Handicap
Vormingsmap

PROV NC E
ANTWERPEN

provincie
Limburg

Provincie
Oost-Vlaanderen

PROVINCIE
VLAAMS • BRABANT

Provincie
West-Vlaanderen
Door mensen gedreven

Intro

Er bestaat veel koudwatervrees om als animator met kinderen met een handicap te spelen. Het lijkt onoverkomelijk om met hen contact te leggen of om toffe activiteiten voor hen te verzinnen. Animatoren staren zich soms blind op de beperkingen van mensen met een handicap of hun eigen gebrek aan ervaring. Ze geloven niet dat iedereen met het hart op de juiste plaats en een aantal 'kapstokken' in het achterhoofd, een goede animator kan zijn voor kinderen met een handicap.

Gelukkig zetten steeds meer jeugdwerkorganisaties hun deuren open voor kinderen en jongeren met een handicap. Hun vrees en vooroordelen smelten dan vaak als sneeuw voor de zon. Kinderen en jongeren met een handicap groeien uit tot gewaardeerde deelnemers, animatoren tot enthousiaste verdedigers van deze kinderen en jongeren.

De kadervorming in het jeugdwerk, die jaarlijks duizenden jongeren bereikt, kan een krachtige motor zijn om inclusie van mensen met een handicap te stimuleren en sterker te maken. Heel wat organisaties willen dit thema integreren in hun cursussen, maar weten niet altijd welke speelse en ervaringsgerichte werkvormen er bestaan om dit thema aan te brengen. Daar willen we met deze bundel verandering in brengen.

Deze bundel is een publicatie van de 5 provinciale jeugddiensten, een interprovinciale uitgave dus. Elke provinciale jeugddienst zet 'inclusief jeugdwerk' op de agenda en neemt initiatieven om inclusie in het jeugdwerk te stimuleren. Met deze publicatie willen we graag gezamenlijk een signaal geven en het belang van inclusief jeugdwerk in de verf zetten. Tenslotte moet jeugdwerk voor àlle kinderen en jongeren mogelijk zijn.

Vier jeugdwerkorganisaties verzamelden alle werkvormen uit hun vormingsaanbod en bundelden ze in deze handige map. Dergelijke schat aan informatie en goede ideeën willen ze graag met de rest van het jeugdwerk delen. Iedereen mag dan ook vrij gebruik maken van het materiaal uit deze map mits bronvermelding.

Tot slot een dankjewel aan Bert Breugelmans en Kris De Visscher (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk vzw), Katleen Claessens (Achilles vzw), Kathleen Faes (Troeffel vzw) en Wouter Vandenbussche (Jeugddienst Sjalom vzw) voor hun inbreng bij het stand komen van deze map.

Namens alle gedeputeerden jeugd van de Vlaamse provincies

Inga Verhaert	Hilde Claes	Eddy Couckuyt	Tom Troch	Dirk De fauw
Provincie	Provincie	Provincie	Provincie	Provincie
Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen

Inhoudstabel

3 Intro
5 Voorstelling van de betrokken organisaties
8 1. Vanuit welke visie vertrekt deze map?
8 1.1 Hoe kijk je naar kinderen met een handicap?
9 1.2 De vragen en noden van kinderen en jongeren met een handicap
10 1.3 Het jeugdwerkaanbod voor kinderen en jongeren met een handicap
15 2. Welke doelstellingen kan je voorop stellen?
15 2.1 Doelstellingen voor de basisvorming
16 2.2 Doelstellingen voor verdere vorming en hoofdanimator
16 2.3 Doelstellingen voor instructeurs en beroepskrachten
17 2.4 Hoe ver/hoe gespecialiseerd kan en wil je gaan?
18 3. Welke inhouden kan je aan bod laten komen?
19 4. Hoe ga je methodisch te werk?
19 4.1 Inclusie als rode draad
22 4.2 Een specifieke sessie
23 Inhoudstafel werkvormen hoofdstuk 5
25 5. Werkvormen handicap
25 5.1 Handicap beleven/aan den lijve ondervinden
34 5.2 Activiteiten aanpassen, programma aanpassen
36 5.3 Visieontwikkeling, beeld bijstellen
42 5.4 Je lokale werking toegankelijk maken
44 5.5 Combinatiewerkvormen
45 6. Hoe introduceer je dit thema in een instructorenploeg?
45 6.1 Introductie van het thema
46 6.2 Vorming voor instructeurs
47 6.3 Weerstanden
48 7. Bronnen en links
50 8. Interessante organisaties
50 8.1. Vlaamse organisaties
50 8.2. Provinciale organisaties
53 9. Overzicht andere werkvormen
56 10. Bijlagen
127 11. Eigen materiaal
128 12. Colofon

Voorstelling van de betrokken organisaties

Ludentia Vrije Tijd

Wie zijn we?

Ludentia Vrije Tijd is een vrijetijdscentrum erkend door het Vlaams Agentschap voor Personen met een handicap en heeft ook een erkenning als regionaal jeugdwerk vanuit de provincie Antwerpen. Onze burelen zijn gelegen te Brasschaat bij Antwerpen. Al jaren werken we samen met andere jeugddiensten en jeugdwerkingen rond inclusief jeugdwerk. De werking sluit aan bij de vroegere werking van vzw Troefel.

Wat doen we?

In de eerste plaats richten we ons tot bestaande jeugdwerkingen en willen we hen hulp en ondersteuning bieden wanneer ze kinderen en jongeren met een handicap willen opnemen binnen hun werking. Zij kunnen bij ons terecht met praktische vragen, informatie over vorming van animatoren, hoofdanimator en instructeurs. Wij stellen informatie ter beschikking, maar komen ook voor begeleidingsgesprekken ter plaatse. Ook de mensen die instaan voor het lokaal jeugdwerkbeleid kunnen onze hulp inroepen. Wij ondersteunen de schepen van jeugd, de jeugdconsulent en de jeugdraad bij het opmaken van het jeugdwerkbeleidsplan inzake toegankelijkheid van het jeugdwerk (ontwikkeling van een stappenplan, hulp bij het ontwikkelen van een inclusief jeugdwerkbeleid, …). De derde groep waartoe wij ons richten zijn de kinderen en jongeren met een handicap en hun omgeving. Wil jij of je kind naar het jeugdwerk en weet je niet hoe je eraan moet beginnen? Geen nood. Kom even langs en we helpen je op weg bij het maken van een juiste keuze.

Meer info op www.Ludentia.be of op 03 653 59 97

Jeugddienst Sjalom vzw

Jeugddienst Sjalom vzw is een integratiewerking die via weekends en kampen, activiteiten en vorming, kinderen en jongeren met en zonder handicap bij elkaar brengt.

Jeugddienst Sjalom bestaat uit verschillende deelwerkingen namelijk:
- Original: voor kinderen tieners en jongeren met en zonder fysieke handicap (weekends, (internationale) kampen en activiteiten)
- Andersgelijk: voor kinderen en tieners met en zonder autismespectrumstoornissen en ADHD (weekends, kampen en activiteiten)
- Dolfijn: voor kinderen en tieners met en zonder handicap (atelierwerking)

Naast de vakantie en atelierwerkingen organiseert Jeugddienst Sjalom vzw ook vorming:
- Be Different: Projectdagen voor lagere, secundaire en hogescholen waar jongeren met en zonder handicap samen werkwinkels begeleiden die te maken hebben met handicap en anders zijn.
- Inclusie op Wieltjes: Vorming voor het jeugdwerk m.a.w. werkwinkels over autisme, spelen aanpassen, trajectbegeleidingen, vormingsweekends, …

- Cursus animator, hoofdanimator, instructeur: in samenwerking met Achilles vzw organiseert Jeugddienst Sjalom vzw deze cursussen.

Vorming op maat, o.a. rond deze map op vraag van derden.
Meer info vind je op www.jeugddienstsjalom.be of 09 228 92 09

Achilles vzw

Het jeugdwerk in Vlaanderen is divers en springlevend. Of het nu gaat over kleuters, kinderen of jongeren, geïnteresseerd in avontuurlijke, sportieve of creatieve activiteiten. Er bestaat zeker een jeugdwerkvorm die op het lijf geschreven is van kinderen en jongeren. Maar biedt dit uitgebreide aanbod ook ruimte voor àlle kinderen en jongeren? Kinderen en jongeren met een handicap bijvoorbeeld … Zij zijn immers op de eerste plaats – net zoals andere kinderen en jongeren – jonge mensen die graag spelen en plezier maken.
De realiteit is anders. Het vrijetijdsaanbod voor kinderen en jongeren met een handicap is té beperkt.

Daarvoor wil Achilles vzw een antwoord en een mogelijke oplossing bieden. Door 4 doelstellingen te realiseren wil Achilles vzw tegemoet komen aan de blinde vlekken die er zijn. Op die manier willen we een vrijetijdsnet creëren voor alle kinderen en jongeren.
Achilles vzw is een landelijke organisatie die vanaf 1 januari 2007 structureel (voor 3 jaren) subsidies heeft gekregen van de Vlaamse Overheid.

Achilles vzw heeft tot doel om de toegankelijkheid en participatie van kinderen en jongeren met een handicap aan het jeugdwerk te bevorderen, kadervorming te organiseren en de belangenbehartiging op zich te nemen.

Om deze missie te realiseren zal Achilles vzw de volgende doelstelling realiseren:
· Het kennis-en ondersteuningscentrum worden voor jeugdwerk met kinderen en jongeren met een handicap.
· Het vormingscentrum voor jeugdwerkers met kinderen en jongeren met een handicap worden.
· Het centrum voor sensibilisering, informatie en belangenbehartiging van het jeugdwerk met kinderen en jongeren met een handicap worden.
· Een professionele organisatie met een volwaardig secretariaat realiseren.

Meer info op www.achilles-vzw.be.

Achilles vzw heeft rond het thema van deze map een vormingssessie in zijn aanbod: ‘VIP: Voor Inclusie met Pit’. Met deze vorming willen we instructeurs handvaten aanreiken om het thema ‘kinderen en jongeren met een handicap’ en ‘inclusie’ te integreren in de (kader)vormingen. De vorming is opgedeeld in een theoretisch kader en een praktisch luik. Na de vorming hebben jullie concreet materiaal om mee aan de slag te gaan in de cursussen. Vragen rond deze vorming kan je richten aan: Achilles vzw, Dorpsstraat 9, 3660 Opglabbeek, vlaanderen@achilles-vzw.be, 0495 52 94 19.

Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) vzw

De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) vzw is een dienstverlenende organisatie voor alle speelpleinwerkingen in Vlaanderen. We willen speelpleinen proactief ondersteunen om de kwaliteit van hun werking te verhogen. Om dat doel te bereiken ontwikkelden we een uitgebreide waaier van dienstverlening. We bieden vorming, informatie, advies, belangenbehartiging en we ontwikkelen nieuwe impulsen voor het speelpleinwerk.

De VDS vindt dat àlle kinderen samen moeten kunnen spelen, vandaar dat zij de inclusiegedachte ook onderschrijft. De VDS ontwikkelde zelf ook al heel wat projecten en diensten m.b.t. kinderen met een handicap.

Meer info op www.speelplein.net of op 02 269 71 80.

1. Vanuit welke visie vertrekt deze map?

Intro

Kinderen en jongeren met een handicap. Horen ze thuis op een ‘gewone’ jeugdwerking? Of is het fijner voor hen om te spelen in een aparte werking, die helemaal op hun noden en wensen is afgestemd? Wat is ‘idealistisch’ en wat is ‘realistisch’? Moeten jonge vrijwilligers wakker liggen van inclusie? Of is het meer een zaak voor de politiek? Moeilijke woorden, moeilijke discussies. Ga daar als sympathieke jeugdwerker maar eens aan staan. In deze tekst willen we je assisteren om een begrijpelijke visie uit te werken over jeugdwerk en kinderen/jongeren met een handicap. We starten bij je kijk op handicap.

1.1 Hoe kijk je naar kinderen met een handicap?

Een gebrek-kijk?

Als we kijken naar kinderen en jongeren met een handicap zien we meestal eerst – en vaak ook alleen – wat het kind allemaal níet kan. Het kind wijkt af van de normen die onzichtbaar maar stevig ingebakken zitten in ons hoofd. We zien meteen moeilijkheden, problemen, obstakels, … Dit deficitdenken is bijzonder hardnekkig. Maar het is een gebrekkige kijk. Natuurlijk hebben deze kinderen beperkingen. Het heeft weinig zin om te doen alsof die niet bestaan. Maar het is een zeer eenzijdige kijk op mensen met een handicap.

Een gebrekkige kijk!

Ten eerste letten we zelden of nooit op de mogelijkheden en de sterke kanten van kinderen met een handicap. We staren ons blind op wat het kind niet kan. Maar ook kinderen met een handicap hebben heel wat in hun mars.

Voorbeeld
Kinderen met ADHD zijn niet alleen impulsief en druk. Ze zijn zeer creatief en een kei in het verzinnen van oplossingen. Ze zijn spontaan, openhartig en rechtvaardig. Ze zijn ontzettend enthousiast wanneer ze iets graag doen. Ze zijn origineel en humoristisch. Het zijn gangmakers en showbeesten. [Bron: Centrum Zit Stil]

Ten tweede blijven onze onzichtbare normen helemaal buiten schot. Hier wringt nu net het schoentje. Mensen zijn niet gehandicapt. Wij maken hen gehandicapt door ze tegenover bepaalde normen te houden.

Een handicap is geen eigenschap van een persoon. Een handicap wordt sociaal en cultureel bepaald. We maken een spel bijvoorbeeld, op basis van een beeld dat in ons hoofd zit van wat een ‘doorsnee’ kind van een bepaalde leeftijd kan. Het gevolg is dat wie niet aan dit beeld voldoet, niet kan meedoen. Een handicap is dan ook de sociale hinder, de belemmering die iemand ondervindt in een bepaalde situatie, omwille van zijn of haar beperkingen.

Als je de sociale hinder voor iemand kan wegnemen, dan neem je ook de handicap weg. Dit doe je door kritisch naar je eigen normen en verwachtingen te kijken en deze proberen bij te stellen.

Praktijkvoorbeeld
In een jeugdwerking woedt een discussie of Tom, een jongen met autisme, animator mag worden. Vooral zijn beperkingen komen aan bod. Hij heeft weinig fantasie, hij heeft houvast nodig, je kan hem nooit alleen laten bij de groep, … Binnen de normen die de jeugdwerking hanteert, is animator worden niet mogelijk. Het is een kwestie van alles of niets: ofwel heb je alle nodige capaciteiten en word je animator. Ofwel kan je ‘het’ niet en word je het ook niet. Je kan echter ook naar een animatorenploeg kijken als een groep van mensen met allemaal verschillende competenties. Sámen proberen ze kinderen een fijne vrije tijd te bezorgen. Ze vullen elkaar aan. Ook Tom beschikt over competenties die de animatorenploeg kunnen versterken. Hij kan goed tekenen, hij heeft een sterk geheugen, … De ploeg besteedt dankzij Tom ook extra aandacht aan alle afspraken die gemaakt worden. Iedereen wint hierbij.
Tom neemt een bepaalde rol op in de animatorenploeg. Zoals iedereen.

Niet de persoon met een handicap moet veranderen om erbij te horen. De omgeving moet andere eisen stellen of extra ondersteuning bieden. We vonden een heel simpel kinderverhaaltje dat deze visie perfect illustreert.

Verhaaltje
Vierkantje speelt buiten met zijn vrienden, de rondjes. Als de bel gaat wil iedereen naar binnen. Maar Vierkantje kan niet mee. De deur is rond. De rondjes gaan samen op zoek naar een oplossing. Eerst vragen ze Vierkantje om rond te worden. Maar dat gaat niet. Het zou teveel pijn doen om haar hoeken af te zagen. Uiteindelijk komen ze tot een oplossing. Met de zaag maken ze deur vierkant.
[Vrij naar Jérome Ruiller, Quatre petits coins de rien du tout, Bilboquet-Valbert, 2004]

Ten derde zorgt – vrij recent- ook de brede kijk van diversiteit voor een grotere waardering van mensen met handicap. Diversiteit betekent het erkennen en waarderen van verschillen tussen mensen. Meestal willen we verschillen wegwerken. Of zoeken we 'gelijkgezinden' op. Maar om écht andere meningen te krijgen, hebben we verschillen nodig. Dat is lastig, maar het vormt ook een verrijking. Het is zelfs noodzakelijk om te blijven evolueren.

Als we iets doen voor of met mensen met een handicap bekijken we dat nu nog te vaak als liefdadigheid. Wij doen extra moeite om hen een plezier te doen. Diversiteit laat zien dat het om een win-win situatie gaat. De aanwezigheid van kinderen met een handicap versterkt de kwaliteit van de werking. Net omdat ze van ons verschillen, stellen kinderen met een handicap onze evidenties in vraag. Dit kan leiden tot een betere werking.

Vanuit die kijk op diversiteit is het ook zeer belangrijk om kinderen met een handicap niet als één groep te zien. Ook de verschillen tussen deze kinderen zijn zeer groot. Zelfs al hebben ze dezelfde 'soort' handicap, elke persoon met een handicap is uniek.

Ten slotte willen we hier benadrukken: kinderen met een handicap zijn in de 1ste plaats gewoon kinderen. Ze vallen niet samen met hun beperkingen. Daarom ook de woordkeuze. Het zijn kínderen. Met een handicap, weliswaar. Maar ze hebben dezelfde noden als alle kinderen.

1.2 De vragen en noden van kinderen en jongeren met een handicap

Geert Van Hove (2005) probeert die noden concreet te maken. Voor kinderen met een handicap is het even belangrijk als voor iedereen om:

- **Erbij te horen**. Dat betekent meer dan 'erbij zijn'. 'Erbij horen' houdt in dat je opgenomen bent in de groep, dat je samen werkt aan hetzelfde 'project', elk vanuit zijn eigen sterke punten.
- **Gewaardeerd te worden** voor wat je kunt en wie je bent. Iedereen wil graag gezien worden. Het is belangrijk om samen met anderen dingen te doen waar je achteraf fier op kan terug kijken.
- **Een bijdrage te leveren** tot de vriendschap, de sfeer in de groep. Het is voor kinderen met een handicap extra belangrijk om ook te kunnen 'geven' en niet alleen afhankelijk te zijn van anderen.
- **Echte relaties aan te gaan**. Kinderen zijn op zoek naar gelijkwaardige relaties waar mensen onderling van elkaar afhankelijk zijn.

Mensen met een handicap stellen hun omgeving basis vragen. Wil je mij leren kennen? Mag ik meedoen? Wil jij mij helpen? Kan ik iets doen voor jou? Kinderen met een handicap brengen ons back to basics. Het jeugdwerk is immers in de eerste plaats een ontmoetingsplaats tussen kinderen onderling en met begeleiders. Sommige kinderen hebben meer ondersteuning nodig om relaties aan te gaan. Maar ze hebben er niet minder nood aan.

Het onderzoek van Giselinde Bracke (2006) toont aan dat kinderen met een handicap **ook in hun vrije tijd** dezelfde wensen en interesses hebben als 'gewone' kinderen. Filip Coussé (2005) stelde vast dat kinderen in hun vrije tijd graag vrienden ontmoeten, dingen doen die aansluiten bij hun leefwereld en van daaruit hun leefwereld verbreden. Ook willen ze volwassenen leren kennen als een interessant 'model'. Ook kinderen met een handicap hebben deze wensen.

Vrienden
Dikwijls gaan kinderen met een handicap (ver) buiten hun gemeente naar school. Ze maken wel vrienden op school. Maar in hun vrije tijd hebben ze weinig kans om hun vrienden te zien. Die wonen immers vaak te ver weg. Kinderen met een handicap willen in hun vrije tijd dan ook in hun buurt vrienden maken.

Leefwereld verbreden
Ook kinderen met een handicap willen avontuur beleven. Dit komt niet altijd meteen tot uiting omdat ze in het begin nog veel nood hebben aan veiligheid en voorspelbaarheid. Het kost hen meer tijd om zich ergens goed te voelen. Soms is er ook meer ondersteuning nodig, bijvoorbeeld van brugfiguren, om kinderen met een handicap op hun gemak te stellen.

Interessante begeleiders
Ook kinderen met een handicap hechten meer belang aan hoe de begeleiding met hen om gaat dan welke activiteiten hij/zij aanbiedt. Het is belangrijk dat ze zich ook door de begeleiding aanvaard weten, om zich goed te voelen.

Conclusie

Wij zien kinderen met een handicap in de eerste plaats als kinderen. Met hun mogelijkheden en beperkingen. Door onze eisen aan te passen en extra ondersteuning te bieden kunnen we hun handicap wegnemen. Zo kunnen ze volwaardig participeren en hun unieke bijdrage leveren. Zo kunnen ze er écht bij horen en échte relaties aangaan. Kinderen met een handicap zijn in de eerste plaats gewoon kinderen. Ook in hun vrije tijd wensen kinderen met een handicap niets anders dan alle kinderen: vrienden maken, je leefwereld uitbreiden, volwassen 'modellen' leren kennen.

Maar hoe zit het met het aanbod?
Is het aanbod van het jeugdwerk afgestemd op deze wensen?

1.3 Het jeugdwerkaanbod voor kinderen en jongeren met een handicap

Voor elk wat wils?

Het aanbod aan jeugdwerk in Vlaanderen is zeer groot en zeer gevarieerd. Of je nu een kleuter of een puistige tiener bent, geïnteresseerd in sport, in wetenschap of in vleermuizen, … Of je nu een avontuurlijk kind bent, een creatieve duizendpoot of een kasplantje, er bestaat wel een vorm van jeugdwerk op jouw lijf geschreven. Welke mogelijkheden hebben kinderen met een handicap?

Er bestaan vakantiekampen, jeugdbewegingen en speelpleinen op maat van kinderen en jongeren met een handicap. We noemen deze werkingen doelgroepspecifiek. Kinderen zonder handicap zul je er, met uitzondering van een aantal broertjes en zusjes, zelden of nooit tegen het lijf lopen.

Daarnaast is er ook een grote brok regulier jeugdwerk. In principe is dit jeugdwerk er voor alle kinderen. Kinderen met een handicap zijn hier dus ook welkom. In de praktijk richt dit jeugdwerk zich toch op 'de grootste gemene deler'. Kinderen met een handicap mogen soms wel komen. Maar ze moeten zich wel aanpassen aan de gewone werking. Dit is niet zo evident. Kinderen en jongeren met een handicap kom je dan ook slechts af en toe en heel toevallig tegen in het reguliere jeugdwerk. En die ervaring valt voor hen niet altijd mee. Ook niet op een speelplein, bijvoorbeeld.

'Het probleem in reguliere speelpleinwerkingen is dat kinderen met een handicap dikwijls op de achtergrond verdwijnen. Andere klachten van personen met een handicap in een gewone speelpleinwerking zijn: gepest worden, geïsoleerd zijn, het gebrek aan structuur, te druk, te grote groep, …' [Mokos, Y., Van Meerbeeck, A. (2004)]

Ten slotte is er een derde type jeugdwerk, dat pas de laatste jaren sterke opgang maakt: inclusief jeugdwerk. Bij inclusief jeugdwerk komt het er op neer dat reguliere jeugdwerkorganisaties hun werking zo aanpassen dat kinderen en jongeren met een handicap niet meer op de toppen van hun tenen moeten lopen om erbij te horen. De werking voert stap voor stap een aantal veranderingen door (extra begeleiding, aangepaste activiteiten, soms een duidelijkere structuur, extra ondersteuning …) zodat meer kinderen aan hun trekken kunnen komen.

De term **inclusie** is ontleend aan het inclusie-denken van Van Gennep.
De vier sleutelbegrippen van inclusie zijn volgens Van Gennep:

- **Volwaardig burgerschap**
  Personen met een handicap moeten de kans krijgen als volwaardig burger te leven in onze samenleving. Zij moeten dezelfde kansen en mogelijkheden krijgen als ieder ander persoon in onze maatschappij. Personen met een handicap zijn in de eerste plaats burgers die de kans moeten hebben te participeren aan het maatschappelijk leven.
- **Keuze en controle**
  Personen met een handicap moeten zelf kunnen beslissen waar en met wie zij hun tijd willen doorbrengen, hoe en op welke manier zij hun behoefte willen bevredigen. Ze moeten zelf controle kunnen uitoefenen over hun eigen leven zoals alle anderen.
- **Ondersteuning**
  Men wil vooral het begrip zorg vervangen door het begrip ondersteuning. Iedereen in de maatschappij moet meehelpen om personen met een handicap op de juiste manier te ondersteunen zodat zij op een volwaardige manier kunnen meedraaien in de wereld. Ondersteuning wordt door Van Gennep omschreven als: 'De betrokken persoon toegang geven tot voor hem belangrijke kennis, middelen en relaties die nodig zijn om in de samenleving te kunnen wonen, werken en recreëren.' Dit houdt ook in dat een persoon met een handicap niet hoeft te voldoen aan bepaalde voorwaarden om te worden toegelaten tot bepaalde situaties. Het is belangrijk dat deze ondersteuning wordt gegeven vanuit het sociale netwerk en het sociale vangnet van de persoon.
- **Kwaliteit van het bestaan**
  De kwaliteit van het bestaan als volwaardig burger van onze samenleving kan omschreven worden als: 'Zelf vorm en inhoud geven aan het eigen bestaan volgens algemeen-menselijke en specifieke basisbehoeften. Dit onder zo gewoon mogelijke levensomstandigheden en volgens een zo gewoon mogelijk leefpatroon, zodanig dat de betrokkene tevreden is met het eigen bestaan.'

Is inclusie nu 'het van het'? Of bieden doelgroepspecifieke werkingen toch meer zekerheid?
We onderzoeken dit aan de hand van twee concrete voorbeelden uit de speelpleinwereld.

Veilige haven

't Balanske in St-Joris-Winge (Vlaams-Brabant) is een doelgroepspecifieke speelpleinwerking. 't Balanske is in feite een gezinswerking die dus ook diensten aanbiedt aan de ouders en de broertjes en zusjes van het kind met een handicap en dus veel ruimer gaat dan een speelpleinwerking. Ouders zijn dus al vertrouwd met de werking en de stap om hun kind naar het speelplein te sturen - wat voor veel ouders niet vanzelfsprekend is - wordt kleiner en gemakkelijker.

Doelgroepspecifieke werkingen bieden dan ook volgende voordelen:
- ze hebben over de jaren heel wat knowhow ontwikkeld, het zijn 'specialisten' ter zake
- ze bieden een 'veilige' omgeving waar het kind zich thuis kan voelen
- ze kunnen kinderen met een handicap en hun ouders heel wat vertrouwen bieden
- ze bieden een aanbod dat echt op maat is van kinderen en jongeren met een handicap

Maar er zijn ook een aantal nadelen aan verbonden:
- doelgroepspecifiek jeugdwerk is niet dik gezaaid, ouders moeten soms grote afstanden afleggen
- kinderen met een handicap komen zo in een 'parallel circuit' terecht (apart onderwijs, eigen ontspanning, eigen werkomgeving, ...), ze hebben weinig kans om kinderen zonder handicap te ontmoeten
- de maatschappij evolueert niet mee. Ondanks de hoge kwaliteit van de 'aparte' hulpverlening, blijven kinderen met een handicap voor de rest van de samenleving iets 'vreemds' waarvan niemand weet wat je ermee kan aanvangen.

Inclusie uitproberen

Toen men een zevental jaar terug een speelplein wilde oprichten binnen het 'Ganspoelinstituut' (een voorziening voor blinde en slechtziende kinderen in Huldenberg) koos men meteen voor een inclusiewerking: kinderen met en kinderen zonder handicap laten samenspelen. De activiteiten van speelplein 't Gansspel werden zo ingericht dat álle kinderen er konden aan meedoen. De animatoren kregen een extra vorming en verder werd het vooral uitproberen. Het project blijkt een succes, zowel voor de kinderen met als zonder handicap, die graag blijven komen. De periode werd uitgebreid en het initiatief straalt af op de omliggende gemeenten.

Inclusie heeft dan ook een aantal voordelen:
- Onderzoek heeft uitgewezen dat 'inclusie' positieve effecten heeft op de ontwikkeling van kinderen met een handicap.
- Inclusie zorgt er ook voor dat kinderen zonder handicap een sterke waardering hebben voor kinderen met een handicap
- Door inclusie kan de sociale uitsluiting van mensen met een handicap worden verminderd
- Een aantal 'reguliere' werkingen verwelkomen nu al kinderen met een handicap, zonder daar expliciet hun werking voor aan te passen. Door de aandacht voor inclusie wordt het voor deze kinderen een stuk aangenamer.
- Daarnaast zorgt de aanwezigheid van kinderen met een handicap er ook voor dat een aantal 'gewone' kinderen zich beter gaan thuis voelen op het speelplein. Een activiteit wordt nog eens uitgelegd, er 'moet' soms minder, er groeit respect en begrip voor individuele verschillen tussen kinderen.

Maar inclusie is natuurlijk ook niet perfect:
- Inclusief jeugdwerk staat soms nog in z'n kinderschoenen en ook al zijn er geen 'grote' problemen, toch laten ze nog af en toe steken vallen, is er soms onvoldoende kennis voor handen of werkt men soms onvoldoende op maat.
- Soms is het ook zeer moeilijk om de ouders ervan te overtuigen dat de animatoren op een goede manier voor hun kind zullen zorgen

Een overzichtje

doelgroepspecifiek	inclusief	regulier
enkel gericht op/georganiseerd voor kinderen en jongeren met een handicap +++ op maat van kinderen met een handicap, 'veilige' omgeving, 'specialisten' - - - niet dik gezaaid, weinig kans op ontmoeting met andere kinderen, soms worden kinderen onderschat	gericht op/georganiseerd voor kinderen en jongeren met én zonder handicap +++ ontmoeting met andere kinderen, bewust, aandacht voor handicap, positieve beeldvorming - - - nog relatief in z'n kinderschoenen, niet altijd op maat, onvoldoende kennis	gericht op/georganiseerd voor kinderen en jongeren zonder handicap (in de praktijk), kinderen met een handicap komen er toevallig in terecht +++ ontmoeting, speelkansen, beeldvorming - - - toevalstreffer, weinig expliciete aandacht, kind valt soms uit de boot, haakt dikwijls af

Het lijkt een moeilijke keuze. Kiezen voor een veilige omgeving lijkt de ontmoeting met andere kinderen tegen te gaan. En omgekeerd, in een gewone omgeving is er wel kans op ontmoeting, maar veel kinderen met een handicap voelen zich niet echt op hun gemak. Een echte inclusieve werking kan beide aspecten bieden. Maar deze werkvorm staat nog in zijn kinderschoenen. Hoe moeten we nu verder?

Geen heilige koe

Soms lijkt het alsof 'doelgroepspecifiek' een minder waardevol, maar realistisch alternatief is voor het meer idealistische inclusie. Maar volgens ons klopt dit niet. Doelgroepspecifiek jeugdwerk is niet minder of meer waard dan een inclusieve werking. Centraal staat immers de beleving van het kind met een beperking. Als kinderen met een beperking zich goed voelen in een bepaalde vereniging, dan zou het stom zijn om hen willens nillens naar een inclusieve werking te sturen. Kinderen met een handicap willen in hun vrije tijd vrienden maken en hun 'leefwereld' verbreden (Bracke, 2006). Wanneer een doelgroepspecifiek initiatief die behoefte invult, dan is dat een zinvol initiatief voor kinderen.

Wel moet er voor elk kind een eerlijke keuze zijn. De mensen die rechtstreeks betrokken zijn (kinderen, ouders en begeleiders) moeten kunnen kiezen voor die werking waar ze zich goed bij voelen.

Zoals vermeld gaan kinderen met een handicap (ver) buiten hun gemeente naar school. Ze maken wel vrienden op school. Maar in hun vrije tijd hebben ze weinig kans om die vrienden te zien. Die wonen immers vaak te ver weg. Kinderen met een handicap willen in hun vrije tijd dan ook in hun buurt met vriendjes spelen. Spontaan lukt dit maar moeizaam. Het jeugdwerk zou een goede plek kunnen zijn om andere kinderen te leren kennen. Maar daar zijn ze nu vaak niet echt welkom. Of hun ouders zien dit – terecht of onterecht – niet zitten. In sommige gevallen mag het kind met een handicap wel komen. Maar het moet zich maar integreren in de gewone werking. Na verloop van tijd haakt het kind dan toch af omdat de werking onvoldoende ondersteuning biedt.

Op termijn willen we dat een kind met een handicap wel écht de keuze heeft om naar het jeugdwerk in de buurt kan gaan als hij of zij dat wil. Zoals ieder kind. Daartoe moeten reguliere werkingen stap voor stap hun werking inclusiever maken. Ze moeten kinderen met een handicap die ondersteuning bieden waar ze recht op hebben. Op termijn kan inclusie geen gunst meer zijn die een werking al dan niet verleent, maar een recht waar kinderen kunnen gebruik van maken als ze dat willen. Maar het is niet omdat de werking inclusief werkt, dat kinderen met een handicap er gebruik van moeten maken. Keuze en controle blijven centraal staan.

De realiteit en de mentaliteit van vandaag is anders. Maar we moeten niet wachten tot die mentaliteit veranderd is. Dan kunnen we nog lang wachten. Het tegendeel is waar. We kunnen de grenzen maar doorbreken als kinderen en jongeren met én zonder handicap elkaar echt leren kennen. Kinderen met een handicap hebben recht op de nodige ondersteuning om deze kennismaking succesvol te laten verlopen (Bracke, 2006).

Samenwerking en ondersteuning

Sommige doelgroepspecifieke werkingen bekijken de 'inclusie' stroming met wantrouwen. Zij hebben het jaren opgenomen voor mensen met een handicap en alle ervaring opgebouwd. En nu voelen ze zich soms in hun positie bedreigd, volledig ten onrechte. Inclusief en doelgroepspecifiek zijn complementair. Talloze voorbeelden illustreren hoe ze kunnen samenwerken en mekaar ondersteunen. Zo wordt er soms 'vrijetijds-bemiddeling' opgezet waarbij kinderen met een handicap door een gespecialiseerde organisatie worden ondersteund om hun weg te vinden in het reguliere jeugdwerk. Gespecialiseerde jeugdwerkers kunnen ook als brugfiguur fungeren.

Conclusie

Inclusieve en doelgroepspecifieke werkingen sluiten mekaar niet uit, in tegendeel. Hoe meer aanbod en ruimte er is voor kinderen met een handicap, hoe beter. Aanstormende inclusieve werkingen kunnen heel wat opsteken van hun 'gespecialiseerde' collega's. Omgekeerd leggen inclusieve werkingen nieuwe mogelijkheden bloot voor kinderen met een handicap. Inclusie legt de verantwoordelijkheid voor het samenleven met mensen met een handicap terug bij ieder van ons en dat is niet te onderschatten. Het jeugdwerk kan in deze ontwikkelingen een belangrijke rol spelen. Want de praktijk toont het aan: het samenspelen van kinderen met én zonder handicap is helemaal niet zo onoverkomelijk. En het is een verrijking voor alle betrokken partijen.

Kinderen met een handicap brengen ons bij de basics van het jeugdwerk. Ervoor zorgen dat kinderen met elkaar en met hun begeleiding échte relaties kunnen aanknopen. In deze relaties kunnen ze aan den lijve ondervinden hoe moeilijk soms, maar vooral hoe verrijkend verschillen kunnen zijn. Kinderen met een handicap hebben het recht op de nodige ondersteuning en een aangepaste omgeving. Zo kunnen ook zij hun unieke bijdrage leveren. Ze horen er gewoon bij.

[Bronnen]

- Bracke, G. (2006). *Kinderen en jongeren met een handicap en hun vrijetijdsbesteding. Onderzoek jeugdwerk met kinderen en jongeren met een handicap: aanbod versus doelpubliek.* (Niet-gepubliceerd onderzoek). Gent: Universiteit Gent.
- De Visscher, K. (2003). Samen of apart? Doelgroepspecifiek of inclusief jeugdwerk voor kinderen en jongeren met een handicap? In *Welwijs*, jaargang 14, nummer 2, p.14-16.
- Mokos, Y., Van Meerbeeck, A. (2004). *Tijd voor inclusie? Aangepaste vrijetijdsbesteding voor personen met een handicap*. Leuven: Lucas Van het internet geplukt op www.kuleuven.ac.be/lucas
- Vandenbroeck, M.; Boudry, C., De Brabandere, K. & Vens, N. (2007). *Handleiding. Inclusie van kinderen met specifieke zorgbehoeften*. Gent: VBJK.
- Van Hove, G. (2005). Kinderen en jongeren met een beperking en hun vrije tijd. In De Rijcke, L. e.a. *De Kliksons voorbijgeklikt. Reflecties van op de zijlijn*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

2. Welke doelstellingen kan je voorop stellen?

Vorming en kadervorming is voor het jeugdwerk steeds een krachtig instrument geweest om nieuwe ideeën te lanceren. Vorming blijft een soort vrijplaats, een ontmoetingsplek waar ideeën circuleren. In dit hoofdstuk willen we enkele hints geven welke doelstellingen je in je vorming kan nastreven.

Natuurlijk is elke ploeg instructeurs vrij om z'n eigen doelstellingen te formuleren. We geven je slechts enkele tips en suggesties. We hebben deze doelstellingen proberen op te bouwen volgens een zekere vormingslijn en volgens de zogenaamde 'niveaus van Miller'.

Toegegeven, deze 'niveau's' zijn een beetje voor de freaks onder jullie, maar ze kunnen handig zijn voor wie zijn vormingsdoelen haarscherp wil krijgen en hierover wil communiceren. Maar je kan ze ook even goed negeren!

Miller maakt een onderscheid tussen vier niveaus van educatieve doelstellingen, die wijzen op een steeds verdere integratie van wat er geleerd wordt, in de praktijk van de betrokkenen.

Niveau 1: **'Weten'**: Dit is een puur 'kennis' niveau. De deelnemers krijgen informatie, zij verwerven feitenkennis.

Niveau 2: **'Weten hoe en waarom'**: Dit is een meer 'inzichtelijk' niveau. De deelnemers snappen de achtergrond van bepaalde feiten, ze krijgen achterliggende redenen, oorzaken, visies, ...

Niveau 3: **'Tonen hoe'**: Dit is een 'vaardigheids' niveau. De deelnemers kunnen hun kennis toepassen in een oefensituatie, een rollenspel bijvoorbeeld.

Niveau 4: **'Doen en zijn'**: Hier passen de deelnemers de verworven kennis, vaardigheden en houding toe in hun eigen praktijk. Ze hebben het geïntegreerd in hun praktijk.

2.1 Doelstellingen voor de basisvorming

Aan het einde van de cursus/de sessie:

- Weten de deelnemers dat er een kans is dat ze kinderen en/of jongeren met een handicap in hun werking zullen ontmoeten. [weten]
- Weten de deelnemers – bij benadering – wat het betekent om een beperking te hebben. [weten]
- Weten de deelnemers wat hun eigen kijk is op mensen met een handicap. [weten]
- Weten de deelnemers dat kinderen met een handicap in de eerste plaats gewoon kinderen zijn, met beperkingen én mogelijkheden. [weten]
- Weten de deelnemers dat ze ook bij deze kinderen fouten mogen maken. [weten]
- Weten de deelnemers dat er veel mogelijkheden bestaan om activiteiten aan te passen én dat je daarbij dikwijls vanuit een 'gewone' activiteit kan vertrekken. [weten]
- Weten de deelnemers hoe ze hun angst en vooroordelen kunnen overwinnen om contact te leggen met kinderen en jongeren met handicap. [weten hoe en waarom]
- Weten de deelnemers dat kinderen met een handicap door hun aanwezigheid een verrijking vormen voor de hele werking. [weten hoe en waarom]
- Weten de deelnemers waar ze informatie kunnen vinden over een specifieke handicap. [weten hoe en waarom]

Opmerking
Met behulp van de niveau's van Miller kan je beslissen over 'verder' te gaan, of minder ver dan deze suggesties. Bijvoorbeeld:

- *Bij 'angst en vooroordelen overwinnen' kan je minder ver gaan en gewoon stellen dat de deelnemers moeten weten dat ze hun schrik kunnen overwinnen [weten]. Je kan ook verder gaan en hen op de cursus zelf laten oefenen in het contact leggen met personen met een handicap [tonen hoe], bijvoorbeeld door een gemengde activiteit te organiseren.*

- *Bij 'informatie vinden' kan je minder ver gaan door te stellen dat de deelnemers gewoon moeten weten dát ze bijkomende informatie kunnen vinden. Je kan ook verder gaan door hen info te laten verzamelen op cursus zelf (bijvoorbeeld om een gemengde activiteit voor te bereiden).*

2.2 Doelstellingen voor verdere vorming en hoofdanimator

Aan het eind van de cursus of de sessie:

- weten de deelnemers wat de voornaamste kenmerken zijn van een bepaalde handicap [weten]
- weten de deelnemers welke concrete gevolgen de handicap heeft voor het spelen met en begeleiden van deze kinderen [weten]
- weten de deelnemers hoe ze activiteiten moeten aanpassen en/of een aangepast aanbod kunnen uitwerken [weten hoe en waarom]
- kunnen de deelnemers hun kijk op inclusie onder woorden brengen [tonen hoe]
- weten de deelnemers hoe ze hun werking toegankelijk kunnen maken [weten hoe en waarom]. Dit houdt onder ander in:
  · weten de deelnemers welke drempels hun werking heeft voor kinderen en hun ouders
  · weten de deelnemers hoe ze deze drempels stap-voor-stap kunnen wegwerken
  · weten de deelnemers hoe ze hier andere begeleiders kunnen bij betrekken
  · weten de deelnemers hoe ze moeten omgaan met eventuele weerstanden
- vinden de deelnemers het evident dat kinderen met een handicap thuis horen op hun werking en engageren ze zich hiervoor in de praktijk [doen en zijn]

2.3 Doelstellingen voor instructeurs en beroepskrachten

Kathleen Devos werkte in het kader van haar licentiaatsverhandeling (2003) een vormingskader uit over inclusief jeugdwerk voor 'tweedelijns jeugdwerkers', instructeurs en beroepskrachten die zelf niet rechtstreeks met de kinderen en jongeren werken, maar vorming en ondersteuning bieden aan de zogenaamde eerste lijns jeugdwerkers. Op basis van theorie en een bevraging kwam ze tot de volgende aanbevelingen:

Aan het eind van de cursus of de sessie:

- Kunnen de deelnemers expliciet een duidelijke visie op inclusie formuleren [tonen hoe]. Devos kwam tot de vaststelling dat een sterke en expliciete visie, die door instructeurs en beroepskrachten wordt uitgedragen, een positieve invloed heeft op de brede verspreiding van de inclusie-gedachte in de organisatie. Ook moest Devos vaststellen dat er in verschillende organisaties vaak een beperkte kijk op inclusie aanwezig is, namelijk het louter 'samen brengen van kinderen met en zonder handicap'. Het belang van keuze en controle hierbij en van de nodige ondersteuning blijft soms onderbelicht.

- Hebben de deelnemers een klare kijk op de voorwaarden en aandachtspunten voor een inclusieve werking [weten hoe en waarom]
  De instructeurs moeten zelf de inhouden beheersen die moeten overbrengen. Aangezien dit een nieuw thema is, is de kans reëel dat de instructeurs zelf weinig vorming over dit thema hebben genoten. Een zekere 'inhaaloperatie' kan hier nodig zijn.

- Nemen de deelnemers het engagement om ook in het beleid van de organisatie de inclusie-gedachte verder te integreren. [doen en zijn]
  Het is gemakkelijk natuurlijk om met mooie woorden tegen anderen te zeggen wat ze moeten doen. Aan het eind van de vorming zouden de instructeurs en beroepskrachten ook consequent moeten nagaan hoe ze inclusie verder in het beleid van de organisatie kunnen opnemen. Devos kwam tot de conclusie dat een expliciet beleid over inclusie, dat door iedereen wordt uitgedragen, een belangrijke stimulans is voor de verdere verspreiding van de inclusie gedachte. Niet alleen woorden dus, maar ook concrete acties.

2.4 Hoe ver/hoe gespecialiseerd kan en wil je gaan?

Elke jeugdwerkorganisatie en/of jeugdwerkkoepel kan zich verdiepen in dit thema. Je kan ook samenwerken met externe specialisten of het thema aan anderen uitbesteden. Veel hangt af van je eigen doelstellingen. Hoe gespecialiseerd moet je gaan? We vinden dat een inclusieverhaal dat enkel 'theoretisch' wordt gebracht, aan kracht mist. Een instructeur die op een zinvolle manier vorming over dit thema wil geven, moet hiervoor toch ook voldoende voeling hebben met de praktijk van inclusie. Ook moeten we kinderen met een handicap niet te sterk gaan verbijzonderen. Specialisatie kan nuttig zijn om in te gaan op bepaalde concrete vragen en praktijksituaties. Maar de 'basics' zijn haalbaar voor iedereen. Een basiskennis en een basis aan praktijkervaring moeten volstaan om een degelijke sessie aan te bieden.

Je wil dit thema graag integreren in je kadervorming, maar je weet nog niet zo goed of je het thema zal uitbesteden, zal samenwerken met een andere organisatie of alles op eigen houtje uitwerkt? Deze beslissingsboom wil je een handje helpen bij deze vragen. In hoofdstuk zes vind je concrete voorbeelden.

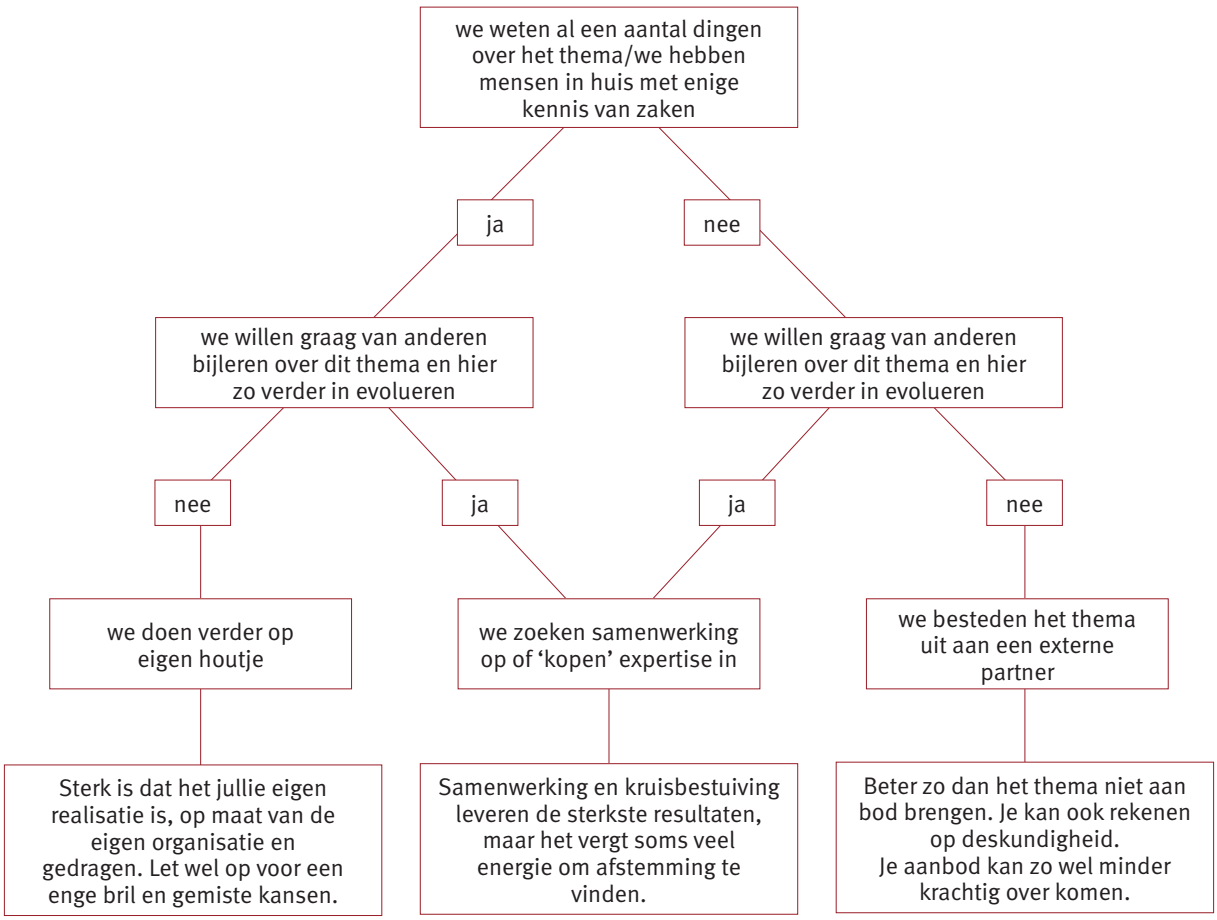

3. Welke inhouden kan je aan bod laten komen?

Voor de inhouden verwijzen we graag naar de ‘Handicap Infomap’, opgemaakt in Oost-Vlaanderen. De map richt zich in eerste instantie op inclusieve speelpleinwerkingen. Maar met een beetje verbeeldingskracht kan je de inhouden ook vertalen naar jouw jeugdwerkvorm. Verderop in deze bundel vind je ook een heleboel boeken en artikels met achtergrond-informatie om uit te putten. Welke thema’s komen aan bod in de ‘Handicap Infomap’?

- stap voor stap je werking inclusief maken
- de eerste stap zetten: initiatief nemen voor inclusie
- visie op inclusie
- inclusie op de agenda plaatsen
- een faq over inclusie
- je eigen werking onder de loep nemen
- literatuur
- keuzes en plannen maken
- een aangepast activiteitenaanbod
- snoezelen
- aangepaste infrastructuur voor kinderen met een handicap
- vorming opzetten voor animatoren
- extra animatoren inzetten
- info & tips voor animatoren
- sleutelen aan je organisatie
- extra subsidies bemachtigen
- promotie voeren
- een netwerk uitbouwen
- op huisbezoek gaan
- onthaal en introductie van kinderen met een handicap
- communicatie met kinderen met een handicap en hun ouders
- omgaan met de reacties van andere kinderen
- je inclusie evalueren

Je kan de ‘Handicap Infomap’ aanvragen op onderstaand adres:

Provincie Oost-Vlaanderen
welzijn

Provinciale Jeugddienst
W. Wilsonplein 2
9000 Gent
jeugddienst@oost-vlaanderen.be
tel. 09 267 75 94

4. Hoe ga je methodisch te werk?

Eens je de knoop doorgehakt hebt om het thema 'handicap' te verwerken in je volgende cursus begint het echte werk. Welke aanpak je ook verkiest, er zijn altijd pro's en contra's te vinden. Hou de doelstellingen van je vorming steeds in het achterhoofd. Zo is een cursus animator bijvoorbeeld geen 'specialisatie', maar een basiscursus, ook als het gaat over handicap. Je hoeft geen 'professor in inclusie' te zijn of te worden, om samen te kunnen spelen met een kind met een beperking of anderen daarvoor warm te maken.

Ruwweg heb je twee mogelijkheden:
- Je kan inclusie aan bod brengen als rode draad doorheen de cursus
- Je kan één of meerdere aparte sessies aan dit onderwerp wijden

We gaan dieper in op beide mogelijkheden.

4.1 Inclusie als rode draad

Inclusie als rode draad wil concreet zeggen dat je, naast de eventuele specifieke sessies over bijvoorbeeld autisme, ADHD of diversiteit, … in verschillende sessies de reflex inbouwt om inhoudelijk of praktisch stil te staan bij een aantal beperkingen. Inclusie wordt dan ook verwerkt in de doelstelling van die sessie.

Deze inclusie reflex houdt in dat je het thema in zoveel mogelijk vormen aan bod laat komen. Je creëert als het ware een automatisme om bij elk aangeboden thema de link te leggen naar kinderen en jongeren met een beperking.

Tabula Rasa

Je kan opteren om alle sessies die je ooit bouwde van tafel te vegen. Dit is erg tijdsintensief maar loont op lange termijn zeker de moeite. Ga zeker eens aankloppen bij een organisatie die hier al wat ervaring mee heeft.

Sessies tunen

Makkelijker is het om van bestaande sessies, waarvan je weet dat ze werken, te vertrekken. Denk enerzijds na over de praktische haalbaarheid en anderzijds over de inhoud.

Inhoudelijk
Van een sessie EHBO tot leefwereld, … bij iedere sessie heb kan je nagaan op welke manier dit anders of net gelijk is, bij kinderen en jongeren met een handicap, welke aanpassingen er eventueel nodig zijn, … Je kan ook iedere keer aan de deelnemers vragen om de link te leggen of zelf als instructeur het thema integreren.

Bijvoorbeeld bij VDS Oost-Vlaanderen:
- Sessies waarin de deelnemers een tocht of allerlei spelactiviteiten aan den lijve ondervinden, worden door de instructeurs aangepast aan verschillende beperkingen.
- In een sessie over 'variëren en combineren' wordt de link gelegd met spelen aanpassen voor kinderen met een beperking.
- In de sessie over speluitleg wordt extra de nadruk gelegd op het belang van een goede speluitleg voor kinderen met een beperking.
- Aan sessies waar praktijksituaties of stellingen besproken worden, worden er situaties en stellingen rond 'handicap' toegevoegd.
- In een sessie waar stage-ervaringen worden uitgewisseld, wordt gepolst naar ervaringen met inclusie.

De kans is reëel dat er bij het aanpassen af en toe een groot '?' op je voorhoofd zal verschijnen. Maar het is allesbehalve een probleem als je rond een specifiek thema wat minder weet, bijvoorbeeld:
"Tijdens de sessie creatief denken had ik er geen idee van of je kan brainstormen met jongeren met autisme…"

Je schrijft de vragen op een groot blad waarbij je op heel verschillende manieren aan de (juiste) antwoorden kan komen.

- Je vraagt een (externe) jeugdwerker om naar het einde van de cursus toe een sessie rond inclusie te geven, waarbij je hem de vragen zo snel mogelijk doorspeelt zodat hij ze kan verwerken in zijn sessie.
- Je verdeelt de vragen onder de cursisten en iedereen krijgt er een mee als stageopdracht.
- Je organiseert een extra vormingsmoment voor de instructeurs waarbij antwoorden op 'de vragen' gegeven worden.
- …

Praktisch
Een andere aanpak dan de inhoudelijke – maar deze kan hoe dan ook gecombineerd worden – is de praktische. Een aantal cursisten krijgen een gesimuleerde handicap die ze tijdens de hele dag, de hele sessie of een deel van de sessie behouden. Afhankelijk van de aard van de sessie is dit zinvol of niet. Hoe actiever de sessie, hoe meer je zal moeten zoeken naar praktische oplossingen. Vooral fysieke (motorische = rolwagen, krukken, vingers vastgetapet, …) en sensoriele handicaps (blinddoek, oorbeschermers, …) kunnen aan bod komen. Maar via opdrachtkaarten kan je iemand vragen om tijdens de sessie een bepaald gedrag te vertonen, eigen aan iemand met het syndroom van Down.

Hoe inhoudelijker en verbaler de sessie verloopt hoe moeilijker het wordt om bijvoorbeeld visuele en auditieve handicaps te simuleren omdat de informatie niet optimaal doorkomt. Het kan een uitdaging zijn voor de medecursisten om zo goed mogelijk wat verteld wordt te vertalen naar de cursist met oorschelpen op. Bijvoorbeeld door mee te schrijven of af en toe een schrijf- of gebarenpauze in te lassen waarbij de cursist zonder beperking uitgebreider kan samenvatten.

Andere rode draad werkvormen

Als tussendoortje
Afhankelijk van hoe zwaar de 'inclusie-reflex' aan bod kwam binnen de voorbije sessies kan je er tijdens de pauzes op een ludieke manier mee aan de slag. Van blind een vieruurtje verorberen tot water drinken terwijl de rest cola krijgt omwille van je ADHD … Heel wat werkvormen kan je ook tijdens de maaltijden aanbieden.

Een cursist met een handicap
Zonder twijfel de meest realistische manier om als toekomstige jeugdwerker de mogelijkheden van mensen met een handicap te ontdekken! Als instructeur wordt er plotsklaps een levende bibliotheek op je cursus gedropt.

Er zijn echter verschillende factoren waarmee je dient rekening te houden:

- Outing:
  Niet iedere persoon met een handicap wil iets vertellen over zijn handicap, heeft hem aanvaard, … check eerst even bij de jongere zelf of hij/zij er op cursus over wil vertellen. Als het gaat over een verborgen handicap (vb: autisme, verstandelijke beperking, …) kan dit erg belangrijk zijn. Als de jongere met een handicap er niets over kwijt wil moet je dit respecteren.

- De aard van de handicap:
  Afhankelijk van de aard van de handicap moet je fysieke, vormelijke of inhoudelijke aanpassingen doen, of helemaal geen. De beste manier om hierover meer te weten te komen is het vragen aan de cursist zelf. Als de cursist niet wil dat de groep het weet probeer je de aanpassingen zoveel mogelijk te veralgemenen, door bijvoorbeeld voor heel de groep iets te herhalen.

- Visie:
  Wil je refereren naar de jongere met een handicap als het concreet over inclusie gaat, praat dit dan eerst door. Misschien staat hij/zij helemaal niet achter inclusie…

- De andere cursisten:
  Andere cursisten worden plots geconfronteerd met iemand die misschien af een toe een handje hulp kan gebruiken… van een vraag om iets te herhalen tot hulp bij het toilet. Je kan niet verwachten dat iedereen dit zonder meer opneemt. Je rol als instructeur is erg belangrijk om drempelvrees weg te nemen en er een gepast moment voor te zoeken om dit bespreekbaar te maken.

Het aller belangrijkste op cursus maar in het algemeen bij 'inclusief werken':

praten werkt

Een cursus met een deelnemer met een beperking is voor alle betrokken partijen een extra uitdaging. Ook wat stage en verwachtingen naar de toekomst betreft praat je dit best even door. Aarzel zeker niet om advies te vragen.

Inclusief spelmoment ter plaatse
Meestal bestaat het einde van de cursus uit een project of spelmoment dat de cursisten voorbereiden, begeleiden en evalueren. Je kan dit spelmoment met beide handen vastgrijpen om inclusie in de gesimuleerde of echte praktijk om te zetten.

- Een gesimuleerd inclusief spelmoment:
  Er wordt een spelnamiddag georganiseerd waarbij de cursisten zelf de deelnemers met en zonder handicap zijn. Je kan op die manier het spel testen op zijn mogelijkheden naar deelnemers met verschillende handicaps. Een valkuil is echter dat je je gaat focussen op technische aanpassingen en minder op begeleiderstijl ten aanzien van deelnemers met een handicap.
- Een echt inclusief spelmoment:
  De deelnemers gaan spelen met 'echte' kinderen met en zonder handicap … Zorg misschien voor voldoende ondersteuning, bijvoorbeeld van begeleiding die de kinderen al een klein beetje of goed kennen. Het is handig als je op voorhand een beeld kan schetsen van welke kinderen met welke mogelijkheden en beperkingen mee gaan spelen. Op die manier kunnen de cursisten concreet en op maat werken.

Een inclusief spelmoment is een ongelofelijk prikkelende afsluiter van je cursus en doet de cursisten vaak snakken naar meer. Zeker doen!

Werkvormen in de rand

Folder
Voor de meeste vormingen stuur je nog een extra folder met meer concrete info. Je kan deze alvast als een opwarmer gebruiken, waarbij je bijvoorbeeld naast wazige foto's ook een klein lettertype kan gebruiken, erg moeilijke taal en onduidelijke zinsbouw, enz. Ook een cd met een ingesproken folder kan je een beeld geven of je kan het geluidsfragment via mail verspreiden om de kosten te drukken. Er bestaan heel wat aangepaste communicatievormen die mensen met een beperking extra ondersteuning bieden denk maar aan pictogrammen, gebarentaal, … Dit alles kan je verwerken in een uitnodiging als teaser.

Stageboekje
Het stageboekje is een neerslag van ervaringen en het verder zetten van een leerproces dat begon op cursus. Als je wil dat de extra aandacht die je stak in de cursus rond het thema inclusie ook in de praktijk wordt gebracht, breng je best enkele aanpassingen aan in het stageboekje.

Belangrijk:
Of je nu een sessie aanpast wat de inhoud betreft of de vorm: trop is teveel en teveel is trop. Van het ogenblik dat de boodschap of de bedoeling overgekomen is, is je doelstelling bereikt. Naarmate de cursus vordert komt de reflex van zelf. Het is namelijk de bedoeling dat cursisten proeven van de mogelijkheden van mensen met een beperking en niet het jeugdwerk induiken met een visie van ocharme die dutskes!

4.2 Een specifieke sessie

Naast de inclusiereflex kan je ook opteren op heel gericht één of meerdere sessies over handicap in je vorming op te nemen. Je kan die sessies uitwerken in samenwerking met anderen, op je eentje of uitbesteden aan een andere organisatie.

Verschillende mogelijkheden:
- Een gespecialiseerde sessie rond een heel specifiek thema, bvb: omgaan met autisme …
- Een algemene sessie rond handicap, diversiteit, beperkingen & mogelijkheden … die vaak sensibiliserend van aard is.
- Inclusief spelmoment ter plaatse.

In deze map vind je alvast zeer veel doelstellingen en werkvormen om zo'n sessie vorm te geven.

De specifieke sessie:

Voordelen
- Tijd om door te bomen en grondig te weken
- Er kan een ruim arsenaal van handvaten aangeboden worden
- Blijft langer hangen
- Kan aangeboden worden op specifieke vraag van cursisten

Nadelen
- Cursisten kunnen het gevoel krijgen dat ze specialist in elk thema moeten worden om te kunnen samenspelen met kinderen met een handicap
- Verhoogt vaak niet de durf om er aan te beginnen … (cursisten zitten achteraf vaak met veel meer vragen dan bij aanvang)
- Kan soms stigmatiserend zijn of wordt veralgemeend naar andere handicaps.

Afhankelijk van wie de sessie komt geven (intern of intern), sluit ze al dan niet aan bij de sfeer, de inhoud,enz. van de cursus. Bespreek zeker op voorhand de doelstellingen met de sessiegever (als die extern is).

Een algemene sessie:

Voordelen
- Bredere kijk op handicap of diversiteit in het algemeen
- Je krijgt minder het gevoel dat je 'specialist' moet zijn
- Op basis van een algemene sessie kan je achteraf verder specialiseren afhankelijk van de interesse, vragen, …
- Is vaak meer gericht op beeldvorming en attitudes
- Is vaker gericht op: 'leer je deelnemer eerst wat kennen'…

Nadelen
- Geen concreet handvat
- Valkuil is de 'vaagheid'
- Het gevoel, aha ik weet het nu allemaal … terwijl het spreekwoord zegt: a little learning is a dangerous thing.

Je kan het niet over alle vormen van diversiteit hebben. Stel jezelf de vraag wat je met de cursus wil bereiken in functie van je eigen werking. Wat mee speelt is de aanwezigheid van bijvoorbeeld een persoon met een handicap op cursus, of een eventueel na-traject waar sowieso aandacht is voor verdieping, enz.

Inhoudstafel werkvormen hoofdstuk 5

5.1 Handicap beleven/aan den lijve ondervinden

A/op je eentje

1 Kleine individuele opdrachtjes 25

B/ in groep

Verstandelijke beperking

2 Baren 25
3 Handleiding 26
4 Met twee woorden spreken

Visuele beperking

5 Blind lopen 26
6 Blind op een stoel gaan zitten 26
7 Xegnix 27
8 Stoelenoversteek 27
9 Vingergrijpen 27
10 Voetballen met kokerzicht 27
11 Blind tikkertje 27
12 Blindenparcours 28
13 Torballen voor beginners 28
14 De blinde Amoebe 28

Auditieve beperking

15 Spelen met hoofdtelefoon/oordopjes 28
16 Hoor het geluid 29
17 Gesprek voeren met veel ruis 29

Motorische beperking

18 Inlevingsspelen 29
19 Gipsen 30
20 Rolstoelenparcours 30

ADHD

21 ADHDspelletje 30
22 ADHDspeluitleg 30
23 Onderbroken tekst 30
24 Musti mengt kleuren 31
25 De verhaaltjes 31

Autisme

26 Fopspelletjes en raadsels 31
27 De stoel 31
28 De bus 32

Combinatiewerkvormen

29 Junglespel 32
30 Underdog 33
31 Rollenspel inclusieve activiteit 33

5.2 Activiteiten aanpassen, programma aanpassen

32 Goede en slechte voorbeelden aan den lijve ondervinden 34
33 Goede en slechte animator 34
34 Specifieke materialen 34
35 Aanpassen volgens een fiche 34
36 Gekruiste groepen 35
37 Memory of kwartet 35
38 Impulsen verzinnen aan de hand van foto's 36
39 Snoezelen 36
40 Aangepaste speeltoestellen sjorren 36

5.3 Visieontwikkeling, beeld bijstellen

Persoonlijk contact

41 Het verhaal van Holland 36
42 Gemengde activiteit 37
43 Getuigenis 37
44 Dug-in 37

Werken met foto's en audiovisueel materiaal

45 Beeld bijsturen 37
46 Het verhaal achter de foto's 38
47 Eilandverhaal 38
48 Video 'kinderen met een beperking' + bespreking 38

Discussie uitlokken

49 Rollenspelen 2 38
50 Visie onder vuur spel 39
51 Rollenspel – vergadering 39
52 Stellingen 39

Link tussen visie en praktijk

53 Flairtest 40
54 Tricky questions 40

Informatieve spelen

55 Handicap aan de beurt 41
56 Draaikrachtspel 41
57 Beauty case 41
58 Inclusiekoffer 42

5.4 Je lokale werking toegankelijk maken

59 Op huisbezoek 42
60 Vergadering 42
61 Introduceren 42
62 Omgaan met reacties van andere kinderen 43
63 Communicatie met kinderen met een beperking 43

5.5 Combinatiewerkvormen

64 Ganzenbord 44

5. Werkvormen handicap

5.1 Handicap beleven/aan den lijve ondervinden

A/op je eentje

Werkvorm 1 Kleine individuele opdrachtjes
Doelstelling: De deelnemers aan den lijve laten ondervinden wat het betekent om een bepaalde beperking te hebben. Zo kan je hun begrip vergroten.
Materiaal: Rolwagen(s), blinddoeken, oordopjes.
Timing: In de loop van de dag/ van je sessie.
Beschrijving: Geef in de loop van de dag aan verschillende mensen een opdrachtje mee. Waak erover dat ze net lang genoeg de beperking hebben om het aan te voelen, terwijl ze er wel nog 'plezier' in hebben. Aangezien de omgeving vaak niet is aangepast is, kan het frustrerend zijn.

- Probeer met een rolwagen overal binnen te raken.
- Ga deze middag geblinddoekt eten.
- Stop zo stiekem mogelijk oordopjes in je oor gedurende vijftien minuten. Doe alsof er niets aan de hand is.
- Ga zeer secuur na welke afspraken er allemaal gemaakt worden op een dag en of ze worden nageleefd. Ga je steeds meer ergeren als dit niet gebeurt. (een beleving van 'autisme')
- Probeer tijdens de pauze alle gesprekken rondom jou te volgen en naar alle geluiden te luisteren die je maar hoort. (een beleving van ADHD).

Laat de deelnemers achteraf ventileren en zoek welke aanpassingen het aangenamer zouden maken.

B/in groep

Een verstandelijke beperking
Werkvorm 2 Baren
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een verstandelijke beperking te hebben.
Materiaal: -
Timing: 15'
Beschrijving: Baren is een zeer ingewikkeld en chaotisch spel. Leg het spel zeer slordig uit en doe steeds alsof het om een gemakkelijk spel gaat dat de deelnemers zeker en vast al kennen. Negeer vragen of opmerkingen tijdens je speluitleg. Laat gerust wat chaos en frustratie ontstaan. Reageer onbegrijpend op vragen of opmerkingen.

De deelnemers worden verdeeld in twee ploegen (A en B) elk achter hun lijn. De lijnen liggen zo'n 10 à 20 meter uit elkaar. Het uiteindelijke doel van het spel is met heel je ploeg over de andere lijn te geraken. Er mag steeds maar 1 speler per keer het veld oplopen. Speler 1 van ploeg A begint. Hij moet proberen naar de overkant te geraken. Eenmaal op het veld mag hij ook terug achter zijn eigen lijn lopen en opnieuw vertrekken!
Onmiddellijk na het vertrek van de eerste speler van ploeg A mag er een speler van ploeg B vertrekken. Hij/zij heeft hetzelfde doel als de eerste speler, maar hij/zij mag ook de eerste speler tikken (omgekeerd mag niet). Slaagt hij erin dan gaat die speler in het cachot.

Onmiddellijk na het vertrek van de eerste speler van ploeg B mag een tweede speler van de ploeg A vertrekken om de speler van ploeg B te tikken. Je mag steeds tikken wie er van de andere ploeg voor jou op het veld is gekomen. Wie laatst op het veld komt mag dus iedereen van de andere ploeg tikken.
Ben je aan de overkant geraakt dan kan je terug iemand van je ploeg bevrijden uit het cachot. Samen loop je dan terug tot achter je oorspronkelijke lijn. Je krijgt beiden een nieuwe kans om over te lopen.

Als er voldoende frustratie is, leg je het spel stil en leg je de link met verstandelijke beperking. Op mensen met een verstandelijke beperking heeft een spel als baseball bijvoorbeeld hetzelfde effect als 'baren' op ons.

Werkvorm 3 Handleiding [Bron: Achilles vzw]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden dat het voor personen met een verstandelijke beperking niet altijd even gemakkelijk is om een uitleg te verstaan.
Materiaal: Een handleiding waarin verschillende woorden zijn weggelaten [zie bijlage 1].
Timing: 10 minuten
Beschrijving: Eén iemand van de deelnemers krijgt een handleiding waaruit verschillende belangrijke woorden zijn weggelaten. Die deelnemer moet proberen de werking van een toestel uit te leggen aan de hand van die handleiding.

Werkvorm 4 Met twee woorden spreken [Bron: Troeffel vzw]
Doelstelling: De deelnemers hebben een beter beeld van hoe het is om te leven met een licht tot matig verstandelijke beperking.
Materiaal: -
Timing: 15 minuten
Beschrijving: De deelnemers gaan per twee staan. Ze krijgen de opdracht om met elkaar een gesprek te voeren over een onderwerp naar keuze. Tijdens dit gesprek mogen ze echter enkel woorden gebruiken met maximaal twee lettergrepen. De spelleider gaat van groep tot groep om hen terug op weg te zetten wanneer het gesprek stilvalt. Vraag nadien wat de deelnemers is opgevallen aan hun gesprek. Hier dient vooral uit te komen dat de zinnen die ze gebruikten zeer kort zijn. De spelleider geeft mee dat deze oefening laat zien hoe moeilijk het kan zijn voor personen met een verstandelijke beperking om de zinsconstructies en woorden, die personen zonder beperking vaak gebruiken, te begrijpen. Animatoren moeten er tijdens hun speluitleg op toe zien dat ze geen te lange zinnen gebruiken en geen moeilijke woorden.

Een visuele beperking
Blinde kinderen zijn vrij bekend. Maar er bestaan verschillende vormen van slechtziend zijn. Surf even naar www.tasten-in-het-duister.be. Als je klikt op ‘foto’s’ krijg je een voorstelling van wat bepaalde oogaandoeningen concreet betekenen. Bij Blindenzorg Licht en Liefde kan je ook een interactieve workshop boeken waar je deze beperkingen via speciale brillen aan den lijve kan ondervinden. Met lasbrillen of duikersbrillen, plakband en wat creativiteit kan je zo’n speciale brillen zelf knustelen.

Werkvorm 5 Blind lopen
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken
Timing: 10 minuten afhankelijk van de grootte van de groep
Beschrijving: De deelnemers gaan per twee staan. De ene krijgt een blinddoek om, de andere leidt. Spreek af dat de ziende zijn taak ernstig neemt. Begin gewoon te stappen. Na een tijdje geef je de opdracht om iets sneller te stappen, daarna nog sneller, dan joggen, lopen en tenslotte sprinten. Laat de deelnemers terug helemaal stil staan voor ze de blinddoek wegnemen. Bied de ‘blinden’ even de kans om te ventileren en dan wisselen.

Werkvorm 6 Blind op een stoel gaan zitten
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken en stoelen
Timing: 10 minuten afhankelijk van de grootte van de groep
Beschrijving: Terug per twee. De ene krijgt een blinddoek om, de andere plaatst een stoel, ergens een de ruimte. Zonder de blinde aan te raken stuurt de ziende ‘m tot netjes voor de stoel, klaar om te gaan zitten. De ‘ziende’ gebruikt enkel ‘verbale’ opdrachten zoals ‘zes stappen vooruit’, een klein stapje naar links, … Eenmaal bij de stoel aangekomen moet de ‘blinde’ vol vertrouwen op de stoel gaan zitten. Even ventileren en dan wisselen.

Werkvorm 7 Xegnix
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken en stoelen
Timing: 10 minuten afhankelijk van de grootte van de groep en het aantal variaties
Beschrijving: De deelnemers gaan op een stoel staan in een cirkel of op een rij. Ze moeten op volgorde gaan staan van voornaam, zonder van de stoel te gaan. Twee à drie spelers geblinddoekt. In een tweede ronde moeten ze op volgorde gaan van klein naar groot, zonder te spreken. Twee à drie anderen krijgen de blinddoek om.

Werkvorm 8 Stoelenoversteek
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken, stoelen en touw
Timing: 15 minuten afhankelijk van de grootte van de groep en het aantal variaties en de moeilijkheidsgraad.
Beschrijving: Verdeel je groep in twee of drie groepen. Ze gaan aan de ene kant van het lokaal/het terrein staan. Ze moeten met behulp van enkele stoelen naar de overkant zien te raken. Zonder hun voeten op de grond te zetten. In een tweede ronde kan je mensen blinddoeken en/of met de voeten aan elkaar binden. In volgende rondes kan je meerdere mensen blinddoeken. Geef de groepjes steeds voldoende tijd om af te spreken hoe ze de opdracht zullen aanpakken.

Werkvorm 9 Vingergrijpen [Bron: www.salto-youth.net/find-a-tool]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken
Timing: 5 minuten
Beschrijving: De deelnemers worden geblinddoekt en gaan in een kring staan. Ze steken hun beide armen in de lucht. De linkerhand houden ze horizontaal, van de rechterhand steken ze alleen de wijsvinger uit en ze duwen die in de handpalm van hun rechterbuur. Op een teken van de spelleider probeert elke speler met zijn linkerhand te grijpen naar de rechterwijsvinger van zijn linkerbuur. Kan je iemands vinger grijpen dan moet je met zijn tweeën uit de kring.

Werkvorm 10 Voetballen met kokerzicht [Bron: www.salto-youth.net/find-a-tool]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Voorzie twee plastieken bekertjes per persoon, wat scharen en wat touw. En een bal natuurlijk.
Timing: Zolang je wilt.
Beschrijving: De deelnemers knippen de onderkant van het bekertje af. Ze maken twee gaatjes in beide bekertjes. Ze rijgen het touw erdoor en binden de ‘bekerbril’ vast aan hun hoofd. Speel nu gewoon voetbal.

Werkvorm 11 Blind tikkertje [Bron: Inspinazie]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve wat het betekent om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken
Timing: 5 à 10 minuten
Beschrijving: De helft van de groep staat in een grote kring, de rest staat geblinddoekt verspreid in de kring. 1 iemand wordt aangeduid als tikker. Binnen in de cirkel wordt tikkertje gespeeld. De mensen die in de kring staan, zijn de wand, zij zorgen voor de veiligheid en sturen mensen terug de goede richting uit wanneer ze dreigen uit de kring te stappen. Het is belangrijk dat de mensen aan de buitenkant zo weinig mogelijk geluid maken. Op die manier kan de tikker op het gehoor af gaan. Voor de buitenkant is het interessant om te observeren hoe de anderen spelen.

Werkvorm 12 Blindenparcours [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: Deelnemers duidelijk maken dat ze ook met behulp van de andere zintuigen hun plan kunnen trekken. We laten ze kennismaken met het dagelijkse leven van een blinde persoon, maar dit op een avontuurlijke en speelse manier. (Deze werkvorm is gemaakt voor kinderen, maar is ook bruikbaar voor jongeren.)
Materiaal: Blinddoek, tunnel, hoepel, voorwerpen die in badkamer (bvb tandenborstel) thuishoren en voorwerpen die er niet thuishoren, potjes met zowel eetbare als niet- eetbare ingrediënten. Een aantal planken van mousse, bubbeltjesplastiek en eierdozen, balkjes, fiets, een blindenstok, een cassette met straatgeluiden, speelgoedje dat geluid maakt.
Timing: 50 – 100 minuten.
Beschrijving: We gaan werken aan de hand van de vier andere zintuigen. Naast zien kunnen mensen ook ruiken, horen, voelen en proeven. Voor de inkleding maken we gebruik van een stukje avontuur, maar eveneens van een stukje realiteit. Zo leren de deelnemers hoe het dagelijkse leven van een blinde is, maar dit op een avontuurlijke en speelse wijze. De opdrachten vind je in bijlage [zie bijlage 2].

Werkvorm 13 Torballen voor beginners [Bron: Jeugd en Gezondheid – All Inclusive]
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken en een torbal (een torbal kan je gratis lenen bij BLOSO, www.bloso.be of kopen bij het MateriaalMagazijn www.materiaalmagazijn.be)
Timing: 15 à 20 minuten
Beschrijving: Verdeel een rechthoekig stuk terrein in twee delen. Je speelt in twee ploegen, elk op één kant van het terrein. De achterlijn is het doel. De deelnemers zijn geblinddoekt en moeten op hun eigen terrein blijven. De bedoeling is dat er punten worden gescoord door de bal al rollend achter de achterlijn van de tegenstander te krijgen. Stilte en concentratie! In bijlage vind je het volledige spelreglement voor torbal [Bijlage 3].

Werkvorm 14 De blinde amoebe [Bron: VDS]
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om een visuele beperking te hebben.
Materiaal: Blinddoeken
Timing: 15 à 20 minuten
Beschrijving: Je verdeelt de groep in 2 teams of amoeben. Zorg ervoor dat in elk team minstens 8 mensen staan. De helft van een team gaat zo dicht mogelijk en geblinddoekt met het gezicht naar elkaar staan. Eén persoon, ongeblinddoekt, gaat in de nek van één van de geblinddoekten zitten. De overige personen van het team sluiten door middel van het geven van handen en het gezicht naar de binnenkant van de cirkel gericht, de geblinddoekte personen in.
De 'nekzitter' stuurt de amoebe aan door de geblinddoekte personen in zijn team instructies te geven. De 'cirkelmensen' draaien rond terwijl de andere stappen en voorkomen dat de groep ergens tegenaan loopt. Beide teams moeten proberen een uitgestippeld parcours zo snel mogelijk af te leggen.

Auditieve beperking
Werkvorm 15 Spelen met hoofdtelefoon/oordopjes [Bron: Achilles vzw]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden dat personen met een auditieve beperking vaak zeer veel moeite moeten doen om anderen te verstaan.
Materiaal: Hoofdtelefoon, oordopjes en eventueel spelmateriaal
Timing: 10 minuten
Beschrijving: Je kan verschillende spelen/situaties spelen waarbij één of meerdere deelnemers een hoofdtelefoon ophebben of oordopjes of beiden. Alle mogelijke spelen of situaties kunnen hier van toepassing zijn. Tip: Neem concentratiespelen of spelletjes waarbij je snel moet reageren zoals 'citroen-citroen', '123piano', 'stoelendans', 'ik hang in een bananenboom', …

Werkvorm 16 Hoor het geluid [Bron: www.salto-youth.net/find-a-tool]
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om een auditieve beperking te hebben.
Materiaal: CD-speler, CD met verschillende geluiden, hoofdtelefoons, oordopjes, pen en papier.
Timing: 30 minuten
Beschrijving: De groep zit in een kring. Twee (of meer) deelnemers dragen een hoofdtelefoon en/of oordopjes. Twee andere deelnemers hebben de antwoorden op de vragen al gekregen zonder dat de groep dit weet.
De spelleider vraagt aan de groep om stil te zijn en naar de CD te luisteren en op te schrijven welke geluiden ze horen. Nadien wordt de CD terug afgespeeld en de deelnemers kunnen hun antwoorden dan vergelijken. De spelleider overloopt de juiste antwoorden en feliciteert diegenen die het juist hadden.
Nabespreking:
- Hoe voelden de deelnemers zich?
- Hoe hebben de deelnemers met de hoofdtelefoon/oordopjes de situatie ervaren?
- Welke strategie hebben de deelnemers met de hoofdtelefoon/oordopjes ontwikkeld om de opdracht te vervullen?
- Hoe was het gedrag van de andere deelnemers tegenover de deelnemers met de hoofdtelefoon/ oordopjes?
- Voelden de 'horende' deelnemers zich minderwaardig tegenover de 2 personen die alle antwoorden juist hadden?

Er zijn 2 basisvragen die uit deze ervaring naar boven komen:
1. Hoe zouden mensen met een beperking voelden?
2. Hoe gedragen wij ons tegenover personen met een beperking?

Opmerking: bij deze werkvorm ondervinden de spelers nadeel van hun beperking. Je kan ook spelletjes spelen waarbij de auditieve beperking geen belemmering vormt, zoals pictionary met gebaren bijvoorbeeld. Of zelfs activiteiten waar de beperking in hun voordeel werkt (zoals communiceren met elkaar bij luide muziek).

Werkvorm 17 Gesprek voeren met veel ruis [Bron: Achilles vzw]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden dat personen met een auditieve beperking vaak zeer veel moeite moeten doen om anderen te verstaan.
Materiaal: 2 stoelen
Timing: 10 minuten
Beschrijving: 2 personen staan op een stoel, ieder aan een kant van de ruimte. De rest van de groep staat tussen de twee personen in. De personen die op de stoel staan moeten een gesprek voeren of een bepaalde zin doorzeggen. De rest van de groep moet dit gesprek zoveel mogelijk verstoren door allerlei stoorgeluiden te maken (kuchen, fluiten, zachtjes praten,…). Achteraf moeten de personen op de stoelen proberen weer te geven wat de andere heeft gezegd. Om het extra moeilijk te maken, kan je de opdracht geven aan de personen in het midden om zo hard mogelijk te praten, roepen, … Je kan de deelnemers stimuleren om strategiën af te spreken, hoe ze kunnen communiceren zonder te spreken.

Motorische beperking
Werkvorm 18 Inlevingsspelen [Bron: Achilles vzw]
Doelstelling: Deelnemers ondervinden dat personen met een motorische beperking een aantal beperkingen hebben, maar ook aan veel kunnen deelnemen mits kleine aanpassingen.
Materiaal: Rolstoel, touw, plakband, washandjes en eventueel spelmateriaal.
Timing: 20 minuten
Beschrijving: Er worden een aantal kleine spellen/opdrachten uitgevoerd. Verschillende deelnemers krijgen een fysieke beperking. De beperkingen kan je als volgt uitvoeren: één (of twee) arm(en) op de rug vastbinden, één (of twee) handen verstoppen in een washandje, de benen aan elkaar vastbinden (maar zo dat de persoon nog kan wandelen), iemand in een rolstoel zetten, iemand in een rolstoel zetten die ook nog één (of twee) handen niet kan gebruiken, …
Je kan zelf als begeleiding kiezen welke spellen je kan doen, maar het leukste is als je zorgt voor een combinatie van hevige en rustigere spellen, bijvoorbeeld stoelendans, knutselen, 123 piano, telefoontje, vleeshoop, …

Werkvorm 19 Gipsen [Bron: Troeffel vzw]
Doelstelling: Deelnemers ondervinden dat personen met een motorische beperking niet alleen rolstoelgebruikers zijn.
Materiaal: Water en gipswindels
Timing: 1,5 uur
Beschrijving: Bepaalde lichaamsdelen van de deelnemers worden in het gips gelegd waardoor deze niet of minder kunnen gebruikt worden. Bvb: pols ingipsen met de handpalm naar omhoog, elleboog ingipsen in een hoek van 90°, enkel uitgestrekt ingipsen, … Nadat het gips gedroogd is, spelen de deelnemers verschillende alledaagse spelen, bijvoorbeeld voetbal, volleybal, …
Nadien bespreken ze wat hoe ze zich voelden, wat de belemmeringen waren en welke methodieken ze gebruikten om toch te kunnen meespelen.

Werkvorm 20 Rolstoelenparcours [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: Deelnemers bewust maken van de fysieke ontoegankelijkheid van heel wat gebouwen.
Materiaal: Planken en allerlei materiaal die een hindernis zou kunnen vormen binnen het parcours. Om rolwagens te huren kan je terecht bij ziekenfondsen, mutualiteiten en thuiszorgwinkels.
Timing: Afhankelijk van de grootte van de groep.
Beschrijving: Bouw zelf eens een rolwagenparcours! Het nadenken op zich al maakt je bewust van de ontoegankelijkheid. Of analyseer je omgeving vanuit een rolwagen. Probeer zeker eens een toilet uit. De basis van de rolwagentechniek vind je in bijlage [Zie bijlage 4].

ADHD
Werkvorm 21 ADHDspelletje
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om ADHD te hebben.
Materiaal: -
Timing: 5 minuten per persoon (Zorg ervoor dat de deelnemers het echt beleefd hebben.)
Beschrijving: Ga per vier staan. Eén speler voert de opdrachten uit. We noemen hem even Wim. De andere gaan voor en naast Wim staan. Wie voor Wim staat begint. Hij geeft allemaal doe-opdrachtjes: klap in je handen, spring op één been, … Even later begint wie links van Wim staat een heleboel persoonlijke vragen af te vuren: waar woon je, wat zijn je hobby's, heb je broers of zussen, hoe heten ze, … Tenslotte vuurt de persoon rechts allerlei eenvoudige rekensommetjes en simpele kwisvragen af. Drijf het tempo op. De spelers blijven hun vragen en opdrachten herhalen tot Wim ze heeft beantwoord/uitgevoerd. Ze worden steeds kregeliger als hij niet meteen doet wat er van hem gevraagd wordt.

Werkvorm 22 ADHDspeluitleg [Bron: Troeffel vzw]
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om ADHD te hebben.
Materiaal: CD-speler, CD met verschillende geluiden en een korte speluitleg
Timing: 5 minuten per deelnemer
Beschrijving: Verstoor een speluitleg door een cd op te zetten, met het licht te knipperen, animatief door de speluitleg te lopen, begin met iemand te praten die eigenlijk naar de speluitleg zou moeten luisteren. Na een 5-tal minuten leg je de speluitleg stil en vraag je aan de deelnemers om zoveel mogelijk van de speluitleg te herhalen.

Werkvorm 23 Onderbroken tekst [Bron: Zit Stil]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden hoe de aandachtsproblemen van personen met ADHD zich kunnen uiten.
Materiaal: Een tekst en 'afleidingstekeningen' [Zie bijlage 5]
Timing: 10 minuten
Beschrijving: Toon de hele groep deelnemers een simpel verhaaltje (=tekst 1) dat ze in stilte moeten lezen. Om de 5 seconden wordt tekst 1 onderbroken door een tekening die verwijst naar iets totaal anders (tekst 2) die gedurende een aantal seconden in plaats van tekst 1 verschijnt. Tekst 2 wordt weggenomen en de tekst 1 verschijnt terug. Dit wordt enkele keren herhaald. Deze werkvorm kan op verschillende manieren uitgevoerd worden. De makkelijkste manier is om een PowerPoint voorstelling te maken en die te tonen met

een beamer. Je kan de voorstelling zo instellen zodat tekst 1 en tekst 2 elkaar om de 5 seconden afwisselen. Je kan de tekst en de tekeningen ook projecteren met een overheadprojector waarbij je de slides om de 5 seconden verandert. Daarnaast kan je ook op een flap tekst 1 schrijven (die leesbaar moet zijn voor iedereen). Als afleiding kan je om de 5 seconden tekst 2 hierboven houden. Daarna laat je de oorspronkelijke tekst terug zien. Met deze opdracht ondervinden de deelnemers hoe de aandachtsproblemen bij kinderen met ADHD zich manifesteren.

Werkvorm 24 Musti mengt kleuren [Bron: Troeffel vzw] (ook bruikbaar bij ticstoornissen)
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om ADHD te hebben.
Materiaal: Verhaaltje: 'Musti mengt kleuren' [Zie bijlage 6]
Timing: 20 minuten
Beschrijving: De deelnemers verzinnen 2 tics en schrijven deze onder elkaar op een papiertje. (Voorbeelden van tics vind je in bijlage 7 bij de uitleg van Gilles de la Tourette). Wanneer iedereen twee tics heeft opgeschreven legt de spelleider uit dat hij/zij het verhaaltje 'Musti mengt kleuren' gaat voorlezen. Iedere keer als hij/zij een kleur zegt (blauw, geel, groen, rood, …) moeten de deelnemers de eerste tic, die op hun papiertje staat, uitvoeren. Iedere keer dat de spelleider het woord verf of een vervoeging van het werkwoord verven zegt, moeten de deelnemer de tweede tic, die op hun papiertje staat, doen. Nadien leest de spelleider het verhaaltje voor. Wanneer het verhaaltje is afgelopen, stelt de spelleider vragen over het verhaaltje aan de deelnemers. Bijvoorbeeld: Wat wilde vader verven? Welke kleur moest het hekje worden? Wat beloofde Musti aan zijn vader? Het verhaaltje en de achtergrond over Gilles de la Tourette vind je in bijlage [Zie bijlages 6 en 7]

Werkvorm 25 De verhaaltjes [Bron: Achilles vzw]
Doelstelling: De deelnemers ondervinden dat personen met ADHD het niet altijd gemakkelijk hebben met communicatie en sociale interactie.
Materiaal: Tijdschriften of boeken.
Timing: 10 minuten
Beschrijving: Een van de deelnemers gaat in het midden zitten. Hier rond gaan 3 andere deelnemers zitten. Die drie personen beginnen tegelijkertijd voor te lezen uit een tijdschrift of een boek. De deelnemer in het midden moet na 5 minuten de verschillende artikels/verhalen proberen na te vertellen. Daarna kan je de rollen omkeren.

Autisme
Werkvorm 26 Fopspelletjes en raadsels [Bron: Troeffel vzw] (ook bruikbaar bij verstandelijke beperking)
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om een autismespectrumstoornis te hebben, waardoor jij niet snapt wat anderen wel begrijpen.
Materiaal: -
Timing: 10 à 15 minuten afhankelijk van de grootte van groep en de snelheid waarmee de deelnemers het spel doorhebben (dit mag een tijdje duren)
Beschrijving: Je kan één of meerdere fopspelletjes spelen. Kies er eentje die veel deelnemers nog niet kennen zoals 'gekruist of ongekruist', 'rechtvaardige rechters', 'zieke koe', 'hoeveel koeien staan er in de 'wei', 'de markt van Antwerpen', 'het land van geenernochu', 'flessendans', 'zwarte magie', 'Johnny Woops', … In bijlage vind je wat uitgewerkte suggesties. [Zie bijlage 8]. Je kan ook werken met raadsels (o.a. te vinden op www.rdzl.nl). Laat de deelnemers zoveel mogelijk ondervinden wat het betekent iets niet te begrijpen wat anderen wel begrijpen. Je kan de link leggen met autisme en/of met verstandelijke beperking.

Werkvorm 27 De stoel [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe het is om een autismespectrumstoornis te hebben.
Materiaal: Stoelen, bordjes met soort stoel, spelbord, pionnen, dobbelsteen, foto's, spons, dweil, riem, gevangeniskledij, pamper, tijdschrift/krant, javel, wc-verfrisser, hoofdkussen, bladeren, houweel, lantaarn, witte bollen, lippenstift, doos ijs, metalen kabel, zonnebril, kruisbeeld, wc-borstel, hosties, klok, wierook, ventieldopje, fietshandschoen, pomp, helm, halsketting met naamplaatje, stylo, toetsenbord, riempje, reflecterende sticker, zadelpen

Timing: 20-30 minuten
Beschrijving: Iedere speler krijgt een bordje met een type stoel op de rug gekleefd of op iedere stoel waar de deelnemers op zitten wordt er een bordje gekleefd. Er zijn verschillende types stoelen: elektrische stoel, wc- stoel, paddenstoel, stoeltjeslift, preekstoel, rolstoel, schietstoel, biechtstoel, bureaustoel, fietsstoeltje. Elke speler probeert te achterhalen op welk type stoel hij/zij zit. Je kan dit achterhalen door informatie te verkrijgen via een spelbord. Door met een dobbelsteen te gooien komt jouw pion op een vakje dat je informatie kan geven: verbaal vakje, actie vakje, foto vakje, voorwerp vakje, tip of wissel vakje. Je vindt al het nodige materiaal in bijlage [Zie bijlage 9]. Hou zeker een goede nabespreking zodat het niet zomaar een leuk 'spelletje' wordt.

Werkvorm 28 De bus [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: De deelnemers ervaren de moeilijkheden die mensen hebben om aan de juiste handelingen, voorwerpen, situaties een juiste betekenis te verlenen. De deelnemers ervaren via het interactieve spel hoe iemand met autisme de leefwereld rondom zich ervaart.
Materiaal: 1 ruim lokaal, 10 tot 20 tal stoelen (verschilt naargelang de grote van de groep), papier en pen (om de regels op te schrijven)
Timing: 1 uur
Beschrijving: Je verdeelt de groep in 2.
1 van de 2 groepen verlaat het lokaal en wacht buiten. Terwijl de ene groep buiten wacht, spreekt de andere groep een 5 tal regels af.
Die kunnen variëren van:
· als de buschauffeur zwaait dan gaat iedereen verwisselen van stoel
· bij het instappen moet je de buschauffeur een hand geven
· Als de buschauffeur tuut dan gaan alleen de meisjes naar buiten zwaaien
· …
Als de regels zijn opgesteld dan kan het spel van start gaan. 1 iemand van de groep die buiten wacht mag naar binnen komen. Die persoon probeert de verschillende regels te ontdekken door te ervaren. Die persoon moet dan proberen om zich aan die regels te houden. Lukt dit dan mag hij/zij op de bus blijven zitten, lukt dit niet dan moet hij/zij terug naar buiten gaan. Daar vertelt hij/zij aan zijn groep wat hij ervaren heeft en welke hij denkt dat de regels zijn. Een tweede persoon komt naar binnen, …
Het spel is gespeeld wanneer alle leden van de groep die buiten staat, op de bus zitten en de regels correct uitvoeren. Nadien wordt er van groep gewisseld: de groep die buiten stond, gaat nu op de bus zitten en stelt nieuwe regels op. Terwijl de andere groep tracht die regels nu te achterhalen.

Combinatiewerkvormen
Werkvorm 29 Junglespel [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: De deelnemers ervaren dat samenspelen lukt en leuk is voor beide partijen, zolang je rekening wil houden met elkaar en ervaren dat een beperking ook door een situatie gecreëerd kan worden. (Deze werkvorm is gemaakt voor kinderen maar is ook bruikbaar voor jongeren.)
Materiaal: Ganzenbord, dobbelsteen, 2 rolstoelen, blinddoeken, krukken, touw, zeil, hoela hoep, e.d.
Timing: 50 minuten
Beschrijving: Er worden verschillende groepjes van +/- 10 deelnemers gevormd waarvan een aantal deelnemers een gesimuleerde handicap of beperking krijgen (niet goed zien, niet goed horen, in een rolwagen gaan zitten, …), je kan ook 1 persoon meerdere beperkingen geven. Door met de dobbelsteen te werpen, vorder je op het bord en per vakje doe je een opdracht. Wie het eerst uit is, heeft gewonnen. Elk groepje wordt begeleid door een jury die beoordeeld of de opdracht slaagt of niet. Je vindt alle opdrachten in bijlage. [Zie bijlage 10].
Vooral de nabespreking is cruciaal. Hoe hebben de deelnemers het spel ervaren? Hoe was het om een beperking te hebben? Hoe was het om te spelen met mensen met een beperking? Wat hebben ze eruit geleerd? Kunnen ze linken leggen met hun praktijk? Trek hier voldoende tijd voor uit, anders onthouden ze misschien vooral dat het een leuke activiteit was.

Werkvorm 30 Underdog [Werkvorm uit het Intercultureel Spelenboek]
Doelstelling: De spelers worden gestimuleerd om zich in te leven in de situatie van mensen met minder kansen.
Materiaal: Fiets, breinaalden, wol, een zandloper, bellenblaasmateriaal, papier, verf, verfborstels, stoelen, tafels, wekker, kaartjes met verschillende beperkingen en ander materiaal nodig voor het uitvoeren van de opdrachten.
Timing: Het uitvoeren van de opdrachten 30-60 minuten, de nabespreking 15-30 minuten.
Beschrijving: In het lokaal hangt een lijst met opdrachten die de spelers binnen één uur moeten uitvoeren. Sommige opdrachten zijn doorlopend, bijvoorbeeld een voorwerp dat altijd in beweging moet zijn. Andere opdrachten moeten met de hele groep worden uitgevoerd. Een opdracht is pas volbracht als alle spelers hun bijdrage hebben geleverd. Bijvoorbeeld bij het maken van een schilderij moet iedereen helpen. Voorzie zeker genoeg opdrachten zodat ook de deelnemers met een beperking zeker moeten meewerken. Je vindt in heleboel voorzetten in bijlage [Zie bijlage 11].

Werkvorm 31 Rollenspel inclusieve activiteit
Doelstelling: De deelnemer leren omgaan met kinderen met een beperking tijdens een jeugdwerkactiviteit. Ze leren de mogelijkheden en de moeilijkheden kennen.
Materiaal: Kaartjes met kenmerken van ADHD, autisme en verstandelijke beperking, kaartjes met kenmerken van kinderen die reageren op de kinderen met een beperking, klein spelmateriaal (sjaaltjes, bal, kegeltjes)
Timing: 45 minuten
Beschrijving: Uit de groep van deelnemers worden 2 vrijwilligers gevraagd om animator of leider te spelen. Deze 2 mensen gaan in een ander lokaal zitten en bereiden 2 korte spelletjes voor, ze worden ingelicht dat er 3 kinderen met een beperking deelnemen aan de activiteit (1 met ADHD, 1 met autisme en 1 met een verstandelijke beperking).
Uit de overige deelnemers worden 5 vrijwilligers gevraagd. Drie hiervan zullen een kind met een beperking spelen. Eén met ADHD, 1 met autisme en 1 met een verstandelijke beperking. De begeleider overloopt met deze deelnemers de kenmerken van de beperkingen (kaartjes in bijlage 12) en geeft eventueel nog wat extra tips om zich in te leven. De begeleider zal tijdens het spel deze deelnemers ook nog begeleiden in het inleven door extra tips of opdrachten te geven.
De twee anderen krijgen een kaartje (zie werkvorm 62) waarop staat hoe ze reageren op de kinderen met een beperking. De ene is overbeschermend, de andere vindt dat kinderen met een beperking niet thuishoren in de jeugdbeweging of op het speelplein.
Wanneer alle deelnemers hun rol hebben en de animator klaar zijn met de spelvoorbereiding, start het spel.
De animatoren doen hun speluitleg en beginnen te spelen met de kinderen. Er zullen zich verschillende situaties ontplooien waar de animatoren op dienen te reageren. (Tip: Speel misschien eerst een aantal inlevingsspelen.)
Wanneer de 2 spelen zijn gespeeld, wordt het spel stopgezet en even stil gestaan bij de volgende vragen:
Wat vonden de animatoren moeilijk?
Hoe hebben ze het trachten aan te pakken?
Had deze aanpak succes?
En hoe voelden de kinderen met een beperking zich?
Vonden ze de spelletjes leuk?
Kregen ze genoeg aandacht?
Werden ze veel gepest?
Hoe voelden de andere kinderen zich?
Vonden ze de spelletjes leuk?
Was er nog voldoende aandacht voor hen?
Welke aandachtspunten halen de deelnemers uit deze oefening?
Welke moeilijkheden ondervinden ze?
Welke mogelijkheden zien ze?
Nadien kan het spel nog eens worden gespeeld met nieuwe rolverdelingen.

5.2 Activiteiten aanpassen, programma aanpassen

Werkvorm 32 Goede en slechte voorbeelden aan den lijve ondervinden
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve of een activiteit al dan niet goed is aangepast aan hun beperking.
Materiaal: Afhankelijk van de keuze van activiteit(en) uit de bijlage (zie bijlage 13).
Timing: Afhankelijk van het aantal activiteiten. Reken zo'n 15 minuten per spel + nabespreking.
Beschrijving: In bijlage vind je een heleboel voorbeelden van succesvol aangepaste activiteiten. Je kan deze spelen en bespreken met de deelnemers. Je kan ook enkele deelnemers goede en minder goede aanpassingen laten beleven, gaande van 'volwaardig participeren' naar 'toeschouwer' zijn of omgekeerd. En dan vragen aan de deelnemers wat ze van de verschillende aanpassingen vonden en wat ze een goede aanpassing vonden. In de Handicap Infomap vind je ook de nodige achtergrond over het aanpassen van activiteiten.

Werkvorm 33 Goede en slechte animator
Doelstelling: De deelnemers ondervinden aan den lijve of een activiteit al dan niet goed is aangepast aan hun beperking.
Materiaal: Afhankelijk van de keuze van activiteit(en).
Timing: Afhankelijk van het aantal activiteiten. Reken zo'n 15 minuten per spel + nabespreking.
Beschrijving: Er worden enkele spelletjes gespeeld. Bij elk spel zijn er een aantal cursisten die de rol krijgen van een kind met een beperking (zonder dat de anderen het weten – zie bijlage 12 met rolomschrijvingen). Iemand van de begeleiding start met het begeleiden van het spel. Hij doet dit zodanig dat hij geen rekening houdt met de kinderen met een beperking. De cursisten met het rolletje worden compleet verwaarloosd of uit het spel gezet.
De andere instructor pikt 1 of 2 andere cursisten uit de groep en laat hen brainstormen over mogelijke aanpassingen aan het spel. Wanneer ze een mogelijke aanpassing gevonden hebben, leggen ze het spel stil en voeren ze aanpassingen door. De deelnemers met een rolletje evalueren de aanpassing.

Werkvorm 34 Specifieke materialen
Doelstelling: De deelnemers leren activiteiten aanpassen met eenvoudige materialen als hulpmiddel.
Materiaal: Kartonnetjes (+/- A4 formaat), een doek met belletjes, tennisracket, blinddoeken, oordopjes, rolwagen
Timing: +/- 30 à 45 minuten
Beschrijving: Enkele specifieke materialen helpen bij het aanpassen van vooral 'klassieke' spelletjes en spelactiviteiten aan personen met een (fysieke) beperking.

- Een kartonnetje kan in veel situaties een stoel vervangen voor mensen met een rolwagen. In plaats van op een stoel te gaan zitten moet je op het kartonnetje gaan staan of er met één wiel op rollen.
- Een doek en een bal met belletjes helpen slechtziende kinderen om mee te spelen met balspelen of allerlei spelen met een 'das' of 'pakspelletjes'.
- Een tennisracket helpt personen in een rolwagen om toch mee te doen met Chinese voetbal, bijvoorbeeld, of om keeper te zijn.
- Met blinddoeken kan je de andere deelnemers ook een beperking geven zodat het spel gelijker opgaat. Je kan deze werkvorm in stapjes opbouwen. Geef hen enkele activiteiten én enkele kinderen met een beperking in hun groep. Laat ze eerst zonder het materiaal nadenken hoe ze de activiteit zullen aanpassen. Laat hen vervolgens zien hoe zo iets eenvoudig lukt met het materiaal. Laat de deelnemers tenslotte zelf activiteiten aanbrengen en naar oplossingen zoeken vanuit materiaal.

Werkvorm 35 Aanpassen volgens een fiche
Doelstelling: De deelnemers leren activiteiten aanpassen met een fiche als hulpmiddel.
Materiaal: Gecopieerde fiches, speelmateriaal
Timing: Minstens een 30 minuten (maken + voorstellen), langer als je ze gaat spelen.
Beschrijving: De deelnemers passen een spelletje aan a/d hand van de volgende fiche. Daarna stelt iedereen z'n aanpassingen even voor aan de anderen. Speel effectief (enkele van) de uitgewerkte ideeën.

Activiteit:
Beperking:
Capaciteiten (kunnen we bepaalde elementen extra ‘aanleren’ bij het kind? (bvb. eerst even oefenen apart, een opbouw steken in je activiteit)
Ondersteuning (kunnen we als begeleider of via andere kinderen extra ondersteuning bieden)
Eisen aanpassen (bepaalde elementen van je spel veranderen zodat iedereen kan meedoen) • spelregels • materiaal • terrein

Werkvorm 36 Gekruiste groepen (voorbereid – onvoorbereid)
Doelstelling: De deelnemers ervaren hoe je zowel een bestaand spel kan aanpassen aan een persoon met een beperking, als nieuwe activiteit uitdenken op maat van de persoon. Beide systemen werken.
Materiaal: Papier en balpennen, omschrijvingen van de kinderen met een beperking.
Timing: Ongeveer 30 minuten.
Beschrijving: Verdeel je groep in 4. Doe een klein experiment. Twee van de vier groepen ‘geef’ je een kind met een beperking (zie bijlage 12 met rolomschrijvingen). Zij maken een activiteit op maat van het kind met een beperking en maken die achteraf (als dat nodig zou zijn) ook aantrekkelijk voor de andere kinderen. De andere groepen gaan omgekeerd te werk. Zij maken eerst een toffe activiteit en krijgen dan dezelfde(!) kinderen met een beperking als de andere groep(en). Zij moeten dan hun spel ombouwen zodat het kind met een beperking volwaardig kan meedoen. Laat de deelnemers nadien hun activiteit voorstellen aan elkaar.

Werkvorm 37 Memory of kwartet
Doelstelling: De deelnemers bedenken speelideeën op maat van kinderen met een beperking.
Materiaal: Een kaartset per 5 deelnemers (zie bijlage 14). Print de kaartjes op dik papier of kleef op een ondoorschijnende ondergrond.
Timing: 15 à 30 minuten
Beschrijving: Leg de 30 memorykaarten met de rugzijde naar boven. 2 x 5 kinderen met een beperking (blauw). 2 x 5 speelsituaties (groen) en 2 x 5 speelmaterialen (rood). Om de beurt draaien de spelers twee kaartjes om. Zijn het verschillende kaartjes dan verzinnen ze een speelidee vanuit die combinatie. Ook als het bijvoorbeeld twee verschillende kinderen of twee verschillende materialen zijn. Als ze twee dezelfde kaartjes omdraaien, dan mogen ze die uit het spel nemen. Vraag iemand uit de groep om alle speelideeën te noteren. Leg achteraf alle ideeën bij elkaar.
Je kan ook de volgende variant spelen. Ga per vijf zitten. Geef alle spelers zes kaarten. Speel nu kwartetten (‘triptetten’ eigenlijk). Wie van elke soort een kaart heeft mag afleggen op voorwaarde dat hij/zij een speelidee verzint dat de drie kaarten combineert. Wie niet kan leggen moet een kaart trekken bij zijn buur. Om ter eerst uit. Noteer ook hier alle ideeën op een flap. Leg achteraf de verschillende speelideeën bij elkaar.

Werkvorm 38 Impulsen verzinnen aan de hand van foto's
Doelstelling: De deelnemers bedenken speelimpulsen op maat van kinderen met een beperking.
Materiaal: Foto's (zie bijlage 15), pennen en papier
Timing: 15 minuten
Beschrijving: Per twee krijgen de deelnemers een tweetal foto's. Vraag hen eerst om de foto's goed te bestuderen en te beschrijven wat ze denken dat de kinderen aan het spelen zijn. Vervolgens bedenken ze bij de foto een heleboel speelimpulsen die logisch volgen op wat de kinderen spelen op de foto. Vraag je deelnemers om het niet te ver te gaan zoeken maar verder te bouwen op wat er al is. Speelimpulsen zijn kleine, concrete speelideeën. Laat de deelnemers hun brainstorm neerschrijven op een flap. Vervolgens kiezen ze er de (twee) tofste uit en stellen die voor aan de groep. Eventueel kan je een aantal situaties naspelen. Zo kunnen de deelnemers ook even oefenen hoe ze de speelimpuls overbrengen op kinderen. Het is belangrijk dat je een impuls lanceert als een enthousiast voorstel. Let erop dat deelnemers goed kijken naar de reacties en er duidelijk op inpikken. In bijlage vind je wat achtergrond over speelimpulsen (zie bijlage 16).

Werkvorm 39 Snoezelen
Doelstelling: De drempel wegnemen bij de deelnemers om te gaan snoezelen, leren hoe ze met eenvoudige middelen zelf een snoezelruimte kunnen knutselen leren hoe ze met allerlei alledaagse materialen een snoezelactiviteit kunnen bedenken.
Materiaal: Knutselmateriaal en waardevol kosteloos materiaal om een snoezelruimte mee in te richten (zie bijlage).
Timing: Een namiddag (3 à 4 uur)
Beschrijving: In bijlage vind je een volledig uitgewerkte sessie over snoezelen (zie bijlage 17). Na een opwarming om het vertrouwen te bevorderen, laat je de deelnemers wat snoezelactiviteiten aan den lijve ondervinden. Na een duiding ga je met heel de groep zelf een snoezelruimte inrichten. Vervolgens splits je de groep op in twee. De ene helft kan de snoezelruimte ondergaan, terwijl de andere helft een korte snoezelactiviteit bedenkt en vervolgens uitprobeert op de andere groep. Daarna is het wisselen. Ten slotte krijg je nog enkele suggesties voor een nabespreking.

Werkvorm 40 Aangepaste speeltoestellen sjorren
Doelstelling: De deelnemers ondervinden hoe ze zelf aangepaste avontuurlijke toestellen kunnen sjorren.
Materiaal: Hout en sjortouw.
Timing: Reken toch drie uur.
Beschrijving: In het boek 'Bananen in minirok' - het handboek van Scouts en Gidsen Vlaanderen voor hun AKABE-leiding – vind je een aantal speeltoestellen om zelf te sjorren (p. 89–91). Deze toestellen zijn ook op maat van kinderen met een beperking. Je vindt ook nog enkele tips om ze nog toegankelijker te maken, indien nodig. Leuke inspiratie om te installeren tijdens een langlopende cursus of als specifieke werkwinkel.

5.3 Visieontwikkeling, beeld bijstellen

Persoonlijk contact
Werkvorm 41 Het verhaal van Holland [bron: achilles vzw]
Doelstelling: De deelnemers krijgen de kans om hun visie op personen met een beperking te formuleren en eventueel te herzien.
Materiaal: Het verhaal van Holland (zie bijlage 18).
Timing: Ongeveer 30 minuten.
Beschrijving: Eerst vraag je aan de deelnemers wat hun visie is op personen met een beperking. Je kan die eerste ideeën eventueel laten opschrijven op een flap. Zorg er ook voor dat minder positieve onderdelen ook aan bod kunnen komen. Daarna lees je zelf de tekst voor of deel je te tekst uit aan de deelnemers en vraag je of ze de tekst zelf in stilte kunnen lezen. De tekst vind je in bijlage in deze map. Na het lezen van de tekst stel je de volgende vragen aan de deelnemers:

- Wat wijzigt dit in je visie?
- Kan je in dit verhaal komen? Probeer eens een persoon met een beperking te definiëren.Probeer als begeleiding hierbij de link te leggen met het feit dat een beperking geen persoonskenmerk is.

Werkvorm 42 Gemengde activiteit
Doelstelling: Kinderen en/of jongeren met en zonder beperking samen brengen en met elkaar laten kennismaken.
Materiaal: Afhankelijk van de activiteit
Timing: Afhankelijk van de activiteit en de grootte van de groep
Beschrijving: Je kan een activiteit organiseren waaraan zowel kinderen en/of jongeren met als zonder beperking kunnen deelnemen. Dit wordt ook wel eens een Blind Date genoemd. De provincie Antwerpen heeft een DVD uitgegeven waarop je een stappenplan vindt om een Blind Date te organiseren. De DVD is gratis te verkrijgen bij de provinciale jeugddienst. Ook op www.socius.be en op www.salto-youth.net/inclusion vind je publicaties over het opzetten van inclusieve activiteiten.

Werkvorm 43 Getuigenis [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: Positieve beeldvorming
Materiaal: Foto's, hulpmiddelen, …
Timing: 30-50 minuten
Beschrijving: Een jongere met een beperking die zijn verhaal verteld heeft vaak veel meer effect dan een hele rits van inclusieve sessies. Belangrijk hierbij is het op voorhand doorpraten van de bedoeling van de sessie. Op die manier kan je je +/- verzekeren dat je aan positieve beeldvorming werkt en niet achterblijft met een 'ocharme'… Getuigen met ervaring vind je op www.gripvzw.be. Een getuigenis werkt pas als er sprake is van interactie tussen de persoon met een beperking en de groep! Om ervoor te zorgen dat thema's behandeld worden die de groep prikkelen kan je deze thema laten kiezen of ze laten vertrekken vanuit hun eigen situatie … Mogelijke thema's vind je in bijlage 19.

Werkvorm 44 Dug-in
Doelstelling: De deelnemers kunnen op een speelse en actieve manier hun beeld kwijt over een bepaalde beperking.
Materiaal: Bal
Timing: Ongeveer 30 minuten (+ nabespreking)
Beschrijving: De deelnemers gaan in een kring staan, de begeleider gaat met de bal in het midden staan. De begeleider geeft een beperking aan (bvb. een kleuter met downsyndroom) en geeft de deelnemers enkele seconden bedenktijd. Vervolgens gooit hij de bal naar een speler. Deze moet de bal opvangen, meteen een kenmerk geven van de persoon met een beperking en de bal teruggooien. Als iedereen geweest is roept de begeleider 'dug in'. Iedereen haakt in, zoals bij rugby, en de antwoorden worden overlopen. Hoeveel 'beperkingen' werden vermeld, hoeveel mogelijkheden. Meestal zijn mensen vrij negatief en vermelden ze vooral beperkingen en problemen. Stimuleer ze om ook op zoek te gaan naar sterke kanten en mogelijkheden.

Werkvormen met foto's en audiovisueel materiaal
Werkvorm 45 Beeld bijsturen [Bron: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk]
Doelstelling: De deelnemers uitnodigen om hun huidige kijk op beperking te geven en dit toetsen aan beelden uit de realiteit.
Materiaal: Enkele sets van de foto's (zie bijlage 15). Flappen en stiften.
Timing: 15 minuten
Beschrijving: De deelnemers gaan in kleine groepjes zitten van twee à vier personen. Ze krijgen een flap en een stift en schrijven in vijf minuten alle woorden op die ze in verband brengen met 'handicap'. Vraag hen om een '+' te zetten bij de woorden met een positieve bijklank en een '-' bij woorden met een negatieve bijklank. Laat ze de plussen en minnen tellen. Vervolgens krijgen de deelnemers de foto's te zien. Laat de deelnemers op een andere flap schrijven welke woorden de foto's bij hen oproepen. Daarna vergelijken de deelnemers de flappen. Welke woorden worden bevestigd door de foto's en welke woorden worden tegen

gesproken? Je kan dit opnieuw in kleine groepjes of in grote groep doen. Zorg zeker voor een (na)bespreking in grote groep.
Je kan de opmerking krijgen dat de foto's een te rooskleurig beeld schetsen. Je kan dan eventueel duiden dat de foto's dienen als een soort 'antigif'. Zo probeer je tot een realistisch beeld te komen.

Werkvorm 46 Het verhaal achter de foto's [Bron: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk]
Doelstelling: De deelnemers toetsen hun eigen vooroordelen over mensen met een beperking aan de realiteit.
Materiaal: Enkele sets van de foto's (zie bijlage 15). Flappen en stiften. De echte verhalen.
Timing: 15 minuten
Beschrijving: Van een viertal kinderen op de foto's verzamelden we het 'echte' verhaal (zie bijlage 20).
Per twee kiezen de deelnemers een foto. Ze krijgen de volgende vragen voorgeschoteld:
- Wat speel je graag?
- Waar ben je goed in?
- Wat maakt een leid(st)er een goede leid(st)er?
- Wat vind je leuk aan het speelplein?
- Wat is er voor jou niet leuk aan het speelplein?

Als ze klaar zijn krijgen ze het echte verhaal. In grote groep kan je polsen naar de grote verschillen tussen beide verhalen en er eventueel een aantal vooroordelen uit halen.

Werkvorm 47 Eilandverhaal [Bron: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk]
Doelstelling: De deelnemers kunnen hun huidige kijk op beperking plaatsen in een breder geheel aan visies op mensen met een beperking van vroeger en nu. Ze leren dat vroegere 'zorgende' of 'medische' visies nog steeds doorwerken in onze huidige kijk.
Materiaal: PC, beamer, powerpointpresentatie en het eilandenverhaal.
Timing: 20 minuten
Beschrijving: Aan de hand van een powerpoint vertel je een fictief verhaal (zie bijlage 21) over een groep van mensen die naar een afgelegen eiland verbannen worden. De geschiedenis van de kijk op en de behandeling van mensen met een beperking passeert de revue. Kader achteraf dat deze geschiedenis nog steeds doorwerkt in de manier waarop wij nu kijken naar mensen met een beperking en hen behandelen. Kader eventueel ook bepaalde uitspraken of bezwaren uit het vorige stuk aan de hand van je verhaal. Je kan het 'verhaal' ook actiever maken. Bijvoorbeeld door de deelnemers stukken te laten spelen. Of door hen zelf de verschillende stapjes in de juiste volgorde te laten zetten. Tenslotte kan je hier ook ruimte geven voor de nodige vragen en discussies.

Werkvorm 48 Video 'kinderen met een beperking' + bespreking [Bron: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk]
Doelstelling: De deelnemers kunnen zich een beeld vormen van inclusie in de praktijk, vanuit een aantal beelden en getuigenissen.
Materiaal: DVD/video en DVD/videospeler
Timing: video + nabespreking: +/- 40 minuten
Beschrijving: De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk en De Kraanvogel ontwikkelden een video over kinderen met een beperking op het speelplein. Je vindt er sprekende beelden en interviews met ouders en begeleiders. Op www.gripvzw.be vind je een uitgewerkte sessie over hoe je deze video in je vorming kan integreren. Op de startpagina van Grip ga je naar de 'webpagina voor leerkrachten'. Ga naar 'educatieve lespakketten…' en van daar naar 'inventaris … leerkrachten'. Klik op 'kinderen met een handicap veroveren het speelplein'. Of typ deze link in: http://www.gripvzw.be/leerkrachten/pakketten/1.asp. De video/DVD kan je bestellen bij het MateriaalMagazijn: www.materiaalmagazijn.be.

Discussie uitlokken
Werkvorm 49 Rollenspelen 2 [Bron: Jeugddienst Sjalom]
Doelstelling: Inzicht verwerven in de verschillende invalshoeken van een situatie m.b.t. beperking.
Materiaal: Afhankelijk van de situatie.
Timing: 20 minuten

Beschrijving: In bijlage vind je 10 fiches (zie bijlage 22) met een beschrijving op van situaties waar personen met een beperking kunnen in terecht komen. Per fiche zijn er 2, 3 of 4 spelers nodig. Is het jouw beurt, dan neem je een fiche en lees je de algemene uitleg. De personen die je uitnodigt, krijgen dan een minifiche zonder de algemene uitleg. Je speelt het rollenspel en achteraf wordt dit door de hele groep besproken. Je kan ook het rollenspel opnieuw spelen en iemand uit het publiek roept stop en neemt de plek in van een speler om zo de situatie te wijzigen …

Werkvorm 50 Visie onder vuur spel
Doelstelling: De deelnemers formuleren hun eigen kijk op inclusie en gaan na of deze stand houdt in de praktijk.
Materiaal: Kaartjes, spelbord, balpennen, papier.
Timing: 1 à 1.30 uur
Beschrijving: De groep wordt verdeeld in kleinere groepjes en deze spelen het spel parallel. Voor het spel begint moeten ze duidelijk hun visie op papier schrijven. Aan het begin van het spel krijgen ze een aantal stellingen (Maak je keuze uit bijlage 25). Aan de hand van die stellingen bepalen ze hun visie. Ze krijgen ook een aantal objectieve gegevens mee: aantal kinderen, aantal kinderen met een beperking, aard van de beperking en de infrastructuur. Vanuit die gegevens en hun visie creëren ze op hun werking de ideale omstandigheden om inclusief te werken. Ze doen dat op basis van 5 puntjes:
- animatoren
- ouders
- infrastructuur
- activiteiten aanpassen
- relatie met andere kinderen

Als ze hun visie hebben opgeschreven krijgt de begeleider het papier, de groep zelf moet een kopie hebben van hun visie voor tijdens het spel … Het gezelschapsspel zelf dan.
Elke ploeg gaat rond een spelenbord zitten (zie bijlage 23). Het doel van het spel is om trouw te blijven aan je visie. Bij het begin van het spel deelt elke groep kort mee aan de spelleider wat hun visie is en hoe hun werking eruit ziet. In de loop van het spel krijgen ze 'kanskaarten' en 'pechkaarten'. In bijlage 23 vind je een aantal suggesties. De kanskaarten en pechkaarten worden zelf door de spelbegeleider uitgedeeld zodat de kansen en tegenslagen zo goed mogelijk aansluiten bij hun werking. Bij iedere kaart gaan ze na of de gebeurtenis hun visie verandert. Half weg kunnen ze al even stil staan bij hun oorspronkelijke visie.

Werkvorm 51 Rollenspel – vergadering [Bron: Troeffel vzw]
Doelstelling: De deelnemers denken na over de voor- en nadelen van inclusie.
Materiaal: 3 kaartjes pro inclusie, 3 kaartjes contra inclusie en observatielijsten [zie bijlage 24]
Timing: 45 minuten
Beschrijving: Zes deelnemers spelen een vergadering waarop beslist wordt of kinderen met een beperking naar de activiteiten mogen komen. Drie van hen krijgen een rol voor inclusie van kinderen met een beperking zijn en drie tegen (zie bijlage). De mensen die een contra-rol krijgen, moeten dus een negatieve of afwijzende houding aannemen en de mensen met een prorol een positieve of open houding.

Het publiek zal het spel gadeslaan en nota nemen van de verschillende argumenten via de observatielijst (zie bijlage). Van de toehoorders wordt verwacht dat ze hun visie of ideeën geven over het spel. Wat valt er op? Hoe zou jij het aanpakken? Wat spreekt je het meeste aan?
Nadien wordt het gebeuren in groep besproken. Welke belemmeringen zijn er voor jullie nog aanwezig? Waar kan onze organisatie in tegemoetkomen? Wat is wel mogelijk om tot inclusie te komen?

Werkvorm 52 Stellingen
Doelstelling: De deelnemers formuleren hun eigen kijk en maken kennis met de visie van anderen. Waar mogelijk komen ze tot een gedeelde visie.
Materiaal: -
Timing: Een uurtje ongeveer.

Beschrijving: Enkele mogelijke stellingen. (Als instructeur vind je de nodige achtergrondinfo in de 'FAQ' in de Handicap Infomap.) Je vindt ook extra stellingen in bijlage [zie bijlage 25].

- Om echt inclusief te zijn moet je hele ploeg er achter staan.
- Voor inclusie moet een speelplein specialisten in huis hebben of ze weten te vinden.
- Zonder extra financiële middelen geen inclusie.
- Inclusief werken is pas duurzaam als je de organisatie, de structuur van je werking verandert.
- Inclusief werken zorgt voor een andere sfeer op het speelplein.
- Je moet uitzonderingen kunnen maken op de regels.
- Goed bezig zijn is niet genoeg. Je moet je nogal bewijzen, nogal wat promo maken om het vertrouwen van ouders te winnen.
- Kinderen zonder beperking moeten weten waar ze aan toe zijn.

Eventueel kan je ook hier een werkvormpje gebruiken. Zet de deelnemers in een kring en hou twee stoelen vrij: de 'pro'stoel en de 'contra'stoel. Na het voorlezen van de stelling gaat iemand op de 'pro'stoel zitten en één iemand op de 'contra'stoel. Ze kunnen beiden argumenten aanbrengen (vanuit hun positie). Wie mee wil discussiëren gaat achter de stoel staan waarbij je een argument hebt. Als je de persoon op de stoel mag aflossen kan jij je argument geven.

Een andere werkvorm is die van 'snoepen van toegankelijkheid' (Provinciale Jeugddienst Limburg). Kies een aantal stellingen die zeker discussie zullen opleveren. Selecteer één stelling per deelnemer. Als je met een kleine groep bent (5 deelnemers, bijvoorbeeld) dan kan je ook twee stellingen per persoon nemen. Geef elke deelnemer zijn kaart(en) en 5 snoepjes. Iedereen die in een discussie een inbreng gedaan heeft.

Link tussen visie en praktijk
Werkvorm 53 Flairtest
Doelstelling: Op een speelse manier kan je houding van de deelnemers tegenover inclusie naar boven brengen en bespreken.
Materiaal: Flairtest en antwoordkaartjes [zie bijlage 26]. Balpennen.
Timing: 15 à 30 minuten
Beschrijving: Laat iedereen individueel de flairtest invullen. Maak duidelijk dat waarschijnlijk geen enkel antwoord perfect aansluit bij hun voorkeur. Nodig hen uit om te kiezen voor dat antwoord dat het best aansluit bij wat ze denken. Als iedereen klaar is kan je de antwoordstrookjes uitdelen. Overloop vraag per vraag. Deze methodiek is geschikt om vragen en/of discussie uit te lokken. Laat hier zeker voldoende ruimte voor. Pols aan het einde of de deelnemers nog vragen hebben … anders heb jij er nog wat voor hen …

Werkvorm 54 Tricky questions
Doelstelling: De deelnemers onderzoeken de drempels en de weerstanden tegenover kinderen met een beperking, zowel van hun werking als van zichzelf als persoon.
Materiaal: Foto's [zie bijlage 15].
Timing: 15 à 30 minuten
Beschrijving: Overloop samen nog eens de foto's. Stel één of meer van de volgende vragen. Je kan werken in grote groep of in kleine groepjes:
- Zie je jezelf als animator spelen met kinderen met een beperking? Waarom wel/waarom niet?
- Kunnen deze kinderen een fijne tijd beleven op jullie werking? Waarom wel/ waarom niet?
- Wat spelen deze kinderen? Spelen zij hetzelfde als de kinderen in jullie werking?
- Merk je nog andere verschillen met jullie werking?
- Is het mogelijk om je werking aan te passen? Hoe zou je dat aanpakken?

Deze methodiek is handig om als nabespreking te gebruiken. Zo leg je immers de link terug naar de concrete praktijk van de werking.

Informatieve spelen

Werkvorm 55 Handicap aan de beurt (CIS)

4 groepen hebben elk schijven van een verschillende kleur. De bedoeling is om van elke kleur evenveel schijven te verzamelen. De deelnemers kaarten met spelers van de verschillende groepen om schijven van een andere kleur te winnen en schijven van de eigen kleur te verliezen. De spelers hebben 2 verschillende kaarten in handen: speelkaarten en vraagkaarten. De vraagkaarten peilen naar de meningen van de spelers over personen met een beperking. 'Hoe sta jij tegenover personen met een beperking?' 'Zijn personen met een beperking anders?' 'Is er een verschil tussen de wereld van personen met een beperking en personen zonder een beperking?' ... 'Handicap aan de beurt' kan je spelen met personen zonder een beperking, personen met een fysieke beperking, gemengde groepen, jongerenwerkingen en klasgroepen.

Werkvorm 56 Draaikrachtspel (Chiro)

Met dit spel ga je na of jouw leidingsploeg het ziet zitten om te werken aan een meer diverse en toegankelijke groep. Je bekijkt eerst hoe elke leid(st)eer zelf tegenover bepaalde kinderen en jongeren staat. Want in de leidingsploeg kunnen er natuurlijk verschillende meningen leven. Om te beslissen wat je als groep kunt en zult doen, moet je op de hoogte zijn van wat iedereen denkt en het gesprek eerst grondig onderling voeren.

Aan de hand van het 'draaikracht '-spel zoek je uit hoe sterk jouw ploeg zich nu al voelt. Denk je dat je het aankunt om meer inspanningen te doen om moeilijker bereikbare kinderen en jongeren in jouw groep op te nemen? Misschien is je ploeg momenteel niet groot genoeg of leven er nog duizenden vragen over hoe je diversiteit in specifieke situaties aanpakt? En als blijkt wat jouw ploeg wil en kan, dan bepaal je samen welke acties je zult opnemen.

Vraag het spel aan via diversiteit@chiro.be. Meer informatie, adressen van organisaties en nog méér tips kun je ook vinden in de Chiro-brochure 'Komkommerin', af te halen op www.chiro.be.

Werkvorm 57 Beauty Case (Scouts en Gidsen Vlaanderen)

De Beauty Case is een speelse en praktische box om in je groep discussie los te weken rond anderszijn en hoe ermee om te gaan. Alles begint bij simpelweg in de spiegel kijken. Wie zijn we als groep? Wat zijn onze interne verschillen, onze sterktes en onze uitdagingen? Hoe wil én kan onze groep omgaan met 'het andere', binnen en buiten onze werking? Schuif 1 prikkelt je om je eigen groep speels onder de loep te nemen: Flairtest (test rond het profiel van je groep), Domino of zo (bordspel rond je visie op waarden en tradities in scouting), Got the picture? (5 uitgewerkte takactiviteiten rond foto's), diverse spelletjes om met je tak te werken rond verschil; Schuif 2 helpt je groep een verhouding vinden tegenover diversiteit: DVD Make-up your mind (documentaire rond 3 diverse gevallen binnen scouting + 3 extra films rond Open kamp en Akabe), Droom het anders (vanuit de DVD de toekomst dromen), Maak de balans (dromen toetsen aan de realiteit: hoe zien we diversiteit/inclusie in onze groep? wat kunnen we aan?), Make-up kit (vanuit die balans van jullie draagkracht kies je voor de juiste strategie om met diversiteit om te gaan), Good practices (ervaringen en tips van groepen die 'het' al gedaan hebben), Een stappenplan; Schuif 3 helpt je op weg voor acties met diverse nieuwe doelgroepen: Zoek de tien verschillen (brochure rond diversiteit in scouting), Open Kamp (voorstellingsbrochure), OK'er zkt Buddy (hulpgids om Open Kampers te integreren in groepen), Werk je netwerk uit (waar kan je terecht voor steun), Werk aan de winkel (workshops van ploeg Diversiteit), extern materiaal (brochures Uit De Marge en Jeugdwerk Voor Allen); Schuif 4 helpt je op weg voor acties rond kinderen met een beperking: handboek Bananen in een minirok, Aka Buddy (hulpgids met stappenplan voor de inclusie van kinderen met een beperking in gewone groepen), Open Scoutsgroepen (verbreding van gewone groepen met leden met een beperking), Open Akabegroepen (verbreding van akabegroepen met leden zonder beperking), De Wachtrij Voorbij-fiche (uitleg over dé methodiek om met je districtsraad rond inclusie te denken), Folder 'Akabe, durfde da?!' (uitleg over de verschillende akabewerkingen), Extern materiaal (Jeugddienst Sjalom, Jeugdwerk Voor Allen). Uit te lenen bij het documentatiecentrum van Scouts en Gidsen Vlaanderen.

Werkvorm 58 Inclusiekoffer
De provincie Antwerpen leent een koffer uit met heel wat bruikbaar materiaal om beperkingen aan den lijve te ondervinden. Informeer zeker bij je provinciale jeugddienst. Of doe zoals sommige jeugdwerkorganisaties en stel zelf een inclusiekoffer samen die je instructeurs kunnen gebruiken op cursus. Je kan er specieke materialen in stoppen die je in de sessies nodig hebt, maar ook folders of andere bronnen kan je erin kwijt. Deelnemers met interesse kunnen op vrije momenten steeds eens een kijkje nemen.

5.4 Je lokale werking toegankelijk maken

Werkvorm 59 Op huisbezoek
Doelstelling: De deelnemers kunnen zich voorbereiden op een huisbezoek en ondervinden aan den lijve hoe een huisbezoek zou kunnen lopen.
Materiaal: Papier en balpennen.
Timing: +/- 45 minuten
Beschrijving: We delen de groep op in groepjes van vier: telkens twee animatoren en twee ouders. Elk 'ouderpaar' krijgt een beschrijving van een kind met een beperking [zie bijlage 12]. Zowel de animatoren als de ouders bereiden het 'huisbezoek' voor, namelijk welke vragen ze elkaar gaan stellen. Vervolgens spelen we het huisbezoek na. Daarna volgt een kleine nabespreking. Wat liep er vlot en wat niet? Wie gaat op huisbezoek ?
Wat vraag je bij je bezoek? Waarom stel je die vragen? Welke beloftes doe je al? Wie gaat het gesprek aan? Vergeet niet om de beschrijvingen van de kinderen terug op te halen? (zie verder, vergadering).

Werkvorm 60 Vergadering
Doelstelling: De deelnemers ondervinden welke verschillende meningen er leven over inclusie en hoe informatie kan vervormen.
Materiaal: -
Timing: 30 à 45 minuten
Beschrijving: De deelnemers spelen nu dat ze een team zijn (de leidingskring, de ploeg animatoren). Die deelnemers die bij de vorige werkvorm (huisbezoek) de animatoren 'speelden', stellen nu het kind met een beperking dat ze daar leerden kennen voor aan de rest van de ploeg. Ze zetten eerst even op een rij welke informatie ze gaan vertellen. De anderen denken even na over welke vragen ze gaan stellen, waar ze gaan opletten. Dan volgt een nieuw rollenspel. De kinderen worden voorgesteld en de ploeg beslist welke kinderen al dan niet naar werking mogen komen en waarom. Ook hier kan je nabespreken: Welke informatie geef je door? Welke bijkomende informatie heb je nodig? Wat zijn doorslaggevende argumenten om een kind toe te laten? Wie neemt de beslissing? Met welke vragen blijven we zitten?

Tip: Confronteer de informatie die de spelers hebben doorgegeven op de vergadering eens met de informatie die op de fiche stond! Je zal hier en daar merken dat mensen spontaan de neiging hebben om 'positieve' eigenschappen te laten vallen maar de negatieve wel te onthouden en door te zeggen!

Eventueel kan je de deelnemers ook een rolletje geven (zie bijlage 24). Sommige spelers krijgen een rol 'contra' inclusie, anderen een rol 'pro' inclusie. Je kan ook enkele deelnemers observator maken. In bijlage 24 vind je ook een blad voor de observatoren.

Werkvorm 61 Introduceren (introductiespel)
Doelstelling: De deelnemers denken na over hoe ze een persoon met een beperking kunnen introduceren in een werking.
Materiaal: -
Timing: Ongeveer 30 minuten.
Beschrijving: De kinderen die weerhouden worden op de vergadering (zie hierboven) moeten nu geïntroduceerd worden in de werking. Laat de deelnemers eerst overleggen over de vraag 'zeggen we het of zeggen we het niet?' Laat ze argumenten formuleren 'pro' en 'contra' en hun eigen standpunt hierin bepalen. Als de deelnemers informatie willen meegeven, laat hen ook nadenken over hoe ze dat zouden

aanpakken. Je kan hen eventueel de volgende tips meegeven:
- voorzie een aantal ijsbrekers
- voorzie een aantal spelletjes om elkaar te leren kennen
- probeer de kinderen te stimuleren om met elkaar te spelen

door een 'brug' te vormen
door zelf het goede voorbeeld te geven
door de sterke kanten van het kind in de verf te zetten
door actief te experimenteren en goede oplossingen te vinden en
door gedrag te duiden/te kaderen
Laat hen eventueel zelf een introductiespel in elkaar steken. Underdog of het Junglespel zijn hiervoor bruikbare voorbeelden.

Werkvorm 62 Omgaan met reacties van andere kinderen
Doelstelling: De deelnemers kunnen gepast reageren op de verschillende soorten reacties van andere kinderen.
Materiaal: Post-its en balpennen
Timing: 20 à 30 minuten
Beschrijving: Vraag aan de deelnemers om allerlei uitspraken en reacties van andere kinderen te noteren op post-its. 1 Post-it per reactie. Dat kunnen zowel reacties zijn die ze als een hoorden, als reacties waar ze schrik voor hebben. Noteer 5 soorten reacties op een flap: zorgende, vragende, pragmatische, plagende en pestende reacties. Laat de deelnemers de uitspraken plaatsen bij de juiste soort. Bespreek dan kort. Geef vooral aandacht aan het verschil tussen pragmatische, plagende en pestende reacties. In 't kort:
- pragmatische reacties kunnen hard zijn, maar zijn vooral zeer eerlijk, ingegeven door het 'eigenbelang' van het kind of door kinderlijke logica, het kind beseft soms niet hoe pijnlijk zijn uitspraak is
- plagende reacties zijn wel gericht om de andere te raken, maar er is een gelijkwaardigheid, het kind met een beperking is voldoende weerbaar om gepast te reageren. Het doel is om de band te versterken.
- bij pestende reacties is er een duidelijke machtsverhouding, de pester kleineert zijn slachtoffer dat zich niet kan verdedigen. Het doel is om de andere persoon te vernederen.
  Je kan het thema ook via rollenspelen aanpakken. Ze zoeken zo naar de juiste manier om te reageren op een reactie van een kind.
- vragende reacties … bij een kind in de rolstoel … hoe komt da? heeft uw mama of uw papa dat ook? moet gij daar altijd inzitten? gaat gij nooit kunnen lopen? kunnen ze u niet opereren? zoude nie liever normaal zijn?
- plagende reacties… bij een kind met een oorapparaat … ze is doof, ze kan ons toch niet horen, pas op, ze kan liplezen, kom we draaien ons om…
- pestende reactie… bij een kind met prader willy … hé papzak, gij kunt da toch niet, niemand heeft u hier graag, het enigste wadda gij kunt is eten!
- pragmatische reactie… die nie in ons ploeg, die sjot toch altijd naar de verkeerde kant of zij mag weeral eerst, zij wordt altijd voorgetrokken
- zorgende reactie… mag ik helpen eten geven, mag ik de rolstoel duwen, ik zal zijn veters wel knopen, kom maar bij ons in de ploeg, wij zullen haar wel helpen, …

Werkvorm 63 Communicatie met kinderen met een beperking
Doelstelling: De deelnemers hebben een betere kijk op hoe ze toegang kunnen krijgen tot personen met een beperking
Materiaal: -
Timing: +/- 1 uur (afhankelijk van de grootte van de groep)
Beschrijving: Deze werkvorm is enkel bruikbaar voor wie al een beetje ervaring heeft met kinderen met een beperking. De deelnemers gaan per 2 zitten. Ze vertellen over hun eerste kennismaking met mensen met een beperking. Daarna vertellen wanneer ze voor de eerste keer écht contact hadden met een persoon met beperking. Daarna vertellen ze kort de eigen ervaring in de grote groep. We noteren op een flap de positieve elementen (hoe krijg je toegang) en de negatieve elementen (wat zijn drempels om toegang te krijgen).

Daarna gaan ze terug in kleine groepjes zitten. Per groepje krijgen ze een omschrijving van een 'persoon met een beperking' (zie bijlage 12). Ze gaan op zoeken naar ingangen om 'toegang' te krijgen tot de leefwereld van de persoon met een beperking. Dan wordt er in grote groep alle toegangspoorten genoteerd.

5.5 Combinatiewerkvormen

Werkvorm 64 Ganzenbord [BRON: www.salto-youth.net/find-a-tool]
Doelstelling: Een leuke manier om deelnemers voor te bereiden op een inclusieve activiteit.
Materiaal: Een ganzenbord, dobbelsteen, pionnen en materiaal voor de inleving in de beperkingen (bvb: blinddoeken, hoofdtelefoons, een kan water, een glas, dominostenen, krukken en een rolstoel.)
Timing: 1 uur
Beschrijving: Je kan een bestaand ganzenbord gebruiken of je maakt een nieuw bord met velden in drie verschillende kleuren. Elke kleur heeft een bepaalde betekenis, bvb:

- Witte velden zijn gewone speelvelden.
- Rode velden betekenen dat de deelnemer een opdracht moet doen.
- Groene velden betekenen dat de deelnemer een vraag moet beantwoorden.

De deelnemers worden verdeeld in kleine groepjes, ieder groepje gooit met de dobbelsteen (om de beurt) en verplaatst hun pion over het veld. Als ze terecht komen op een rood veld, moet de groep een vertegenwoordiger kiezen om de opdracht te volbrengen. Als ze terecht komen op een groen veld, mag iedereen van de groep de vraag beantwoorden. Na iedere taak of vraag staan de deelnemers even stil bij de volgende vragen: Hoe ging het? Wat zou er in een ideale situatie moeten gebeuren? Wat kunnen we hieruit leren? Het doel van het spel is niet om te winnen, maar om de beperkingen van een handicap en oplossingen hiervoor te ontdekken. Het grootste leerpunt is te communiceren met mensen met een beperking en als je het niet weet, vraag het! Het zou interessant zijn als er mensen met een beperking aanwezig zijn, zij kunnen informatie en tips aanreiken in het omgaan met bepaalde moeilijkheden vanuit hun eigen ervaringen.
Voorbeelden van opdrachten (rode velden):

- Leg een bepaalde afstand af op krukken met een boodschappentas in de hand.
- Doe een hindernissenparcours in een rolstoel.
- Geblinddoekt voorwerpen identificeren.
- Vul geblinddoekt een glas water.
- Speel domino geblinddoekt.
- … (zoek opdrachten die gelinkt zijn aan de doelgroep waar je rond wil werken)

Voorbeelden van vragen (groene velden):

- Hoe kan een blinde persoon weten hoe laat het is? Geef 3 mogelijkheden.
- Noem 3 beroepen die een dove persoon niet kan uitoefenen.
- Kan een rolstoelgebruiker een wagen besturen? Hoe?
- Wat is epilepsie?
- … (zoek vragen die gelinkt zijn aan de doelgroep waar je rond wil werken)

6. Hoe introduceer je dit thema in een instructorenploeg?

Intro

De inclusiegedachte wordt de laatste jaren meer en meer een vast onderdeel van het jeugdwerk. Alle kinderen en jongeren hebben immers recht op een vrijetijdsbesteding waar zij zelf voor kunnen kiezen. We merken ook dat steeds meer organisaties, overheden en andere belangengroepen hier actief werk van maken door dit bijvoorbeeld op te nemen in een beleidsplan.

Dit heeft tot gevolg dat jeugdorganisaties investeren in het werken met kinderen en jongeren met een handicap. Zo worden ouders, kinderen en jongeren met een handicap meer en meer gestimuleerd om de stap te zetten naar een jeugdwerking. Maar de begeleiding van lokale werkingen weet echter vaak niet hoe hiermee om te gaan. Dit is een eerste reden om hier aandacht voor te hebben tijdens de kadervorming.

Daarnaast kan er ook een omgekeerd effect plaatsvinden. Door op kadervorming aandacht te hebben voor (inclusie voor) kinderen en jongeren met een handicap, worden de deelnemers hierin geprikkeld. Zij worden gestimuleerd om verder te kijken dan de 'traditionele' doelgroepen.

Maar vooraleer een organisatie hierover een sessie kan geven, moet dit eerst besproken worden binnen de groep instructeurs. Zij zijn immers degene die het programma opmaken, de sessies voorbereiden en begeleiden en beslissen welke werkvormen gebruikt zullen worden. Hoe je dit thema kan aanbrengen binnen de groep van instructeurs lees je verder in dit hoofdstuk. De tips en de aandachtspunten die hier vermeld staan kunnen je helpen om het thema te bespreken.

6.1 Introductie van het thema

Standpunt van de organisatie

Vooraleer dit thema een ingang krijgt in de ploeg van instructeurs, is het belangrijk om als organisatie een kader te hebben, een aantal krijtlijnen waarbinnen het thema een invulling kan krijgen. Dat kader kan o.a. gebaseerd worden op het resultaat van een werkgroep, een tekst uit de beleidsnota, een vergadering met beroepskrachten, … Die krijtlijnen kunnen theoretisch zijn (bijvoorbeeld een visietekst, een tekst uit het beleidsplan, …) maar ze kunnen ook praktischer van aard zijn (bijvoorbeeld de sessie wordt jaarlijks op de animatorcursus gegeven, iedere provincie zorgt zelf voor een eigen invulling van de sessie,…). Door hiermee te werken, kadert deze actie in een ruimer geheel en is het niet zo maar iets dat sporadisch gebeurt.

Bespreking van het thema: aandachtspunten

- Zorg ervoor dat je zelf als gespreksleider weet wat het standpunt van je organisatie is (zie hierboven). Schets dit kader eerst voordat je met de bespreking begint. Op die manier weten de instructeurs wat de achtergrond van het verhaal is, ze kennen de visie van de organisatie over dit thema en het is ook duidelijk welke richting de organisatie uit wil gaan. Het geeft ook de marges aan waarbinnen gediscussieerd kan worden.
- Zorg voor voldoende ruimte en veiligheid als je dit voor de eerste keer bespreekt in je ploeg. Op die manier kunnen de instructeurs hun mening kwijt op de vergadering. Ook als die mening niet altijd even positief is.
- Houd er rekening mee dat er bemerkingen, tegenargumenten, onzekerheden, negatieve gevoelens, … kunnen leven bij bepaalde instructeurs die dit misschien in eerste instantie niet durven zeggen. Zorg voor een werkvorm zodat alle meningen aan bod kunnen komen.

- Tips om de bespreking iets luchtiger te houden
  - Spelletje: Je kan een spel spelen dat in deze map staat. Op die manier maken de deelnemers van de vergadering op een speelse manier kennis met het thema. Zorg er wel voor dat het spel niet te lang duurt.
  - Stellingen: Je maakt een aantal stellingen die je met de instructeurs tijdens de vergadering bespreekt. Zorg ervoor dat hierbij iedereen aan bod kan komen. Een aantal voorbeeld stellingen zijn:
    - Het is onze plicht als organisatie om rond het thema 'kinderen en jongeren met een handicap' een sessie te geven op de cursus Animator. Alleen op die manier kunnen lokale groepen hier meer aandacht aan besteden en weten ze hoe ermee om te gaan.
    - Een sessie rond 'inclusie' is meer iets voor op hoofdanimator te doen. Zij zijn immers de mensen bij wie dit thema in de praktijk terecht komt.
    - We moeten een sessie 'kinderen en jongeren met een handicap' niet jaarlijks herhalen. De deelnemers die de sessie hebben gevolgd kunnen dit immers doorgeven aan hun collega's in de plaatselijke werkingen.
    - We hebben al zoveel 'verplichte' sessies op onze cursus. We weten niet waar we deze nieuwe sessie nog kunnen inpassen.
  - Open vragenronde: je kan als gespreksleider een aantal open vragen stellen die je vooraf opstelt. Ook hier moet je er weer voor zorgen dat iedereen aan bod komt. Een aantal voorbeeldvragen kunnen zijn:
- Wat vinden we van het idee om een sessie 'kinderen en jongeren met een handicap' of een sessie 'inclusie' te geven op een (hoofd)animatorcursus?
- Hoe kunnen we als organisatie inspelen op de vraag van lokale groepen over kinderen en jongeren met een handicap?
- Wat zijn de mogelijkheden binnen het cursusprogramma om rond dit thema te werken?
  - Brainstorm: je kan een brainstormmoment inlassen voor de instructeurs rond verschillende vragen/ thema's.

Wat moet je bespreken?

- Stel als gespreksleider een agenda op. Zo weet je duidelijk op voorhand wat je wil bespreken en hoeveel tijd je hiervoor moet uittrekken.
- Bekijk met je organisatie wat je wil bespreken met de instructeurs. Je kan deze map daarvoor ook als leidraad gebruiken. Bijvoorbeeld: geven we het thema 'kinderen en jongeren met een handicap' als een aparte sessie of als rode draad in de cursus, wat zijn de doelstellingen van deze sessie, hoe kunnen we dit in de praktijk uitvoeren, ...? De beslissingsboom uit hoofdstuk 2 helpt je hiermee zeker verder.

6.2 Vorming voor instructeurs

'Kinderen en jongeren met een handicap' en 'inclusie' zijn thema's en sessies die niet altijd even evident zijn om te bespreken en te begeleiden als instructeur. Een vorming kan hierbij een hulpmiddel zijn. Die vorming kan op verschillende manieren gebeuren.

- Je kan een externe organisatie uitnodigen om dit thema te bespreken op je (voorbereidende) vergaderingen. Het kan een extra steun zijn als er een organisatie mee aan tafel zit die al ervaring heeft in het werken met dit thema. Zij kunnen als 'buitenstaander' de gesprekken leiden en daarnaast ook inhoudelijke input, praktijkvoorbeelden, praktische dingetjes, ... geven.
- Je kan een organisatie aanspreken om mee samen de vormingssessies uit te werken. Op die manier staan je instructeurs er niet alleen voor en kunnen zij begeleiding krijgen van een organisatie die hier ervaring in heeft.
- Je kan een organisatie aanspreken om een vorming te geven aan de instructeurs over dit thema. Op die manier leren ze hoe ze in de toekomst zelf sessies kunnen maken voor de cursussen.

6.3 Weerstanden

Niet iedereen is even vertrouwd met het thema ‘kinderen en jongeren met een handicap’ en ‘inclusie’. Het zal sommige vrijwilligers afschrikken en niet alleen de nieuwe(re) vrijwilligers. Ook instructeurs met al heel wat ervaring kunnen weerstanden hebben bij dit thema. Het betekent immers dat misschien een aantal gekende en traditionele sessies zullen verdwijnen of veranderd zullen worden.

Probeer zoveel mogelijk weerstanden om te buigen zonder dat het een geforceerde boel wordt. Je kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat de bespreking zo open mogelijk verloopt zodat iedereen zijn mening kwijt kan. Daarnaast kan je de vrijwilligers geruststellen door niet te hoge verwachtingen te scheppen. Het is immers niet haalbaar dat zij op een korte tijd experten worden in dit thema en hier zelfstandig een sessie rond moeten kunnen bouwen.

Tot slot

Willen we nog meegeven dat de bespreking van dit thema ook afhankelijk is van je groep instructeurs. Jij kent als organisatie je groep vrijwilligers het beste. Gebruik die kennis ook zeker als je de vergadering voorbereidt of begeleidt.

Veel succes!

7. Bronnen en links

Literatuur

Albrecht, V. e.a. (2004). *Bananen in een minirok. Handboek over scouts en gidsen met een handicap*. Antwerpen: VVKSM (nu: Scouts en Gidsen Vlaanderen)

Bracke, G. (2006). *Kinderen en jongeren met een handicap en hun vrijetijdsbesteding. Onderzoek jeugdwerk met kinderen en jongeren met een handicap: aanbod versus doelpubliek*. (Niet-gepubliceerd onderzoek). Gent: Universiteit Gent.

Cavens, J. (2005). *Infogids. Kinderen en jongeren met een handicap in het jeugdwerk*. Antwerpen: Provincie Antwerpen.

Cavens, J. (2005). *Inclusie, of hoe kan een 'reguliere' werking zich open stellen voor jongeren met een handicap*. Jeugddienst Provincie Antwerpen: onuitgegeven syllabus.

Cavens, J. & Faes K. (2006). *Blind date. Jeugdwerkactiviteit voor kinderen en jongeren met én zonder handicap*. Antwerpen: Provincie Antwerpen.

Cools, J. (2006). *Inclusieve Speelpleinen. Naar een Oost-Vlaams provinciaal beleid met focus op de speelpleinmonitor*. (Niet-gepubliceerd eindwerk). Gent: Universiteit Gent.

De Fever, F. & Hernte, V. (1998). *Geïntegreerde speelpleinwerking. Knelpunten- en actiebegeleidend onderzoek*. Vrije Universiteit Brussel: ongepubliceerd rapport.

De Ridder, G., Meuleman, V. en Geenen, B. (s.d.) *Anders Gewoon. Gewoon Anders*. Antwerpen: Chirojeugd Vlaanderen.

De Visscher, K. (2003). *Samen of apart? Doelgroepspecifiek of inclusief jeugdwerk voor kinderen en jongeren met een handicap? InWelwijs*, jaargang 14, nummer 2, p.14-16.

De Visscher, K. (2004). *Buitengewoon gewoon. Spelen met kinderen met een handicap*. Meise: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk.

De Visscher, K. (2007). *Handicap Infomap. Inclusief speelpleinwerk*. Gent: Provincie Oost-Vlaanderen – Dienst Jeugd.

Devos, K. (2003). *Inclusie in het jeugdwerk: een verkennend onderzoek naar de inhoud van een vormingsmodule met betrekking tot inclusie voor tweedelijns jeugdwerkers*. Vrije Universiteit Brussel: ongepubliceerde licentiaatsverhandeling.

Geudens, T. (2006). *No barriers. No borders. A practical booklet for setting up international mixed-ability youth projects including persons with and without a disability*. Brussel: Salto-Youth Inclusion Resource Centre. Van het internet geplukt op www.salto-youth.net/Inclusion.

Grip vzw. (s.d.). *Over handicap, beperking en burgers. Het sociaal en cultureel model*. Van het internet geplukt op www.gripvzw.be.

Haarsma, W. & Van de Grift, C. (s.d.) *Werk maken van samen spelen*. Utrecht: NUSO

Kazou (2006). *All Inclusive. Exclusieve tips voor een inclusieve vakantie*. Schaarbeek: auteur.

Kultuurdienst. (1992). *Samenspel. Ekspressievormen voor kinderen met of zonder handicap*. Katwijk: Panta Rhei.

Melis, G., Saelen, A. & Verellen, M. (2006). *Inclusieve speelpleinwerking. Eindproef opleiding jeugdconsulent*. Ongepubliceerde scriptie.

Mokos, Y., Van Meerbeeck, A. (2004). *Tijd voor inclusie? Aangepaste vrijetijdsbesteding voor personen met een handicap*. Leuven: Lucas
Van het internet geplukt op www.kuleuven.ac.be/lucas

Paelinck, D. (1999). Inclusief jeugdwerk: een medaille met minstens twee kanten. *Echo's uit de gehandicaptenzorg*, 20, mei–juni, 21–26.

Rappaport Morris L. & Schulz L. (1992). *Creatief spelen met gehandicapte kinderen*. Nijkerk: Intro.

Sjalom, vzw. *Zak Integratie Boekje. Fysieke handicap in beeld*. (1999). Gent: Auteur.

Schuurmans, T. (2002). *Mag ik meespelen? Het belang van inclusieve speelpleinwerking*. Arteveldehogeschool Gent: Ongepubliceerde scriptie.

Scott, R. (2006). *Factsheet Inclusive Play*. London: Children's Play Information Service. Van het internet geplukt op www.ncb.org.uk/library/cpis .

Strick, A. (2004). *Inclusieve vrijetijdsbesteding. Doe het, het is de moeite waard*. HIRL: ongepubliceerde eindverhandeling.

Vandenbroeck, M.; Boudry, C., De Brabandere, K. & Vens, N. (2007). *Handleiding. Inclusie van kinderen met specifieke zorgbehoeften*. Gent: VBJK.

Vandermeulen, G. (2001). *Exploratief onderzoek naar noodzakelijke voorwaarden om speelpleinwerkingen inclusiever te organiseren*. Rijksuniversiteit Gent: Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling.

Van Hove, G. (2005). *Kinderen en jongeren met een beperking en hun vrije tijd*. In De Rijcke, L. e.a. De Kliksons voorbijgeklikt. Reflecties van op de zijlijn. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Verhasselt, L. (2001). *Op weg naar een inclusieve speelpleinwerking*. Hogeschool Gent: Ongepubliceerde scriptie.

Verheule, P.(1996). *Een hoepel en een hockeystick. Spelentips voor geïntegreerd spelen van kinderen met en zonder handicap*.'s-Hertogenbosch: Brabants Steunpunt Jeugdwelzijn.

Verhoeven, E. (2003) *Personen met een verstandelijke handicap in leiding in een jeugdbeweging voor kinderen en jongeren met een handicap*. Een case-study. UGent: Ongepubliceerde Licentiaatsverhandeling.

Links

- www.gripvzw.be [Je vindt hier zeer veel achtergrondinfo, uitgewerkte thema's en links]
- www.gezinenhandicap.be [Gezin en handicap heeft o.a. een zeer sterk uitgebouwd documentatiecentrum en biedt ook verschillende vormingen aan]
- www.oudersvoorinclusie.be [Je kan er o.a. interessante boekjes downloaden en je vindt er meer links]
- www.inclusievlaanderen.be [belangenvereniging voor de inclusie van personen met een handicap]
- www.EASPD.be [Europese koepel van koepelverenigingen voor mensen met een beperking]
- http://www.inclusion-europe.org [Europese site met achtergrondinfo voor en over personen met een handicap
- www.sclera.be [Site met heel veel goede pictogrammen die je gratis kan downloaden]

8. Interessante organisaties

8.1 Vlaamse organisaties

Achilles vzw, Dorpsstraat 9, 3660 Opglabbeek,
Tel. 0495 52 94 19 · e-mail: vlaanderen@achilles-vzw.be
Website: http://www.achilles-vzw.be

Hannibal vzw, Van Vaerenberghstraat 6, 2600 Berchem
Tel. 03 609 54 40 · fax 03 609 54 41 · e-mail: info@hannibalvakanties.be
Website: http://www.hannibalvakanties.be

Katholieke Vereniging Gehandicapten vzw, Arthur Goemaerelei 66, 2018 Antwerpen
Tel. 03 216 29 90 · fax 03 248 14 42 · e-mail: post@kvg.be
Website: http://www.kvg.be

Vereniging voor personen met een handicap nationaal vzw (VFG), Sint-Jansstraat 32, 1000 Brussel
Tel. 02 515 02 62 · fax 02 511 50 76 · e-mail: info@vfg.be
Website: http://www.vfg.be

Vlaamse Dienst Speelpleinwerk vzw, Nieuwelaan 63, 1860 Meise
Tel. 02 269 71 80 · fax 02 269 78 72 · e-mail: vds@staf.speelplein.net
Website: http://www.speelplein.net

Vlaamse Vereniging Autisme vzw, Groot Begijnhof 14, 9040 Gent (Sint-Amandsberg)
Tel. 078 15 22 52 · fax: 09 218 83 83, e-mail: vva@autismevlaanderen.be
Website: http://www.autismevlaanderen.be

8.2 Provinciale organisaties

Provincie Antwerpen
Ludentia Vrije Tijd (onderdeel van Diensten- en Begeleidingscentrum Openluchtopvoeding vzw)
De Mortel 39B, 2930 Brasschaat
Tel. 03 653 59 97 of 0478 33 32 41 · e-mail: ludentia@skynet.be
Website : http://www.ludentia.be

Katholieke Vereniging Gehandicapten vzw, Schoenstraat 61, 2140 Borgerhout
Tel. 03 235 85 57 · fax 03 272 58 89 · e-mail: antwerpen@kvg.be
Website: http://www.kvg.be

Steunpunt Vrijetijd Gehandicapten Kempen (SVGK), Korte Begijnenstraat 18, 2300 Turnhout,
Tel. 014 40 33 61 · e-mail: svgk@acw.be,
Website: http://www.svgk.be

Vereniging voor personen met een handicap provincie Antwerpen(VFG), Sint-Bernardsesteenweg 200, 2020 Antwerpen
Tel. 03 285 43 58 · e-mail: info@vfg.be
Website: http://www.vfgantwerpen.be

Voluntas vzw, Terlindenhofstraat 150, 2170 Merksem,
Tel. 03 647 02 88 · fax 03 647 01 69 · e-mail: info@voluntas.be
Website: http://www.voluntas.be

Provinciale Jeugddienst Antwerpen, Boomgaardstraat 22, 2600 Berchem
Tel. 03 240 54 55 · fax 03 240 55 79 · e-mail: jeugd@admin.provant.be
Website: http://www.provant.be/jeugd

Provincie Limburg
De RegenbOog vzw, Weg naar As 60a, 3600 Genk
Tel: 089 35 85 65 · fax 089 30 86 77 · e-mail: jeugdwerk@deregenboog.be
Website: http://www.deregenboog.be

Katholieke Vereniging Gehandicapten vzw (KVG), Rederijkersstraat 53, 3500 Hasselt
Tel: 011 23 22 05 · fax 011 23 37 16 · e-mail: kvglimburg@skynet.be
Website: http://www.kvg.be

MIVAL, Geraetsstraat 20, 3500 Hasselt
Tel. 011 22.79.02 · e-mail: Cor.Stappers@lml.be

Vlaamse federatie van Gehandicapten (VFG), Guffenslaan 108, 3500 Hasselt
Tel: 011 30 10 91 · fax 011 24 17 29 · e-mail: vfg@limburg.s-p-a.be
Website: http://www.vfg.be

Provinciale Jeugddienst Limburg, Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt
Tel: 011 23 72 72 fax 011 23 72 00 e-mail: jeugd@limburg.be
Website: http://www.limburg.be/jeugd

Provincie Oost-Vlaanderen
Jeugddienst Appelsien vzw, Apostelstraat 13b, 9100 Sint-Niklaas
Tel. 0495 28 84 98 · e-mail: info@appelsien.be
Website: http://www.jeugddienst.appelsien.be

Jeugddienst Sjalom vzw , Wespstraat 1, 9000 Gent
Tel. 09 228 92 09 · fax 09 228 92 09 · e-mail: info@jeugddienstsjalom.be
Website: http://www.jeugddienstsjalom.be/

JoM vzw, Brugsesteenweg 97 A,9000 Gent
Tel. 09 216 26 65 · fax 09 236 69 87 · e-mail: jom@vzwkompas.be
Website: http://www.vzwkompas.be/vrije_tijd.htm

KVG Oost-Vlaanderen , Oudstrijderslaan 1 (Malem),9000 Gent
Tel: 09 227 34 41 · fax 09 224 79 01 · e-mail: oost-vlaanderen@kvg.be
Website: http://www.kvg.be

Oranje vzw, Zuidmoerstraat 129, 9900 Eeklo,
Tel. 09 327 05 75 · e-mail: vrijetijd@oranje.be
Website: http://www.oranje.be

Vlaamse Federatie Gehandicapte Jongeren en Kids vzw, Tramstraat 69, 9052 Gent
Tel. 09 333 57 50 · e-mail: o-vl@vfg-jong.be,
Website: http://www.vfgj.org

Provinciale Jeugddienst Oost-Vlaanderen, W. Wilsonplein 2, 9000 Gent
Tel. 09 267 75 33 · fax: 09 267 75 99 · e-mail: jeugddienst@oost-vlaanderen.be
Website: http://www.oost-vlaanderen.be/jeugd

Provincie Vlaams-Brabant
Gezinsactiviteitencentrum 't Balanske vzw, Halensebaan 2, 3390 Tielt-Winge,
Tel. 016 63 90 21 · fax 016 26 24 86 · e-mail: info@balanske.be
Website: http://www.balanske.be

Het Seinhuis, Tiensesteenweg 63, 3010 Leuven
Tel. 016 23 51 61

KVG Vlaams-Brabant - De KraanVoGel, 't Mankement, Noordenlaan 4, 1731 Zellik,
Tel. 02 463 12 41 · fax 02 466 70 38 · e-mail: info@kvg-dekraanvogel.be
Website: http://www.kvg-dekraanvogel.be

Nationale Federatie Gehandicaptenzorg , Zuidstraat 111, 1000 Brussel,
Tel. 02 546 14 42 · fax 02 514 59 26 · e-mail: nfgz@skynet.be

't Kruispunt - De Kapruin vzw, Naaldstraat 23, 1070 Anderlecht
Tel. 02 521 15 36 · fax: 02 523 97 04 · e-mail: info@kruispunt-kapruin.be
Website: http://www.kruispunt-kapruin.be

Provinciale Jeugddienst Vlaams-Brabant, Provinciehuis, Provincieplein 1, 3010 Leuven
Tel. 016 26 76 88 · fax 016 26 76 79, e-mail: jeugddienst@vlaamsbrabant.be
Website: http://www.vlaams-brabant.be/jeugd

Provincie West-Vlaanderen
De Stroom vzw, Oudenaardsesteenweg 234, 8500 Kortrijk
Tel. 056 35 30 17 · fax 056 35 54 40 · e-mail: info@destroom.be
Website: http://www.destroom.be · http://www.vrijetijdsweb.be

Dyade vzw, Nieuwpoortsesteenweg 126, 8400 Oostende
Tel. 059 70 67 17 · fax 059 27 37 41 · e-mail: zonnetje@zonnetje.be
Website: http://www.zonnetje.be

Oranje West-Vlaanderen vzw, Kartuizersstraat 51, 8310 Sint-Kruis (Brugge)
Tel. 050 34 13 41 · fax 050 34 36 68 · e-mail: info@oranje.be
Website: http://www.oranje.be · http://www.vrijetijdsweb.be

Vrijetijdsondersteuningscentrum Opstap (VOC), Bollenstraat 25, 8800 Roeselare
Tel. 051 20 65 59 · e-mail: vrijetijdswinkel@vocopstap.be
Website: http://www.vocopstap.be · http://www.vrijetijdsweb.be

Werkgroep Vorming en Aktie, Rijselsestraat 98, 8900 Ieper
Tel. 057 21 55 35 · fax 057 22 80 74 · e-mail: wva@telenet.be
Website: http://www.wvavzw.be · http://www.vrijetijdsweb.be

Provinciale Jeugddienst West-Vlaanderen, Provinciehuis Boeverbos, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Brugge
Tel. 050 40 32 9509 · fax 050 40 31 07 · e-mail: jeugd@west-vlaanderen.be
Website: http://www.west-vlaanderen.be/jeugd

Overzicht andere werkvormen

In deze bundel hebben we werkvormen aangeboden over kinderen met een handicap. Diversiteit gaat natuurlijk ruimer en er zijn ook andere doelgroepen die je in je kadervorming kunt opnemen. In de volgende tabel vind je een beknopt overzicht van verschillende bronnen die je kan raadplegen als je diversiteit in het algemeen of andere doelgroepen wil behandelen.

Andere werkvormen

	Naam	Korte omschrijving	Waar te vinden?
		Diversiteit Algemeen	
1	Diversiteitsmanagement (Kwasimodo)	Brochure met het instrument 'diversoscoop' om de mate van diversiteit van je organisatie in kaart te brengen. Ook achtergrondinfo en een leuke werkvorm om deelnemers bewust te maken van hun vooroordelen.	Bestellen op www.kwasimodo.be (16 euro)
2	Quickscan diversiteit	Handig online instrument om alleen of met meerdere mensen in te vullen. Geeft snel een overzicht van jullie sterke punten en aandachtspunten op vlak van diversiteit.	www.quickscandiversiteit.nl
3	Diversiteit op de werkvloer	Leergids en vormingspakket van de verschillende vakbonden over omgaan met diversiteit. Nadruk ligt wel op interculturaliteit. Toegespitst op volwassen werknemers, maar er zitten zeker ook bruikbare werkvormen in voor het jeugdwerk.	www.colourfulworkshop.be-instrumenten bestellen: info@colourfulworkshop.be Frédéric Fioré – 02 289 01 61
4	Snoepen van toegankelijkheid	Lekker discussiespel van de provincie Limburg met stellingen en doe-opdrachten over verschillende doelgroepen.	Provinciale Jeugddienst Limburg jeugd@limburg.be
5	Salto Toolbox	Handige gereedschapskist vol bruikbare werkvormen over diversiteit en veel meer. Instrument van het Europese netwerk van 'resource centres' SALTO. Wel in het Engels.	www.salto-youth.eu/find-a-tool
6	Methodieken Trivisi	10 concrete werkvormen over interculturele communicatie en diversiteitsmanagement, uitgewerkt door Houssein Boukhriss van Trace.	www.mvovlaanderen.be/documenten/Trivisi%20diversiteit%20training_ 100ef.pdf
7	Mie en Mo bizar	Kaartspel, spelboekje en een handige brochure in het kader van het 'verjaardagsfeest' van Mie en Mo Bizar. Vlaamse versie van de Europese campagne 'allemaal gelijk-allemaal anders'.	www.allemaalanders.be
8	Training Kit on social inclusion	Engelstalige uitgave van Training Youth met een heleboel werkvormen om vorming te geven rond de inclusie van kansengroepen.	downloaden op www.youth-partnership.net (onderaan bij publicaties klikken op T-kits)
9	Discovering diversity	Engelstalige handleiding voor leerkrachten om te werken rond diversiteit. Leuke en bruikbare werkvormen.	downloaden op www.discoveringdiversity.org/documents/tp.pdf
10	Beauty Case	Instrument van Scouts en Gidsen Vlaanderen om hun groepen te doen nadenken over en sleutelen aan hun diversiteit.	www.scoutsengidsenvlaanderen.be/index.php?page=Beautycase
11	Draaikrachtspel	Instrument van 'Chirojeugd Vlaanderen' om hun groepen te doen nadenken over en sleutelen aan hun diversiteit.	aanvragen via diversiteit@chiro.be
		Interculturaliteit	
12	Allemaal gelijk – allemaal anders	Vertaling door vzw. Vormen van het Engelstalige 'education pack' boordevol leuke werkvormen om te werken rond interculturaliteit.	www.vormen.org/AllemaalAnders/index.htm
13	Stapstenen naar een interculturele cursus	Uitgave van KSJ-KSA-VKSJ. Methodiekenmap voor hun cursusbegeleiders in het kader van hun IQ-project. Met een zeer volledig overzicht van allerlei werkvormen over interculturaliseren.	www.ksj.org (de kapstok – werkgroepen – diversiteit – IQ-project) – nathalie@ksj.org
14	Verschillende maten	DVD en begeleidend boekje over interculturele vriendschappen. Interessant om te zien hoe jongeren culturele verschillen 'gewoon' overbruggen.	Te koop bij www.sociumi.be voor 10 euro (ga naar publicaties)

15	CLIM-methode	Onderwijsmethode 'coöperatief leren in multiculturele groepen'. Verschillende concrete boekjes met opdrachten om kinderen in een interculturele setting te laten leren van elkaar.	www.steunpuntdiversiteitenleren.be
16	Intercultureel spelenboek	Publicatie met een heleboel interculturele spelen. Klassieker.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
17	Rafa rafa	Bekend simulatiespel om aan den lijve te ondervinden wat het betekent om in een andere cultuur terecht te komen.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
18	Blauwland–Geelland	Aangepaste versie van 'Rafa Rafa' voor kinderen. Te koop als apart spel, of beschreven in het Intercultureel Spelenboek.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
19	Kwinkslag	Spel om misverstanden bij interculturele communicatie aan den lijve te ondervinden. Te koop als apart spel, of beschreven in het Intercultureel Spelenboek.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
20	Reis rond de wereld in 20 spelen	De speeldoos bevat 10 buiten- en 10 gezelschapsspelen. De spelen zijn van de verschillende wereldcontinenten afkomstig. Zo maken de deelnemers op een speelse manier kennis met de culturele rijkdom die over de wereld is verspreid.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
21	Kans-rijk?	De spelers kruipen in de huid van een personage van vreemde afkomst. De spelers worden met diverse alledaagse situaties geconfronteerd. Al snel wordt duidelijk dat niet iedereen in onze maatschappij evenveel kansen krijgt …	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
22	Mozaïek	De deelnemers worden in groepen van 4 tot 5 spelers verdeeld. Iedere groep creëert een eigen fictieve cultuur en beschrijft deze aan de hand van enkele woorden en begrippen. Het is de bedoeling dat elke groep de eigenschappen en de waarden van de andere culturen achterhaald.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
23	De droom van de sultan	Informatief spel om Marokko beter te leren kennen. Te ontlenen bij Jeugd en Vrede.	Ontlenen op www.jeugdenvrede.be
24	Hanne en Hassan	Een educatief gezelschapsspel dat kinderen en jongeren op een plezierige manier laat ontdekken dat er culturele verschillen zijn en hen aanzet om met een open blik te kijken naar andere culturen, en er respect voor op te brengen.	Te koop op www.jeugdenvrede.be
Je kan veel van bovenstaande spelen en meer ook ontlenen in het wereldcentum (www.wereldcentrum.be), in het documentatiecentrum Atlas van de provincie Antwerpen (www.provant.be/leren/documentatiecentra/docatlas) of informeer eens op één van de steunpunten van Djapo vzw. (www.djapo.be). Meer info vind je ook op www.kleurbekennen.be en op www.interculturaliseren.be.			
(Kans)Armoede/Maatschappelijke kwetsbaarheid			
25	Vormingen van Uit de Marge	Met Multipoly onderzoeken vrijwilligers, instructeurs, jeugdraden … de drempels voor maatschappelijke kinderen en jongeren. Ze leren hoe ze bewust de drempels in hun activiteitenaanbod of in het jeugdbeleid in hun gemeente kunnen afbouwen. Jordy is een inleefspel over generatiearmoede en maatschappelijke kwetsbaarheid. Het spel geeft jongeren vanaf 15 jaar inzicht in de mechanismen die armoede en sociale uitsluiting veroorzaken en in stand houden.	Begeleiding op aanvraag. www.uitdemarge.be
26	Pats en co	Interactief spel van welzijnszorg over jongeren in armoede. Je kruipt in de huid van twee jongeren en neemt in hun plaats beslissingen. Gaandeweg ontdek je de uitkomst van die beslissingen. Log in en je kan op elk moment verder spelen.	www.patsenco.be

27	Buiten spel	Buiten Spel is een inleefspel rond kansarmoede. Tijdens dit spel ondervinden kinderen hoe makkelijk je in een vicieuze cirkel terechtkomt en hoe moeilijk het kan zijn om als gezin de eindjes aan elkaar te knopen. De kinderen maken via het spel deel uit van een gezin en komen terecht in allerlei realistische situaties	downloaden op www.jeugdrodekruis.be (ga naar aanbod – sociale werking – buiten spel)
28	Uitgespeeld	Uitgespeeld is een inleefspel met een zeer grote verscheidenheid aan personages, gaande van kansrijke tot kansarme mensen. De spelers proberen de levenssituatie van het eigen personage te verbeteren op een aantal domeinen: huisvesting, gezondheid, inkomen, consumptie, scholing en sociale contacten. Voor sommige spelers is het bijzonder moeilijk om hun situatie te verbeteren. Ze ondervinden immers dat niet iedereen dezelfde kansen krijgt… Het spel slaagt er wonderwel in om de cirkel van armoede op een duidelijke manier over te brengen.	Te koop bij het Centrum Informatieve Spelen www.spelinfo.be
29	Platzak	Het jongerenspel Platzak is een actief spel en kant-en-klaar om met jongeren van 12 tot 18 jaar te spelen. De spelers ervaren tijdens het spel dat armoede meer is dan een gebrek aan geld. In de verschillende levensdomeinen (huisvesting, scholing, vrije tijd, enzovoort) moeten ze proberen een stap vooruit te zetten. De spelers zoeken zelf uit hoe ze dat moeten doen. Hierbij moeten ze ook rekening houden met pech- en geluksomstandigheden.	Kost 4 euro. Bestellen op http://campagne.welzijnszorg.be (ga naar materialen)
30	Sander	Sander' is een informatief spel over armoede en sociale uitsluiting voor -12. Sander is 9. Hij vertelt over wat hij meemaakt, thuis, op school, met zijn vrienden, … dat hij soms niet meetelt. Over grote en kleine verdrietjes. In het spel maken de kinderen om beurten mee dat ze niet mogen meespelen en letterlijk aan de kant moeten.	gratis af te halen op http://static.chiro.be/publicaties/ spoorzes/ sanderboekje.pdf

Bijlagen

p 57	Bijlage 1 – Voorbeeld handleiding – zie werkvorm 3	p 26
p 58	Bijlage 2 – Opdrachten blindenparcours – zie werkvorm 12	p 28
p 59	Bijlage 3 – Volledig reglement Torbal – zie werkvorm 13	p 28
p 61	Bijlage 4 – De basis van de rolwagentechniek - zie werkvorm 20	p 30
p 62	Bijlage 5 – Voorbeeld onderbroken tekst- zie werkvorm 24	p 30
p 64	Bijlage 6 – Musti mengt kleuren- zie werkvorm 25	p 31
p 65	Bijlage 7 – Achtergrondinfo over verschillende handicaps	
p 72	Bijlage 8 – Enkele fopspelletjes – zie werkvorm 26	p 31
p 73	Bijlage 9 – De stoel – zie werkvorm 27	p 31
p 75	Bijlage 10 – Opdrachten junglespel – zie werkvorm 29	p 32
p 77	Bijlage 11 – Opdrachten underdog – zie werkvorm 30	p 33
p 78	Bijlage 12 – Allerlei rolomschrijvingen	
p 82	Bijlage 13 – Succesvolle aanpassingen – zie werkvorm 32	p 34
p 84	Bijlage 14 – Kaartset – zie werkvorm 37	p 35
p 87	Bijlage 15 – Foto's van kinderen met een handicap	
p 93	Bijlage 16 – Tekstje over impulsen geven – zie werkvorm 38	p 36
p 96	Bijlage 17 – Sessie over snoezelen – zie werkvorm 39	p 36
p 102	Bijlage 18 – Het verhaal van Holland – zie werkvorm 41	p 36
p 103	Bijlage 19 – Thema's voor een getuigenis – zie werkvorm 43	p 37
p 104	Bijlage 20 – Het verhaal achter de foto's – zie werkvorm 46	p 38
p 105	Bijlage 21 – Eilandverhaal – zie werkvorm 47	p 38
p 109	Bijlage 22 – Rollenspel 2 – zie werkvorm 49	p 38
p 119	Bijlage 23 – Visie onder vuur spel – zie werkvorm 50	p 39
p 122	Bijlage 24 – Rollenspel vergadering – zie werkvorm 51	p 39
p 124	Bijlage 25 – Extra stellingen – zie werkvorm 52	p 39
p 125	Bijlage 26 – Flairtest – zie werkvorm 53	p 39

Bijlage 1 – Voorbeeld handleiding – zie werkvorm 3

Handleiding …

Nadat het apparaat in elkaar is gezet en de gewenste hoeveelheid … is ingesteld, drukt u een halve … op de …-kegel. Zodra het … op de …-kegel wordt geduwd, start de motor. Wanneer het … van de …-kegel wordt gehaald, stopt de motor….
Door het … van de motor door middel van het optillen en neerdrukken van het …, verandert de … van de …-kegel. Hierdoor wordt de maximale hoeveelheid … uit het … …. Voor het inschenken van het … dient u het … te verwijderen van het motorhuis.

Weggelaten woorden:

Citruspers, vruchtvlees, citrusvrucht, pers, fruit, pers, fruit, pers, automatisch, stoppen, fruit, draairichting, pers, sap, fruit, geperst, sap, reservoir.

Bijlage 2 – Opdrachten blindenparcours – zie werkvorm 12

1) Voelen en ruiken

- Avontuur: Tunnel (een tunnel maken waar de kinderen geblinddoekt door moeten kruipen), gevolgd door een hoepel die is opgehangen.
- Proef: de kinderen hebben een tafel voor zich staan. Daarop staan allerlei voorwerpen (washandjes, handdoeken, zeep, tandenborstel, tandpasta, alsook zaken die niet in de badkamer thuishoren, zoals aardappel, blikje, t-shirt, …). Het is de bedoeling dat ze (blind) gaan klaarleggen wat ze zouden willen meenemen naar de badkamer). Ze maken dus hun mandje klaar, en daarna wordt er hen verteld wat ze uiteindelijk allemaal mee hebben genomen, en wat ze hebben laten liggen. (Laat ze niet kijken: ze zijn en blijven blind.)
- Je hebt je nu gewassen en je wil graag eten. Er staan tal van potjes op een tafeltje met daarin verschillende ingrediënten (cacao, koffie, zeep, azijn, tandpasta, choco, confituur, sinaasappel, deo, …). Alles wat ze denken dat eetbaar is, mogen ze nemen en in hun mandje leggen. Hier hen dan weer eens vertellen wat ze hebben meegenomen. Hen zeker niet laten kijken.

2) Horen

- Avontuur: Straatsituatie (een aantal planken: mousse, bubbeltjesplastiek en eierdozen) onderscheiden door balkjes. Dit is de straat. Onderweg staat er een verkeersbod en een vuilbak, een fiets of fietswiel. Het is de bedoeling dat ze de straat doorlopen, dit met behulp van een blindenstok.
- Proef: met horen. Een cassette met geluiden van straat, en de kinderen moeten raden wat het is (een sirene, een kat, een auto, een toeter, een hond, een tiker van zebrapad voor blinde mensen (tiktiktik (vlug) en traag), fietsbel, bromfiets, mensen die praten, …). Dan wordt er een speelgoedje (dat geluid maakt) van een hond aan een touwtje gehangen. Dit wordt door de begeleider traag voortgetrokken, en het kind moet dit dan volgen tot aan de volgende opdracht.

3) Proeven

- Avontuur: constructie met stoelen, plaats stoelen allemaal door elkaar, maar zorg er wel voor dat dit veilig en stevig is. Laat de kinderen daar door kruipen.
- Proef: je kan hier werken met verschillende smaken, maar de vraag hierbij is wel, is dit haalbaar? Want als dit veel kinderen zijn, wil dit zeggen dat we telkens dit eten zullen moeten aankopen. We kunnen misschien wel kijken voor goedkoop eten. Indien dit lukt, werken met smaken zoet (suiker), zuur (citroen of geconcentreerd citroensap), bitter (pompelmoes, bittere chocolade), zout (zout), pikant misschien ook (maar niet te pikant.

Als we werken met zout, suiker, citroen, … dan is dit wel gemakkelijk haalbaar, gezien dit niet veel kost, en omdat je dit ook in grote hoeveelheden kan aankopen, en dit ook lang te bewaren is. Misschien wel eens vragen of er geen kinderen zijn met een allergie aan het een of ander.

Bijlage 3 – Volledig reglement Torbal – zie werkvorm 13

Gevonden op www.kimbols.be

Torbal is een balsport voor blinden en slechtzienden waar ook de valide mensen kunnen aan deelnemen. Er wordt gespeeld met een bal van 500 gram waarin zich kleine elementen bevinden die bij de minste beweging hoorbaar zijn. Alle spelers op het veld dragen een geblindeerde skibril om de ogen te beschermen en om alle spelers gelijk te stellen.

Het speelveld
Het terrein meet 7 bij 16 meter. De doelen zijn 7 meter breed en 1,30 meter hoog. Ze bevinden zich op de beide achterlijnen van het speelveld. Dwars over het veld, boven de middenlijn en aan weerszijden hiervan, evenwijdig en op 2 meter afstand, worden koorden gespannen op 40 centimeter hoogte. Buiten de lijnen van het veld worden aan deze drie koorden belletjes gehangen zodat, wanneer spelers of de bal de koorden raken, dit onmiddellijk gehoord wordt.

Vlak voor de doelen liggen drie matten van elk 2 x 1 meter. De middenmat ligt evenwijdig met en op 20 centimeter van de doellijn. De twee zijmatten liggen tegen de zijlijnen, hun achterzijden liggen in het verlengde van de voorzijde van de middenmat. Tussen de voorzijden van de middenmat is een lijn aangebracht: De penaltylijn.

De ploeg
Elke ploeg bestaat uit minstens drie spelers die geblinddoekt zich op elke plaats in hun teamgebied mogen bevinden, zowel tijdens de aanval als de verdediging. Het teamgebied beslaat de breedte van het veld (7 meter) tot aan het eerste koord (6 meter vanaf de doellijn). Zij nemen echter meestal plaats op de matten daar deze de enige oriëntatiepunten zijn tijdens het spel. De spelers dragen ook elleboog- en kniebeschermers.

Het spel
Tijdens het spel moet volledige stilte worden bewaard om het geluid van de bal niet te storen. Het spel duurt (volgens het officiële reglement) tweemaal 5 minuten, effectieve speeltijd, d.w.z. wanneer de bal buiten het terrein is, wordt de tijd gestopt.

De scheidsrechter fluit driemaal bij het begin van de wedstrijd en gooit de bal naar de beginnende ploeg. De bal wordt zo krachtig mogelijk naar de tegenstrever gerold met de bedoeling een punt te scoren. De werper mag daartoe rechtstaan en een aanloop nemen, hij heeft daarvoor het teamgebied (zie hierboven) als aanloopzone.

Tijdens de aanval kunnen de volgende fouten worden gemaakt:
· een speler raakt de koorden,
· de bal raakt de koorden bij het werpen,
· een zelfde speler gooit viermaal na elkaar,
· de bal wordt bij het passeren van hand tot hand gegeven (de bal moet steeds gerold worden),
· de bal wordt langer dan acht seconden in de hand gehouden.

De spelers in de verdediging mogen eveneens het ganse teamgebied benutten. Zij mogen de bal rechtstaand, gehurkt of geknield (beide knieën op de grond) afwachten. Vooraleer de bal aan de andere zijde vertrokken is, mogen de handen de grond echter NIET, raken.

In de verdediging kunnen de volgende fouten gemaakt worden:
· een speler raakt de koorden,
· een speler raakt de grond met de handen vooraleer de bal vertrokken is. Het resultaat van de bal wordt echter afgewacht
Verdedigende spelers mogen elkaar niet vasthouden

Foutworp:
De speler van de ploeg die zowel in de verdediging als in de aanval een fout maakt, moet voor één worp het veld verlaten. De tegenstrever krijgt een foutworp toegewezen. Het doel wordt door twee spelers verdedigd. De derde fout bij een zelfde ploeg resulteert in een penalty. Dan wordt het doel door slechts één speler verdedigt. Gelijk welke speler van de gepenaliseerde ploeg (ook deze die de derde fout heeft gemaakt) neemt plaats op de middenmat. De werper aan de andere zijde moet zich eveneens op de middenmat bevinden en mag bij de worp de penaltylijn (zie hoofdstuk terrein) niet volledig met de voet overschrijden.

Fluitsignalen:
· driemaal: bij het begin en einde van elke speelhelft.
· tweemaal: bij doelpunt
· éénmaal: foutmeldingen, herstart van het spel tijdens de speelhelften.

Bijlage 4 – De basis van de rolwagentechniek - zie werkvorm 20

- **Recht vooruit rijden**: de persoon in de rolwagen duwt ononderbroken met zijn armen op de beugels van de rolwagen, niet op de banden van de rolwagen.

- **Remmen**: hij remt met handende beide beugels van de rolwagen af. Opgelet: niet met standremmen! Deze worden enkel gebruikt om rolwagen vast te zetten.

- **Bochten maken**: hij remt met de ene hand de beugels lichtjes af, terwijl hij met de andere hand de andere hoepel vooruit/achteruit duwt.

- **Balanceren op achterwielen**: de persoon in de rolwagen plaatst zijn massa naar achteren. Wanneer hij plotseling de achterwielen via de beugels afremt en naar voren duwt ontstaat een ‘steunmoment’: de rolstoel komt omhoog. Door de wielen voor en achterwaarts te verplaatsen tracht de rolstoelgebruiker het zwaartepunt te behouden. Zorg wel dat er steeds iemand achter de rolwagen staat die indien de rolwagen mocht kantelen deze op kan vangen.

- **Een stoep oprijden**: de persoon rijdt langzaam tot vlak voor de stoep. Daar brengt hij zijn romp zo ver mogelijk naar achter en richt zich d.m.v een versnelde duwbeweging half hoog op. Eens met de voorwielen op de stoep, buigt hij zijn romp zo ver mogelijk naar voor en rijdt de stoep op.

- **Achterwaarts een stoep afrijden**: de persoon rijdt achterwaarts naar de stoep toe en gooit zijn bovenlichaam naar voor. Vervolgens laat hij de rolwagen geleidelijk aan zakken. Tijdens deze beweging brengt hij zijn romp terug verticaal om zo vooroverkiepen te voorkomen.

Bijlage 5 – Voorbeeld onderbroken tekst – zie werkvorm 24

Hand in hand lopen Jip en Janneke over de weg. Zij gaan naar de boerderij. Maar als ze bij het hek komen, blijven ze staan. Kijk daar, zegt Jip. Een koe! zegt Janneke. Nee, zegt Jip, een hond. Een hele grote hond. Ik ben niet bang voor hem. Ik ook niet, zegt Janneke. Maar dan komt de hond met grote sprongen op Jip en Janneke af. Ze gillen allebei heel hard en hollen weg. Maar de hond kan veel harder lopen. Moeder! roept Jip. Vader! gilt Janneke. Maar ze zijn zo ver van huis en vader en moeder kunnen het niet horen. Gelukkig komt daar net de boer aan. Hij pakt de hond vast en zegt: Koest! Dit is Hektor, zegt hij tegen Jip en Janneke. Hij is braaf. Hij doet niets. Aai hem maar. Jip en Janneke steken allebei een handje uit en aaien de hond. En de hond kwispelt met zijn staart. Wat is hij groot, zegt Jip. En wat is hij leuk, zegt Janneke. Hij is een rijst met krentenhond, wit met zwarte stippen. Dan zet de boer Jip en Janneke samen op Hektors rug. Ze mogen even paardje rijden en ze hebben een reuze plezier. Want dat gebeurt niet iedere dag, paardje rijden op een rijst met krentenhond.

Hand in hand lopen Jip en Janneke over de weg. Zij gaan naar de boerderij. Maar als ze bij het hek komen, blijven ze staan. Kijk daar, zegt Jip. Een koe! zegt Janneke. Nee, zegt Jip, een hond. Een hele grote hond. Ik ben niet bang voor hem. Ik ook niet, zegt Janneke. Maar dan komt de hond met grote sprongen op Jip en Janneke af. Ze gillen allebei heel hard en hollen weg. Maar de hond kan veel harder lopen. Moeder! roept Jip. Vader! gilt Janneke. Maar ze zijn zo ver van huis en vader en moeder kunnen het niet horen. Gelukkig komt daar net de boer aan. Hij pakt de hond vast en zegt: Koest! Dit is Hektor, zegt hij tegen Jip en Janneke. Hij is braaf. Hij doet niets. Aai hem maar. Jip en Janneke steken allebei een handje uit en aaien de hond. En de hond kwispelt met zijn staart. Wat is hij groot, zegt Jip. En wat is hij leuk, zegt Janneke. Hij is een rijst met krentenhond, wit met zwarte stippen. Dan zet de boer Jip en Janneke samen op Hektors rug. Ze mogen even paardje rijden en ze hebben een reuze plezier. Want dat gebeurt niet iedere dag, paardje rijden op een rijst met krentenhond.

Bijlage 6 – Musti mengt kleuren – zie werkvorm 25

Uitgeverij Dupuis

Vandaag geeft vader de huisdeur een nieuwe laag verf. Vol aandacht kijkt Musti toe.
“Toe, papa” smeekt Musti “ik zal me echt niet vuil maken, ik beloof het!”
“Weet je wat” antwoordt vader “als je belooft niet te morsen, mag je het tuinhekje groen verven.”
Musti is fier dat hij vader mag helpen. Eén voor één laadt hij de verfpotten in zijn karretje.
IJverig trekt hij het karretje tot bij de afsluiting.
Daar komt Meneer Konijn aangehold. Hij denkt dat Musti komt spelen en wil in het karretje met de verfpotten wippen.
“Wat moet je met al die verfpotten Musti?” vraagt Meneer Konijn verbaasd.
“Ik ga het tuinhekje verven.” Zegt Musti fier terwijl hij de verfpotten uitlaadt.
Nieuwsgierig kijkt Meneer Konijn naar de verfpotten. “In welke kleur komt het poortje, Musti? In het blauw, geel of rood?”
“Vader wil dat het poortje groen wordt.” antwoord Musti.
“Groen?” roept Meneer Konijn verwonderd “Maar Musti, er zit geen groene verf bij!”
“Geen zorg Meneer Konijn. Kijk maar hoe ik groen maak.” zegt Musti, en hij giet een deel van de gele verf bij de blauwe.
“Groen!” stamelt Meneer Konijn verbaasd. “Maar dat is toverij!” Vlug gaat hij Juffrouw Schildpad waarschuwen.
“Snel, Juffrouw Schildpad, kom kijken. Musti kan kleuren toveren. Met gele en blauwe verf maakt hij groene!”
“Toe Musti, maak nog eens een kleur.” zeurt Meneer Konijn.
“Nog één keertje dan…” antwoord Musti.
“Kijk, nu neem ik de pot gele verf en giet die bij de rode… dan krijg ik …”
“Oranje!” jubelt Meneer Konijn “De kleur van sappige wortels.”
Meneer Konijn vindt de kleur zo mooi dat hij er met de pot verf vandoor gaat.
Juffrouw Schildpad kijkt toe hoe Musti het poortje netjes in de groene verf zet.
Als het klaar is komt vader kijken.
“Flink hoor, Musti, dat heb je keurig geverfd.” zegt hij.
“Kom Juffrouw Schildpad, we gaan eens kijken bij Meneer Konijn.”
Bij het huisje van Meneer Konijn blijven onze vriendjes verrast staan. “Wat is hier gebeurd?!” roept Musti uit.
Meneer Konijn heeft alles oranje geverfd: zijn tuinhekje is oranje, zijn deurbel en zelfs de struiken zijn oranje. Hijzelf lijkt wel een wandelende verfpot.

Bijlage 7 – Achtergrondinfo over verschillende handicaps

Wat is Gilles de la Tourette (Tourette Syndroom) ?

Het Tourette Syndroom is een neurologische stoornis die wordt gekenmerkt door ongewenste bewegingen en geluiden die men 'tics' noemt. Wanneer er minstens 2 motorische en 1 vocale tic (niet noodzakelijk tegelijkertijd) optreden en dit gedurende een periode van minstens 1 jaar, dan spreekt men van Tourette Syndroom. Men kan gedurende dit jaar ook ticvrije periodes hebben die tot 3 maanden kunnen duren.

De eerste verschijnselen van het syndroom manifesteren zich meestal rond de leeftijd van 6 tot 7 jaar. Meestal ziet men aanvankelijk enkel motorische tics. Eén of 2 jaar later hoort men de eerste vocale tics. Nog later treden vaak de dwanghandelingen en -gedachten op. Soms manifesteren de symptomen zich in een andere volgorde of allemaal tegelijk.

Tourette Syndroom neemt geleidelijk toe en komt vaak op een hoogtepunt rond de leeftijd van 12 jaar. De symptomen blijven meestal ernstig tot de leeftijd van 20 jaar waarna ze vaak afnemen.

Men kan dezelfde tics behouden of steeds nieuwe krijgen die ook nog eens van dag tot dag kunnen wisselen in intensiteit. Er zijn echter geen twee mensen met Tourette Syndroom hetzelfde, iedereen heeft zijn/haar persoonlijke tics.

Kenmerken
(Deze lijst is eindeloos. Elk individu is uniek en heeft zijn persoonlijke tics en rituelen)

Vocale tics:
- Snuiven, kuchen, neuriën, fluiten, boeren, blazen, hijgen, slikken, zingen, sissen, hikken, piepen, grommen
- Ongepaste lachbuien
- Tandenknarsen
- Steeds hetzelfde woord herhalen
- Praten met vervormde stem
- Vulgair taalgebruik
- Alles hardop zeggen wat men toevallig opmerkt
- Klappertanden
- Voortdurend praten
- Anderen steeds in de rede vallen en onderbreken

Motorische tics:
- Op tenen of hielen lopen
- Sprongetjes maken
- Mankend lopen
- Hoofdbonken
- Afwisselend groot en klein schrijven
- Allerlei spieren aanspannen en loslaten
- Op alles te hard drukken
- Vingers laten kraken

Sensorische tics:
- Steeds de grond aanraken
- Aan alles en iedereen ruiken
- Iets niet willen aanraken (al griezelen bij het zicht ervan)
- Over iets ruw moeten wrijven tot het pijn doet.
- Overdreven likken aan de lippen
- Op bepaald voedsel niet kunnen kauwen (de textuur voelt niet goed aan) of de kleur is fout (bvb niets willen eten dat geel is)
- Anderen teveel aanraken
- Aan dingen likken

Dwangmatige handelingen:
- Twee stappen vooruit en 1 achteruit
- Dwangmatige handelingen; bvb 10 keer moeten opstaan vooraleer men kan starten
- De kamer slechts kunnen verlaten volgens een bepaald ritueel
- Sokken moeten precies even hoog opgetrokken zijn
- Voorwerpen een aantal keer op de grond laten vallen
- Steeds lijstjes maken met de dagindeling, taken, ...
- Verzamelen van nutteloze voorwerpen, niets kunnen weggooien
- Een gebeurtenis exact chronologisch vertellen zoals ze zich heeft voorgedaan. Elk detail moet aan bod komen en indien er iets vergeten wordt, herbegint men van vooraf aan.

Overige:
- Nagelbijten
- Op duim zuigen
- Haren uittrekken
- Zichzelf pitsen en krabben
- Ogen opensperren, staren, scheel kijken, ogen naar buiten wegdraaien
- Voedsel eerst bijna ontleden voor men het opeet
- Staren naar mensen

Oorzaken

Hoewel er de laatste jaren wereldwijd veel wetenschappelijk onderzoek naar Gilles de la Tourette wordt verricht, heeft men de juiste oorzaak ervan nog steeds niet gevonden. Vermoedelijk heeft Gilles de la Tourette te maken met het in lichte of hevigere mate ontregelde gedrag van neurotransmitters als Dopamine en Serotonine. Neurotransmitters zijn chemische stoffen die zorgen voor de overdracht van zenuwprikkels in hersenen en zenuwbanen.

Het Tourette Syndroom lijkt vaker bij jongens voor te komen dan bij meisjes. Genetische studies tonen aan dat Gilles de la Tourette overgeërfd wordt als een gen dat bij verschillende familieleden verschillende symptomen veroorzaakt. In zeer zeldzame gevallen is Gilles de la Tourette niet overgeërfd maar komt het gewoon spontaan voor. De oorzaak is onbekend.

Behandeling

Begrip van de omgeving.

Omdat de juiste oorzaak van Tourette nog steeds niet gevonden is, hebben de medische wereld en de farmaceutische industrie ook nog geen goed medicijn tegen Tourette kunnen ontwikkelen. Eigenlijk zijn de thans toegepaste behandelwijzen veredelde lapmiddelen, die de symptomen inderdaad vaak doen verminderen, maar de oorzaak niet kunnen wegnemen. Tourette is immers nog niet te genezen en veel volwassenen met Tourette geven er daarom ook de voorkeur aan, verder zonder medicatie door het leven te gaan.

Medicijnen
In het algemeen wordt in onderling overleg met neuroloog of psychiater gezocht naar een medicijn uit de volgende groepen: klassieke antipsychotica, atypische antipsychotica, clonidine, antidepressiva.
In feite werken al deze medicijnen rechtstreeks op de hersens in, zodat het vaak een langdurig zoeken is naar een evenwicht tussen enerzijds de vermindering van Tourette symptomen en anderzijds een aanvaardbare portie bijwerkingen.
Sommigen vinden baat in het alternatieve circuit of bij cannabis. Ook zijn er aanwijzingen dat nicotine een positieve invloed op de symptomen kan hebben.

Gedragstherapie
Mensen geven soms de voorkeur aan een vorm van gedragstherapie, omdat ze medicijngebruik liever vermijden of terugschrikken van de bijwerkingen. Deze therapie, gericht op vermindering van de tics, volgt men meestal bij een psycholoog. Ook ziet men vaak een combinatie van medicijnen en gedragstherapie.

Hersenstimulatie
In uitzonderlijke gevallen kan een chirurgische ingreep plaatsvinden, waarbij elektroden in de hersens worden ingebracht. Deze ingreep is nog min of meer experimenteel en wordt alleen maar toegepast als het gaat om een ernstige vorm van Tourette waarbij geen enkele vorm van medicatie blijkt te helpen.

Enkele tips in het omgaan met kinderen met Gilles de la Tourette

- Verwacht het onverwachte.
- Geef positieve aandacht.
- Heb geduld.
- Neem de uitbarstingen niet persoonlijk!
- Zorg dat je monitorenploeg, leidingsploeg, … weet wat Gilles de la Tourette inhoud.
- Praat met de ouders en verzamel zoveel mogelijk informatie over hoe zij omgaan met hun kind!!

Wat is ADHD?

Het letterwoord ADHD staat voor Attention Deficit Hyperactivity Disorder (letterlijk vertaald aandachtstekort hyperactiviteitstoornis). In de volksmond wordt het ook wel Alle Dagen Heel Druk. Bij een aandachtstekortstoornis zonder het element hyperactiviteit spreekt men van ADD.

Kenmerken

1. Aandachtsproblemen
- Vergeetachtigheid
- Moeite met details
- Spullen kwijtraken
- Afgeleid raken door andere dingen
- Van alles tegelijk doen
- Niet kunnen blijven luisteren

2. Impulsiviteit
- Meteen dingen doen, niet eerst nadenken
- Dingen ‘eruit flappen’
- Voor je beurt spreken
- Vreetbuien
- Snel relaties aangaan en weer verbreken
- Hevige en onvoorspelbare emotionele reacties
- Mensen in de rede vallen

3. Hyperactiviteit
- Niet kunnen stil zitten
- Steeds moeten opstaan en rondwandelen
- Friemelen met handen of een voorwerp
- Veel en druk praten (doordraven)
- Altijd een gevoel van onrust in het lijf
- Ellenlange verhalen afsteken waarbij de luisteraar de draad allang kwijt is.
- Doorpraten alsof er geen rem is

4. Tijdsbeleving
- Probleem met het inschatten van tijd (altijd te kort)
- Vaak te laat komen

Oorzaken
De oorzaak van ADHD situeert zich in de hersenen. De hersenen verwerken een enorme hoeveelheid aan informatie uit de buitenwereld en ze stellen een persoon in staat om gepast op die informatie te reageren.

Bij dit proces speelt de samenwerking tussen verschillende hersengebieden een belangrijke rol.
- De achterste gebieden van de hersenen staan in voor de registratie en interpretatie van inkomende informatie.
- De middelste, dieper gelegen gebieden van de hersenen bepalen hoeveel en welke informatie je zult verwerken.
- De voorste gebieden van de hersenen bepalen hoe je precies zult reageren.

Bij personen met ADHD loopt er iets mis in de complexe samenwerking tussen de voorste en middelste gebieden.

De overdracht van informatie tussen 2 zenuwcellen gebeurt door omzetting van elektrische signalen in chemische stoffen, ook wel neurotransmittoren genoemd. BIJ personen met ADHD loopt er iets fout met de productie van 2 neurotransmittoren die actief zijn in de voorste en de middelste gebieden van de hersenen nl. dopamine en noradrenaline.

- Dopamine zou hersenstructuren activeren die verantwoordelijk zijn voor beloning of versterking van sociaal geaccepteerd gedrag, en die de lichamelijke activiteit reguleren.
- Noradrenaline zou het gevoel van ‘arousal’, het vermogen selectief aandacht te schenken en het gevoel van oriëntatie reguleren.

Hoewel het genetisch onderzoek nog in een vroeg stadium verkeerd, zijn er aanwijzingen dat ADHD een sterk erfelijke basis heeft waarbij meerdere genen een rol spelen.

Behandeling
De behandeling van ADHD bestaat uit een op het individu afgestemd behandelprogramma, dat vaak medicatie en psychologische, educatieve, sociale en voedingsinterventies omvat.
Binnen het jeugdwerk zal men vooral met de medicatie geconfronteerd worden.

De meest voorkomende medicatie zijn de volgende twee:

- Rilatine
  De werkzame stof in Rilatine heet methylfenidaat. Deze stof zorgt ervoor dat je minder snel afgeleid wordt, dat je je aandacht beter bij een taak kan houden, dat je rustiger en minder impulsief reageert, … Met andere woorden, ze zorgt ervoor dat de persoon met ADHD zijn/haar symptomen tijdelijk beter onder controle heeft.
  Tijdelijk want Rilatine werkt snel en is na 4 uur al voor de helft weer uit het lichaam. Daardoor verdwijnt ook het effect. Om een dag te overbruggen moet de persoon met ADHD dus drie dosissen nemen.

- Concerta
  Dit is net als Rilatine een methylfenidaat. Het heeft ongeveer dezelfde werking als Rilatine maar het effect ervan houdt 12 uur aan. Gedaan dus met pilletjes vergeten, vervelende controles,...

Enkele tips in het omgaan met kinderen met ADHD

- Bied een duidelijke structuur.
- Geef positieve aandacht.
- Wees voorzichtig met straffen.
- Grijp tijdig in wanneer je ziet dat het kind hevig wordt in zijn spel.
- Zorg goed voor jezelf.
- Deel complexe opdrachten op in stukjes.
- Vraag aan het kind dat het je aankijkt wanneer je tegen hem/haar praat.
- Zet het kind vooraan in de groep zodat het niet wordt afgeleid door de bewegingen van anderen.
- Verminder of vermijd zoveel mogelijk andere prikkels.
- Vraag aan het kind om je boodschap te herhalen.
- Sommige kinderen met ADHD hebben zoveel energie dat ze die even kwijt moeten kunnen. Een fysiek intens spel kan een oplossing zijn.
- Verwijder het kind zo vlug mogelijk uit een conflictsituatie door hem en het anderen kind af te zonderen.
- Soms kan het nodig zijn om het kind even in 'time-out' te zetten. Het kind kan dan tot bedaren komen en bij zichzelf terug tot rust komen.

Wat is autisme?

Autisme is een ontwikkelingsstoornis waarbij de persoon problemen heeft met communicatie, sociale interactie en gedragen. Het is een aandoening die veel verschillende vormen kan aannemen en daarom spreekt men tegenwoordig van een Autismespectrumstoornis.

Sommige mensen met autisme zijn teruggetrokken, anderen zijn dan weer ongeremd in hun sociale contacten. Sommigen hebben een mentale handicap terwijl anderen 'hoogbegaafd' zijn.

Mensen met autisme hebben over het algemeen problemen met de organisatie van onze samenleving en de verschillende gewoonten die er zijn.

Kenmerken
We kunnen hier alleen de kenmerken opnoemen die zich voordoen bij de meeste mensen met autisme.

- Alles letterlijk nemen
- Geen, weinig of net te opdringerig oogcontact.
- Non-verbale signalen en lichaamstaal onvoldoende verstaan.
- Last met onvoorziene en ongeplande situaties (veranderingen)
- Snel zintuiglijk overprikkeld, zich dan volledig afsluiten.
- Overgevoelig voor geluiden.
- Zelf storend geluid produceren in stresssituaties
- Moeite met kiezen.
- Uitzonderlijk geheugen voor cijfers, details, ...
- Houden van afspraken en regels

Oorzaken
Autisme is het gevolg van een stoornis in het functioneren van de hersenen. Informatie die bij de hersenen binnen komt wordt daardoor niet goed verwerkt. Zowel neurologische als genetische aspecten spelen een rol.

Het is aangeboren, je kan het dus niet verwerven door een verkeerde opvoeding of ten gevolge van een ziekte, …

Behandeling
Geen

Tips in het omgaan met kinderen met autisme

- Benoem alles zo concreet mogelijk.
- Woorden ondersteunen met visueel materieel.
- Structuur bieden.
- Voorspelbaar maken.
- Bied ankerfiguren (vertrouwenspersonen) aan.
- Praat met de ouders en verzamel zoveel mogelijk informatie over de wijze waarop het autisme zich manifesteert bij hun kind, hoe zij omgaan met hun kind, …

Wat is een mentale beperking?

Dit is een ontwikkelingsstoornis waarbij de verstandelijke vermogens niet met de normale snelheid ontwikkelen.

Kinderen met een licht mentale handicap hebben problemen met leren en ondervinden moeilijkheden in het abstract denken. Ze kunnen het tempo van een gewone school vaak niet volgen. Ze gaan dan naar het buitengewoon onderwijs (type 1). Later kunnen deze mensen in het gewone arbeidscircuit gaan werken. Aan het uiterlijk van deze kinderen kun je niet of amper merken dat ze een mentale handicap hebben.

Kinderen met een matig mentale handicap (bv Syndroom van Down of ‘mongooltjes’) hebben nog meer problemen met schoolse vaardigheden, maar leren toch de basis van rekenen en taal. Later zullen ze in een beschutte werkplaats gaan werken. Aan hun uiterlijk kun vaak merken dat ze een mentale handicap hebben.

Kenmerken
- Problemen met rekenen.
- Moeite met lange zinnen en ingewikkelde zinsconstructies.
- Moeite met grote woorden (3 of meer lettergrepen).
- Vaak niet lenig.
- Competitiespelen zijn moeilijk.
- Moeite met abstract denken.
- Aanhankelijk
- Expert in het bekijken van de wereld door een roze bril.
- Heel enthousiast
- Laten zich vaak makkelijk begeleiden

Oorzaken
De oorzaken van een mentale handicap zijn zeer uiteenlopend:

- Zuurstof tekort bij de geboorte.
- Te veel chromosomen.
- Chromosomale afwijkingen.
- Misbruik van middelen door de moeder (alcohol, drugs,…)
- …

Behandeling
Geen

Enkele tips in het omgaan met kinderen met een mentale handicap

- Gebruik eenvoudige taal.
- Leg een spel deeltje per deeltje uit.
- Vermijd competitiespelen.
- Creëer een veilige omgeving.
- Behandel hem/haar als gelijke.
- Bied praktische hulp waar nodig.
- Wacht niet te lang om iets te zeggen over hun ‘kleverig gedrag’.

Bijlage 8 – Enkele fopspelletjes – zie werkvorm 26

Rechtvaardige rechters

De begeleider gaat na wie het spel al kent. De deelnemers die het niet kennen, worden naar buiten gestuurd. De anderen zijn de 'rechters'. Eén voor één worden de deelnemers terug binnen geroepen. Ze komen terecht in een 'rechtbank'. Eén van de rechters zegt de volgende zin: "Wij zijn de eerlijke rechters en wij vragen u om eerlijk te antwoorden op onze vragen." Vervolgens stelt één van de rechters een vraag, bvb 'Wat is de kleur van je schoenen?' De deelnemer zal dan bvb 'bruin' antwoorden. Dit is fout. Het juiste antwoord is namelijk 'eerlijk'. Bij een fout antwoord herhaalt één van de rechters de zin "Wij zijn de eerlijke rechters en wij vragen u om eerlijk te antwoorden op onze vragen." En stelt opnieuw een vraag. Naarmate de deelnemer er langer staat, kan je meer tips geven. Bvb door de nadruk te leggen op het woord 'eerlijk' in de zin. Wanneer de deelnemer juist heeft geantwoord, wordt hij/zij mee rechter en wordt de volgende deelnemer binnengelaten.

Gekruist of niet gekruist

De stoelen worden in kringvorm opgesteld en iedereen neemt plaats op een stoel. Bedoeling is dat de deelnemers de stokken gekruist of ongekruist doorgeven. Dit dient echter op een speciale manier te gebeuren en de deelnemers moeten er achter komen welke dit is.
De spelleider begint. Hij neemt de twee stokken en geeft deze door aan zijn/haar buurman of -vrouw. Hij/zij zegt erbij hoe hij de stokken doorgeeft; gekruist of ongekruist. De volgende doet hetzelfde en de spelleider zegt of het juist of fout is.
Als je benen bvb gekruist zijn dan geef je de stokken gekruist door. Zijn je benen ongekruist dan geef je de stokken ongekruist door. Hoe je de stokken houdt is dus van geen belang het zijn je benen die bepalen of het gekruist of ongekruist is.
Naarmate het spel langer duurt, kan je tips geven door bvb je benen heel uitdrukkelijk te kruisen.

Zieke koe

Als boer ben je heel tevreden over je bende koeien die zo zuiver loeien. Oefen eens het loeien en vraag dan twee personen naar buiten te gaan. De eerste die terug binnen komt, Isabella ga je foppen. Vertel haar dat er een zieke, valsloeiende koe in je kudde zit. Zij moet die opsporen. Laat de kudde luid loeien, maar vermits er geen zieke koe is, zal Isabella die ook niet vinden! Laat haar nu gewoon tussen de anderen zitten, en vraag haar bij het volgende loeien gewoon luidkeels mee te doen.
Als de tweede persoon binnen komt, vertel je hetzelfde verhaal en ga je de kudde opnieuw laten loeien. Je hebt echter met de groep afgesproken diep adem te halen, maar niet te loeien. En wie is de enige van de kudde die wel loeit? Isabella!

Bijlage 9 – De Stoel – zie werkvorm 27

Elektrische stoel
- verbaal
- actie
- foto: foto van een elektrische stoel in stukjes geknipt
- voorwerp: spons / dweil / riem / gevangeniskledij / pamper
- tip: 'riding the lightning'(album van Metalica)/ Thomas Edison (mede uitvinder van de elektrische stoel)/ 59° C (temperatuur dat het lichaam heeft na de schok)

Wc stoel
- verbaal
- actie
- foto: foto van een wcstoel in stukjes
- voorwerp: tijdsschrift – krant/javel/wc verfrisser/hoofdkussen/
- tip: CM/revalidatie

Paddestoel
- verbaal
- actie
- foto: eekhoorn/icoon niet van de paden gaan/
- voorwerp: bladeren/houweel/lantaarn/witte bollen
- tip: studio 100/Cambodzola/

Stoeltjeslift
- verbaal
- actie
- foto: wit / lucht
- voorwerp: lippenstift/doos ijs/metalen kabel/zonnebril
- tip: cursus 2 reeds pin/

Preekstoel
- verbaal
- actie
- foto: glasraam/tabernakel
- voorwerp: kruisbeeld/wc borstel/hosties/klok/wierook
- tip: ongedierte vocalist/grootste Belg/

Rolstoel
- verbaal
- actie
- foto: foto rem/foto reflector
- voorwerp: ventieldopje/fietshandschoen/pomp/
- tip: 1963/Quickie

Schietstoel
- verbaal
- actie
- foto: wolk/2 strepen in de lucht/luchtfoto
- voorwerp: helm/halsketting met naamplatje
- tip: Tom Cruise/Saab

Biechtstoel
- verbaal
- actie
- foto
- voorwerp
- tip

Bureaustoel
- verbaal
- actie
- foto:
- voorwerp: stylo/toetsenbord /
- tip

Fietsstoeltje
- verbaal
- actie
- foto: spaak/fietsketting
- voorwerp: riempje/reflecterende sticker/zadelpen
- tip: achteraan of vooraan/in de wind

Bijlage 10 – Opdrachten junglespel – zie werkvorm 29

Spinnenweb:
In de jungle zijn vele spinnen aanwezig. Als jullie door deze jungle willen passeren, zullen jullie een spinnenweb moeten trotseren. Het is al héél lang geleden dat iemand het heeft aangedurfd om de jungle te betreden, waardoor verschillende reuzenspinnen de kans hebben gehad om een web te weven rond het immense bos. Jullie zullen dus met z'n allen door het spinnenweb heen moeten gaan. Let wel: elk gat mag slechts één keer gebruikt worden en het web mag niet aangeraakt worden: anders ontwaakt de reuzenspin, … De opdracht is volbracht wanneer iedereen door het web is geraakt.

De gorilla:
In de jungle zijn natuurlijk tal van nieuwsgierige dieren. Jullie zijn hier een gorilla tegen het lijf gelopen, maar gelukkig is die 'in zijn nopjes' en hij is blij om eens iemand uit de 'mensenwereld' te zien. Daarom stelt hij voor om een spel te spelen voordat hij jullie wil doorlaten. Hij wil meten hoe krachtig jullie en hijzelf zijn door een wedstrijdje liaantrekken te doen. Als de groep erin slaagt om hem (begeleider) over de lijn te trekken is de opdracht gelukt.

Gekanteld vlot:
Jullie zijn aan een rivier gekomen en jullie hebben toevallig een verlaten vlot (= een zeil) gevonden in de bosjes. Met dit vlot kunnen jullie de overkant van deze wilde rivier bereiken maar het vlot is echter in het midden van de overtocht gekanteld … Jullie kunnen de overkant toch halen als de groep erin slaagt om het vlot (=zeil) om te keren terwijl iedereen erop blijft staan.

Pictionary zonder handen:
We zijn al een tijdje in het oerwoud met onze handicap. Ondertussen heeft iedereen wel iets ondervonden wat hij thuis heeft en hier eigenlijk ook wel zou willen. Vandaar dat de opdracht luidt: teken wat je wel mist of zou willen hebben in de jungle, maar wel zonder handen, dus met de mond, tenen, neus, …

De aap met de banaan:
De aap die jullie hier zijn tegen gekomen is, hoe kan het ook anders, een echte grapjas. Omdat hij ongelofelijk veel zin heeft in een grote, zoete banaan geeft hij jullie de opdracht gegeven een banaan te tekenen, maar natuurlijk niet met een gewone balpen. Iemand speelt voor balpen waarmee een banaan moet getekend worden. Iemand neemt dus een stukje potlood in de mond, hand, teen terwijl de rest van de groep deze persoon als potlood gebruikt om er een grote banaan mee te tekenen.

De vreemde stam:
We komen aan in een dorpje in het oerwoud en het opperhoofd is niet echt in een goede bui, hij wil niemand door zijn dorpje laten passeren. Daarom moeten we dit in het geniep proberen terwijl hij niet kijkt.
1.2.3 Wagadougou: Het opperhoofd van de stam (begeleider) staat tegen de muur (of op een lijn), de kinderen op een afstand van ongeveer 15 m.
Als het opperhoofd tegen de muur zich omdraait, roept hij steed 1.2.3 Wagadougou en heeft de groep de kans om zich voort te bewegen en dus dichter te komen. Als er toch iemand beweegt wanneer het opperhoofd het gezien heeft moet deze perso(o)n(en) terug en opnieuw beginnen. De opdracht is geslaagd wanneer één iemand de overkant (= de muur/lijn van het opperhoofd) bereikt heeft.

De rare kruipers:
Dit dorpje in de jungle wordt bewoond door een stam die zichzelf de rare kruipers noemt. Het opperhoofd wil jullie gerust doorlaten, maar enkel als iedereen zich op een andere manier voortbeweegt door het dorp.

Dikke beer:
Jullie hebben een dikke beer uit zijn winterslaap gewekt en hij wil zijn gestoorde slaap wreken op jullie! Hij zal jullie niet zomaar doorlaten, hij zal proberen jullie van de grond te tillen. Als je opgetild wordt, verander je zelf in een beer. Wanneer iedereen van de groep éénmaal is opgetild, heeft de beer terug zijn gezonde rust verdiend en zal hij jullie doorlaten.

Maak een monster:
De volgende opdracht kan jullie later nog wel van pas komen. Stel je voor dat je straks een wild dier tegenkomt en je wil het afschrikken? Probeer met z'n allen een monster te maken met steunpunten (aantal naargelang de groepsgrootte), de rolwagen telt voor 2 steunpunten. Als de begeleider afgeschrikt werd, is de opdracht volbracht.

Ring doorgeven:
Piraat Eénbeen heeft in de gaten dat er een groep onderweg is in de jungle om hem een schat armer te maken. Vandaar dat hij ons de opdracht gegeven heeft om een ring éénmaal in de groep te laten rondgaan zonder dat deze de grond raakt. Let wel, er mogen geen handen aan te pas komen!

Maak een trap:
We zijn een troep apen tegengekomen die we beter te vriend houden. Er is één ding waarmee we dit kunnen doen. Een kleine aap hangt aan de onderste tak van een boom en durft er niet goed uit. Wij kunnen hier een helpende hand uitsteken door voor hem een trap te maken. De kinderen zitten op een rij elk, op een stoel, in willekeurige volgorde. Zonder dat ze de grond mogen raken, moeten ze zichzelf sorteren van klein naar groot. Ze moeten dus ofwel op een stoel of op de schoot van iemand anders (rolwagen) zitten tijdens het sorteren. Als hulp mag wel 1 extra stoel gebruikt worden.

Blind parcours:
Hebben jullie ooit al eens in het donker door een bos gelopen? Omdat het bijna donker wordt, is het misschien geen slecht idee om daar eens op te oefenen, onze oren worden vanaf nu onmisbaar. Alle kinderen, behalve twee, verspreiden zich op enkele meters van elkaar. Elk kind neemt de houding aan van een hindernis zoals een boom, struik, dier of iets naar eigen fantasie wat in de jungle voorkomt. Van de twee overblijvende kinderen wordt er één geblinddoekt, de ander heeft de opdracht gids te spelen en zijn maat doorheen het parcours te loodsen met aanwijzingen. Als de blinde het (wisselende) parcours doorlopen heeft, mag hij de blinddoek doorgeven en zelf als hindernis fungeren. De opdracht is geslaagd wanneer iedereen het parcours doorlopen (-reden) heeft. (let er als begeleider op dat het parcours een begin- en eindpunt heeft!

Bijlage 11 – Opdrachten underdog – zie werkvorm 30

- Er staat een fiets omgekeerd in het lokaal. De wielen moeten constant in beweging zijn.
- Een breiwerk van minstens 15 steken moet 20 cm lang worden.
- Een zandloper mag nooit helemaal leeg gelopen zijn.
- Er moeten constant zeepbellen in de lucht hangen.
- Vliegers vouwen.
- Een schilderij maken.
- Op het einde moet iedereen minstens één vlechtje in het haar hebben
- Een hindernis parcours doorlopen: hoog, laag, onder touwen door, door een smalle doorgang…
  Tot zover is dit een gewoon spel. Maar voor het spel begint, moet de helft van de spelers een kaartje trekken. Op dit kaartje staat de beperking waarmee die spelers tijdens het spel zullen te maken hebben. Dit zijn mogelijke beperkingen:
- Twee handen op de rug gebonden.
- Eén hand op de rug gebonden.
- De mond dichtgeplakt.
- Twee voeten samengebonden.
- Met kussens wordt iemand heel dik gemaakt.
- Met oordopjes wordt iemand ‘doof gemaakt.
- Je mag alleen achteruit lopen.
- Met een blinddoek wordt iemand ‘blind’ gemaakt.
- Je mag enkel in gebarentaal spreken.
- Je mag enkel in het Frans of het Engels praten.
- Je moet elk woord dat je zegt twee keer zeggen.
  Het materiaal voor de opdrachten ligt klaar. De tijd gaat in. Zet een grote wekker in het midden van het lokaal. Na het verstrijken van de helft van de speeltijd loopt de wekker af. Alle spelers die tot nu toe te maken hadden met een beperking worden ervan verlost. De andere spelers krijgen nu op hun beurt te maken met een beperking. Ze trekken allemaal een kaartje. Het zal van de spelers afhangen of ze elkaar helpen, maar dit is wel de bedoeling. In de nabespreking stel je de volgende vragen:
- Hoe voelt het om minder mogelijkheden te hebben dan anderen?
- Hoe voelt het om meer mogelijkheden te hebben?
- Werd je geholpen door de anderen?
- Is een beperking altijd iets lichamelijks?
- Op welke andere manieren kan je tot een minderheidsgroep behoren?
- Ken je zulke minderheidsgroepen?
- Wie bepaalt dat een bepaalde groep mensen tot een minderheidsgroep behoort?

Bijlage 12 – Allerlei rolomschrijvingen

Reeks 1

Een kind met ADHD

- Je bent beleefd, je hebt respect voor de leiding. Als zij je persoonlijk aanspreken, dan luister je.
- Verlies indien mogelijk iets van je persoonlijke spullen.
- Als je kan maak je per ongeluk iets kapot.
- Tijdens de speluitleg spreek je luid en storend met je buurjongen/-meisje.
- Tijdens de speluitleg laat je je aandacht gemakkelijk afleiden door kleine, onbelangrijke details: een ander gesprek volgen, wat doet een andere groep, iets wat iemand toevallig doet, …
- Als je het spel kent, dan wil je de speluitleg over nemen van de leiding.
- Je onthoudt de speluitleg niet, je speelt je eigen versie van het spel.
- Stel jezelf opdringerig kandidaat om de tikker e.d. te zijn of om als eerste te mogen …
- Bij verstoppertje wacht je te lang en zit je niet op tijd verstopt.
- In het begin vind je het spel fantastisch, je gaat er helemaal in op. Je kan niet wachten tot de leider start zegt.
- Als je verliest dan ontken je eerst dat je verloren bent, je maakt je boos op anderen of je gaat kwaad aan de kant zitten.
- In de loop van het spel ben je vlug afgeleid: ander speelmateriaal, een andere groep, een speeltoestel, je loopt er naartoe en je gaat daar meespelen.
- Je bent nooit helemaal rustig.

Een kind met autisme

- Je neemt alles letterlijk. Iets kan geen twee betekenissen hebben: een sjaal is geen vlag, een tikker kan niet tikken door te gooien (dan is hij geen tikker), …
- Je begrijpt geen speluitleg zonder demonstratie.
- Als er teveel lawaai is zet je een paar stappen achteruit en sluit je jezelf af: het hoofd naar beneden, een beetje gebogen, handen bij elkaar,…
- Je begrijpt geen ‘ongeschreven’ regels. Je volgt officiële regels zeer strikt op. Je onthoudt deze regels en afspraken zeer goed en je begrijpt niet dat anderen ze niet nakomen. Je wordt ongemakkelijk als anderen een afspraak niet nakomen. Je wijst hen terecht.
- Je hebt houvast door iets altijd op dezelfde manier te doen.
- Je legt moeilijk contact met anderen. Je weet niet hoe je dat moet doen. Je hecht je aan één vriendje of één begeleider.
- Bij keuzes neem je geen beslissing. Je blijft staan en doet niets.
- Je gaat niet mee in de inkleding of de fantasie, je vindt dit verwarrend.
- Is de stress te groot dan ga je roepen, afreageren,…

Een kind met een matige verstandelijke beperking

- Je vraagt aandacht door aan te raken, te knuffelen, te lachen, … Je bent een groepsbeest.
- Je doet héél hard je best.
- Je bent trager in je handelingen, maar wel nauwkeurig omdat je alles rustig doet.
- Je wil graag alles zelf doen. Je vraagt zelf geen hulp als je het niet begrijpt. Je zet koppig door als het niet lukt.
- Je bent meestal braaf en volgzaam. Je laat je wel wat mee op sleeptouw nemen door andere kinderen. Dan ken je soms je eigen grenzen niet.
- Je spreekt in korte zinnen, met eenvoudige woorden (max. twee lettergrepen). Je articuleert niet zo goed.
- Je schoolse vaardigheden (lezen, rekenen, schrijven, snel begrijpen, logisch denken, …) zijn redelijk beperkt.
- Je hebt niet zo’n goede conditie, je beweegt houterig en plomp. Je bent niet zo lenig.
- Je bent op zoek naar veiligheid, houvast, duidelijkheid, …

Een kind met een lichte verstandelijke beperking
- Je bent vrolijk en superenthousiast. Je bent gewoon zo uit jezelf maar zeker in het spelen.
- Je bent een knuffelmonster
- Je bent nieuwsgierig… maar ook onzeker en verlegen.
- Je bent goed in sociale weetjes (verjaarden, huisdieren, roddels uit de Joepie,…)
- Je bent minder goed in schoolse vaardigheden (lezen, rekenen, schrijven, snel begrijpen, logisch denken, …).
- Je bent minder goed in fysieke vaardigheden (snelheid, handigheid, fijne bewegingen, …)
- Je bent op zoek naar veiligheid, houvast, duidelijkheid, …

Reeks 2

Johan
- 12 jaar
- verzamelaar: stenen, blaadjes, …
- knutselaar, prutser
- kan zeeeer leep/snugger iets uitspoken
- staat op een streng dieet, maar probeert dit te omzeilen
- doet niet graag aan sport (terwijl dat eigenlijk moet)
- kiest voor kookactiviteiten en spelen waarbij een eetbare schat te winnen is
- voelt zich soms niet goed in z'n vel
- hevige fan van muziek met een stevige beat
- dierenvriend
- vraagt dikwijls: wanneer gaan we eten?
- heeft het syndroom van prader willy

Tine
- 11 jaar
- hoort graag muziek (fan van sergio)
- kan enorm genieten van ambiance, gaat er mee in op
- wilde, ruige meid, trekt liever op met de jongens
- sportief, pezig
- kort geknipt haar
- hoort alleen de lage klanken (bassen)
- draagt een flashy oorapparaat
- ze spreekt gebarentaal en kan een beetje liplezen
- maakt soms misbruik van haar handicap (ze heeft het wél gehoord)
- kan wel gefrustreerd zijn als ze niet meer kan volgen
- soms achterdochtig (denkt dat ze over haar lachen, roddelen, …)

Jeroen
- 10 jaar
- houdt van muziek (vooral van djembé)
- verkleedt zich graag
- verzot op voetbal (vooral van commentaar roepen langs de kant), fan van Cercle
- is zelf een beetje een 'pottestamper' (sjot de bal in willekeurige richting)
- blaakt van zelfvertrouwen en enthousiasme
- wordt gemakkelijk verliefd op schone blonde begeleidsters
- heeft het syndroom van down

Dimi(tri)
- 11 jaar
- kan van niets afblijven (wil vanalles vastpakken)
- houdt van kampen bouwen, van alles wat met techniek te maken heeft
- hij weet ook veel
- hij knutselt graag
- kan enorm enthousiast zijn (verliest zich daar ook soms in: gaat luid roepen, staat te popelen van ongeduld, doet soms iemand pijn)
- laat zich gemakkelijk opjutten, hij wordt dan ook gestraft terwijl de opstokers buiten schot blijven, maar wordt dan kwaad want hij heeft een sterk rechtvaardigheidsgevoel
- hij heeft adhd

Nathalie
- 7 jaar
- lieveke, zonneke, knuffelbeertje, ne kapoen
- knutselt doodgraag
- helpt graag (maar moeilijk: ze heeft haar bewegingen niet altijd onder controle)
- heeft soms pijn, maar 't is geen flauwe trien
- ze vind alles met snelheid heel plezant
- moet van haar ouders zoveel mogelijk met krukken lopen, maar doet dit niet graag
- veel fantasie, kan heel zot doen
- kent niemand in de werking
- wordt niet graag betutteld, probeert zoveel mogelijk zelf te doen
- zit in een rolwagen

Reeks 3

Kevin (11j) is een zeer wilde, rumoerige kerel. Hij houdt van typsiche 'jongens'dingen: bewegen, avontuur, sporten, … Hij heeft een lichte mentale handicap en weet soms met z'n krachten geen blijf …

Meike (13j) is een grote, flinke meid. Ze heeft een matige mentale handicap. Ze houdt van eenvoudige, heldere thema's en 'opdrachten'. Ze is een echt knuffelbeest. Ze is niet zo handig in knutselen.

Jordy (9j) is een rustige, lieve jongen. Hij is helemaal blind. Hij houdt van muziek en dieren. Hij is zeer nieuwsgierig. Hij wil bij alles uitleg of verduidelijking.

Amalia (12j) is een rosse, felle dame met het hart op de tong. Door een ongeval met haar paard zit ze in een rolstoel, maar ze ie erop gebeten om zoveel mogelijk zelf te doen. Ze is zot van sport en houdt niet van flauwe dingen!

Robbe (8j) is een vreemde jongen. Hij maakt soms rare kronkels en heeft vreemde interesses: dingen tellen, catalogiseren, … Hij heeft een vorm van autisme maar heeft voor de rest heeft hij een normale intelligentie. Hij wordt wel zenuwachtig van onverwachte gebeurtenissen of vreemde wendingen.

Jeroen (10j) houdt van muziek (vooral van djembé), verkleedt zich graag, is verzot op voetbal (vooral van commentaar roepen langs de kant) en is fan van Stade Leuven.
Hij is zelf een beetje een 'pottestamper' (sjot de bal in willekeurige richting) , maar blaakt van zelfvertrouwen en enthousiasme. Hij heeft het syndroom van down.

Dimi(tri) (11 j) kan van niets afblijven (wil vanalles vastpakken), houdt van kampen bouwen, van alles wat met techniek te maken heeft, hij weet ook veel, hij knutselt graag, hij kan enorm enthousiast zijn (verliest zich daar ook soms in: gaat luid roepen, staat te popelen van ongeduld, doet soms iemand pijn). Hij heeft adhd.

Nathalie (7j), een lieveke, zonneke, knuffelbeertje, ne kapoen, knutselt doodgraag, ze helpt graag (maar moeilijk: ze heeft haar bewegingen niet altijd onder controle), ze vind alles met snelheid heel plezant, ze heeft veel fantasie, kan heel zot doen, ze wordt niet graag betutteld, probeert zoveel mogelijk zelf te doen, ze zit in een rolstoel.

Johan (12 j), een verzamelaar: stenen, blaadjes, ..., een knutselaar, prutser, hij kan zeeeer leep/snugger iets uitspoken, staat op een streng dieet, maar probeert dit te omzeilen, doet niet graag aan sport (terwijl dat eigenlijk moet), hij kiest voor kookactiviteiten en spelen waarbij een eetbare schat te winnen is. Hij is hevige fan van muziek met een stevige beat, een dierenvriend en hij heeft het syndroom van prader willy.

Tine (11 j), hoort graag muziek (fan van sergio), kan enorm genieten van ambiance, gaat er mee in op, ze is een wilde, ruige meid, trekt liever op met de jongens, ze is sportief, pezig, ze hoort alleen maar lage klanken (bassen), ze spreekt gebarentaal en kan een beetje liplezen, ze kan wel gefrusteerd zijn als ze niet meer kan volgen.

Bijlage 13 – Succesvolle aanpassingen – zie werkvorm 32

1. Stoelendans met rolwagens (Jeugddienst Sjalom)
   Vervang de stoelen door kartonnekes. Door er met één wiel te gaan opstaan is je plaats verzekerd. Je kan de kartonnekes eventueel ook vervangen door krijtcirkels en er een streep door trekken als hij zogezegd weg is. Je kan ook enkele spelers blinddoeken. Zij spelen samen met een 'begeleider'.

2. Chinese voetbal met rolwagens (Jeugddienst Sjalom)
   De voetsteunen van de rolwagen worden verwijderd en de voeten en benen van de persoon in de rolwagen worden aan de zijkant geplaatst. De opening die nu onstaat is het 'doel'. Het doel wordt verdedigt met een tennisraket. 1 x de bal doorlaten is de raket 90° draaien, de bal nogmaals doorlaten is de raket aan de snaren vasthouden. Let wel op dat de raket niet voorturend voor de opening (het doel) gehouden wordt! Je kan ook spelers blinddoeken. Vervang de gewone bal door een torbal. De belletjes in de bal geven een auditief signaal waardoor je hoort waar de bal zich bevindt.

3. 123 Piano slechtziend (Jeugddienst Sjalom)
   Blinddoek enkele spelers. Span een of meerdere touwen waarlangs de spelers zich kunnen verplaatsen. Laat eventueel een muziekje horen op het eindpunt of maak een tweetal meter voor het eind een merkteken vast aan het touw.

4. Zitvolleybal (Jeugd&Gezondheid – All Inclusive)
   Het net hangt lager dan bij gewone volleybal. De spelers zitten met hun achterwerk op de grond. Je mag je verplaatsen, maar tijdens het spelen met de bal moet je blijven zitten. Je kan de bal vervangen door een ballon.

5. Voetbalvarianten
   - Elleboogvoetbal (Jeugd&Gezondheid – All Inclusive). De spelers zitten per twee tegenover elkaar op een stoel. De knieën raken elkaar. De bal wordt in het midden klaar gelegd. Per rij worden de spelers ingedeeld in ploeg a en ploeg b. Door alleen de ellebogen te gebruiken moeten beide ploegen een doelpunt te maken door de bal aan het eind van de rij te krijgen. Spreek af welke kant het doel is van ploeg en van ploeg b. Als er een doelpunt gemaakt is komt de bal terug in het midden en begint het spel opnieuw. Verboden om handen en knieën te gebruiken.
   - Vakvoetbal. Iedere speler heeft een vak en moet daarbinnen blijven. Je mag alleen tegen de bal sjotten als die in jouw vak rolt.
   - Bewegende doelpalen. De doelman blijft staan. Maak met houten latten een beweegbare constructie. Twee spelers houden de constructie vast en vormen zo een bewegend doel.

6. Vlaggenstok (Jeugd & Gezondheid – All Inclusive)
   Iedereen gaat in een kring staan. Eén speler gaat met een sjaal langs de groep en blijft tussen twee personen staan. Beide lopen in tegenovergestelde richting een toertje rond de kring. Als ze elkaar tegen komen geven ze elkaar een hand/kus/knuffel. Wie als eerste het sjaaltje kan bemachtigen mag zelf de kring rond gaan. Heb je een kind met ADHD in je groep, speel dan in kleine groepjes zodat hij/zij vlugger aan de beurt komt. Voor een rolwagen hoef enkel voldoende plaats te voorzien dat die persoon overal goed door kan. Bij een slechtziend kind kan je werken met een fel gekleurde sjaal. Bij een blinde kan je dan weer twee kinderen samen laten lopen.

7. Zakdoek leggen
   Als iemand in je groep niet (goed) kan zien, dan kan je de volgende aanpassingen doen:
   - iedereen in de groep blinddoeken en belletjes vast maken aan de zakdoek
   - met het slechtziende kind een paar keer lopen rond de kring lopen zodat een beter gevoel heeft van de grootte van de kring of langs de binnenkant van een grote kring lopen
   - bij warm weer de zakdoek vervangen door een bekertje water
   - speel het spel op een terrein waarje je geen pijn doet als je valt

8. Drie is te weinig, twee is te veel, in combinatie met ‘verkrachtertje’
   Een kind in een rolwagen in je groep? De helft gaat op stoelen zitten, de rest op hun schoot. Eén speler gaat in het midden zitten en knipoogt naar meerdere personen. Een persoon die knipoog krijgt, moet om ter eerst de persoon in het midden maar wordt tegengehouden door persoon op stoel. Wissel: persoon op stoel moet kussen en wordt tegengehouden door persoon op schoot, dan kan het kind in de rolwagen ook naar midden proberen gaan.
   Een blind kind? We spelen hetzelfde spel, maar nu roepen we de naam en de persoon in het midden krijgt iets om lawaai te maken. Eventueel kan je iedereen geblinddoeken.

9. Estafette
   De kinderen die lopen hebben een groot blad mee in plaats van stok. Aan het einde van hun ronde moeten ze het blad op een tafel leggen waaraan het kind zit dat het moeilijk heeft met hard lopen. Het kind moet zo snel mogelijk een ‘handafdruk’ (met verf) maken door hard te meppen op het blad. Pas als er een nieuwe handdruk op staat mag de volgende vertrekken.

10. Stratego
    Voor kinderen met een mentale beperking werk je beter met herkenbare stripfiguren. Geef alle kinderen ook een overzichtje mee waarop de figuren staan van hoog naar laag. Zo kunnen ze in een duel hun kaartje plaatsen naast het overzicht. Vermijd moeilijke regels zoals de spion. Kinderen met een fysieke handicap kan je bijvoorbeeld laten team vormen met een ander kind.

[Bijlage 14 – Kaartset – zie werkvorm 37]

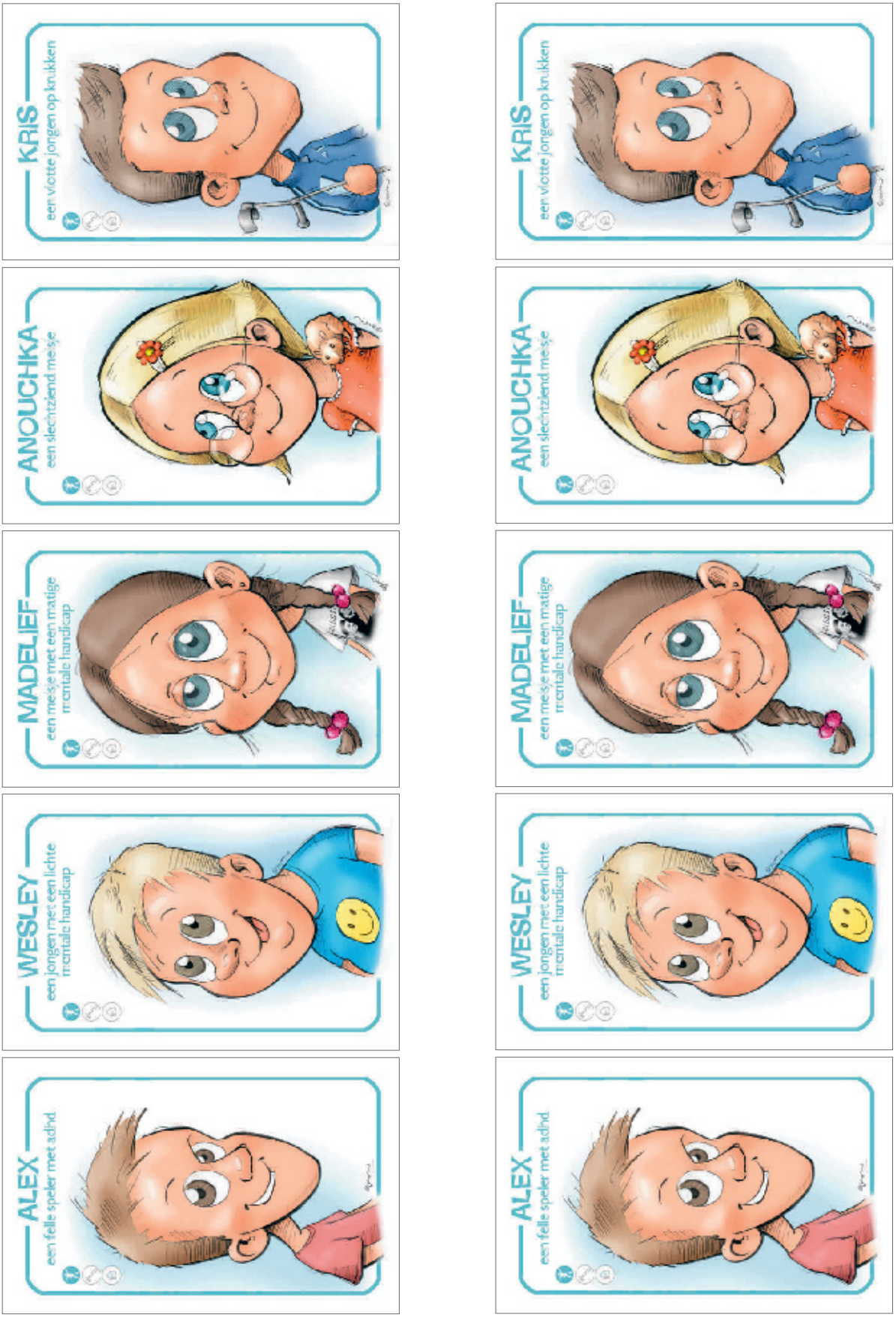

SJORTOUW
PARACHUTE
KARTONNEN DOOS
DOKTERSSETJE
EMMERS

SJORTOUW
PARACHUTE
KARTONNEN DOOS
DOKTERSSETJE
EMMERS

SCHOMMEL

BOS

ZANDBAK

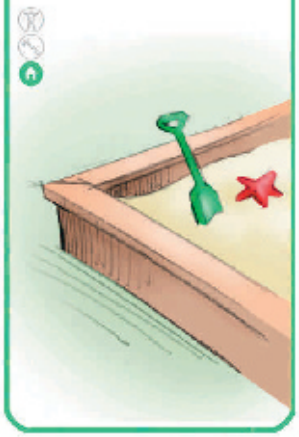

ZWEMBAD

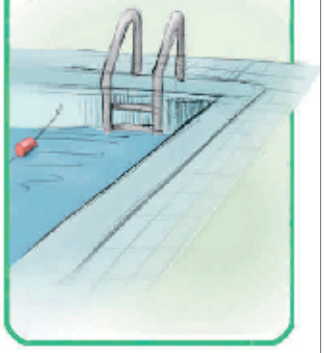

PODIUM

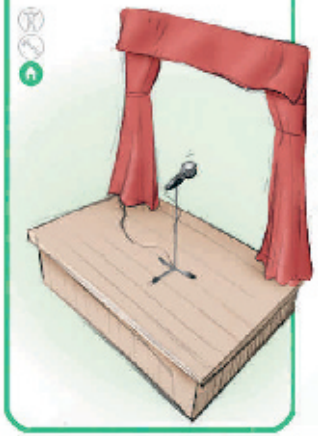

SCHOMMEL

BOS

ZANDBAK

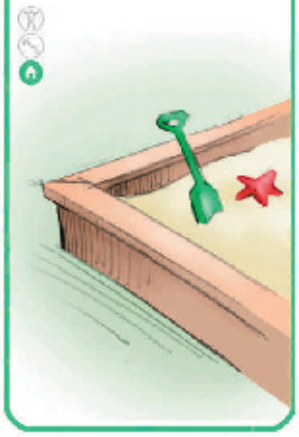

ZWEMBAD

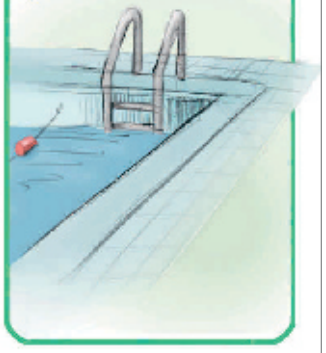

PODIUM

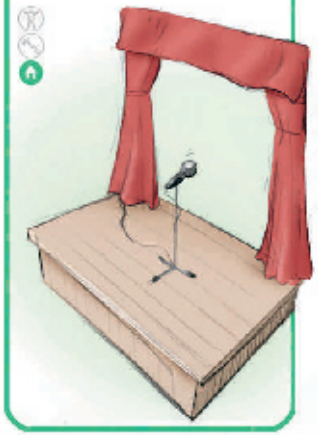

Bijlage 15 – Foto's van kinderen met een handicap

VDS
SIMON
SIMON

Foto's van het Speelplein Gansspel – Huldenberg Boris Van Acker
uit het project 'Het klikt tussen ons' van VDS Vlaams-Brabant

Bijlage 16 – Tekstje over impulsen geven – zie werkvorm 38

Impulsen bedenken

Een impuls is meestal verschrikkelijk simpel, maar het vergt wel inlevingsvermogen.

Enkele kinderen spelen brandweerman. Ik haal een trapladdertje en een oud stuk tuinslang. Ik zet het trapladdertje op de tafel en hou het stevig vast. De kinderen kruipen nu op het trapladdertje en doen alsof ze echt spuiten met de 'brandslang'.

1. Wat is een speelimpuls?

Een speelimpuls is een voorstel van een animator. Kinderen kunnen een impuls ook naast zich neer leggen of er een draai aan geven. Een impuls is een nieuwe speelprikkel die je lanceert

- zodat een spel succesvoller wordt. Hoe kunnen die takken nu beter vastgemaakt worden zodat het kamp niet telkens instort, waardoor sommige kinderen het opgeven uit pure frustratie.
- zodat je het spelen nieuw leven inblaast. De kinderen krijgen terug nieuwe perspectieven, het spel krijgt een nieuwe wending. Bijvoorbeeld door water naar de zandbak te brengen ontstaan er daar nieuwe speelmogelijkheden.

2.Soorten impulsen

- speelmateriaal aanbieden
  Materialen aan kinderen aanbieden is op zich al een goede impuls om te beginnen spelen. Kinderen experimenteren graag en zullen zeer nieuwsgierig reageren wanneer je hen voor het eerst met het materiaal laat kennis maken. Ze willen alles onderzoeken, betasten, experimenteren, besnuffelen, … Gun de kinderen zeker deze 'experimenteertijd'. Ook tijdens het spel kan je extra impulsen geven door materiaal aan het spel toe te voegen, bijvoorbeeld stokjes bij plasticine, tuinslang en bakstenen in zandbak, krijt en kegels aan fietsers, …)

- suggesties geven
  Een voorstel om het spel vlotter te laten verlopen, de kans op succes te vergroten,…

Een kind heeft een soort katrol gemaakt met een touw, een kapstok en daaraan een plastieken zak. De plastieken zak glijdt echter voortdurend af van de kapstok. Ik toon de kind dat, als hij de lussen van de zak gekruist legt over de haak de zak dan niet valt.

- informatie bieden
  Uitleggen hoe iets werkt, wat er mag en niet mag, waar je allemaal kan spelen,…

Achteraan ons terrein zijn er een aantal nieuwe heuvels aangebracht. Deze zijn nog niet begroeid. Omdat ik er een paar kinderen bemerk en geen moni wandel ik erheen. Twee kinderen vragen zich af, of ze erop mogen. Eentje denkt dat ze dan niet meer binnen mogen spelen zonder hun schoenen uit te doen. Ik klim zelf naar boven en verzeker hen, dat ze op het speelplein hun schoenen niet moeten uitdoen, als ze binnen willen spelen.

- een handje toesteken
  Het werk lichter maken, iets doen wat de kinderen niet alleen kunnen, zorgen dat iets vlotter verloopt, een frustratie wegpakken, …

De kinderen beslissen om een kamp te bouwen. Om hun spel niet te domineren blijf ik afzijdig, maar ik merk dat ze dat toch niet aankunnen. Als ik help om een "geraamte" op te bouwen gaat het beter: met doeken kunnen ze duidelijk wel uit de voeten … Opvallend is dat mij, bij dit samenwerken, geen leidersrol wordt toebedeeld. Ze vragen me niet: "Gaan we dit of mogen we dat?"

- kinderen op sleeptouw nemen
  'Verloren gelopen' kinderen, kinderen die zichzelf verliezen in het aanbod, … moeten uiteraard een nieuwe impuls krijgen. Met de individuele kind samen het aanbod nog eens overlopen, samen een spel, activiteit te beginnen, … kunnen impulsen zijn. Deze kinderen moéten ook niet meteen meespelen. Het is voor sommige kinderen veel veiliger om het eerst allemaal eens van een afstand te bekijken.

- Zelf voortdurend nieuwe speelprikkels lanceren
  Je kan ook speciaal impulsen gaan voorbereiden voor kinderen die hun gading niet vinden in het aanbod … Postbode spelen, rijbewijzen uitdelen aan rijvaardige kinderen, fietscontrole organiseren, verkoper van waardevol kosteloos materiaal. Soms krijgen animatoren de duidelijke taak om net dit te gaan doen, ze worden zweefteven, overals, vliegende moni's, … genoemd.

3. Waar haal je al die impulsen vandaan?

Ga terug naar je eigen kindertijd en vraag je af wat jezelf als kinderen nodig zou hebben om tot een hogere speelintensiteit te komen. Stel je de vraag wat de volgende logische stap kan zijn bij een activiteit. Zoek iets dat verband houdt met …

Bv. Na het taarten bakken in de zandbak, volgt ongetwijfeld het opeten ervan, of het verkopen. Dus dan begin je een winkel te openen. Geen winkel zonder geld. Drie schelpjes voor dat speciaal patéke. Uiteraard heeft elke bakkerij zijn/haar eigen specialiteit, dus …

Meer traditionele spelletjes kunnen ook succesvoller gemaakt worden door tijdens het spelen enkele elementen eruit te veranderen, bv. het materiaal te veranderen, het terrein te wisselen, spelregels te veranderen, de opstelling te veranderen, … Speel eerst mee, vooraleer je een impuls lanceert. Zo kun je beter inpikken op de kinderen. Hou je ogen en oren steeds goed open om op zoek te gaan naar de interesses van de kinderen.

Impulsen overbrengen

'Wanneer kan je een impuls geven?' Een vaak gestelde vraag, maar niet zo makkelijk te beantwoorden. Volgend beslissingsschema kan je hierbij helpen.

Aandachtspunten bij het geven van een impuls

- Wees zelf enthousiast.
- Ga op hun hoogte zitten.
- Speel eerst mee, vooraleer je een impuls lanceert. Je wordt dan partner van het spel en het is dan gerechtvaardigd om zelf iets aan te brengen.
- Observeer heel nauwkeurig wat de activiteit van de kinderen precies is. In een zandbak kan je op 110 verschillende manieren spelen. Dus een emmer water in een zandbak kieperen is niet altijd de juiste impuls.
- Probeer in te haken op waar kinderen al mee bezig zijn.
- Formuleer je impuls als een voorstel.
- Gepaste ondersteuning vraagt een goede timing, probeer zeker tussen te komen als de intensiteit van de activiteit daalt, maar 'begeleiden' van spel betekent soms ook niet tussenkomen en je zelfs een beetje op de achtergrond te houden.
- Niet te overbezorgd zijn. Tussenkomen verbreekt soms de magie van een spel. Stimuleren kan dus ook betekenen dat je als animator zwijgt of een stap terugzet.
- Waak erover dat je het spel ook niet uit de kinderen hun handen neemt, niet in hun plaats te doen, te denken, te zeggen. Soms is het spel bij kinderen net het zoeken naar een oplossing van een probleem.
- Dring niet aan, blijf je impuls niet herhalen tot in het oneindige.

Bijlage 17 – Sessie over snoezelen – zie werkvorm 39

Uitgangspunt
Een inclusieve werking heeft meestal enkele kinderen met een beperking. Animatoren weten weinig over snoezelen en de werking heeft ook geen speciaal ingerichte snoezelruimte.

Doelstelling
- de drempel wegnemen bij de deelnemers om te gaan snoezelen
- leren hoe ze met eenvoudige middelen zelf een snoezelruimte kunnen knutselen
- leren hoe ze met allerlei alledaagse materialen een snoezelactiviteit kunnen bedenken

Verloop

1. Kennismaking/vertrouwen

Bij snoezelen hoort flink wat persoonlijk contact. Om de deelnemers tijdens de sessie te laten oefenen in het snoezelen bij elkaar, moet je dus eerst werken aan onderling contact en vertrouwen. Zeker als de deelnemers elkaar niet goed kennen of nog wat onwennig zijn, moet je er eerst voldoende aandacht aan besteden dat de nodige voorwaarden vervuld zijn. En mogelijke aanloop:
- Goeiendag: Iedereen loopt door elkaar en zegt gewoon goeiedag tegen elkaar.
- Jongleursgezelschap: Iedereen blijft door elkaar lopen en er worden een zestal jongleerballetjes in het spel gebracht. De bedoeling is dat deze naar elkaar gegooid worden zonder echter te spreken, maar door oogcontact te zoeken.
- Levende Twister: Iedereen loopt door elkaar, als de spelleider een kleur zegt moet iedereen dat aanraken bij iemand anders. Als een stapje verder kan je zowel een kleur als een lichaamsdeel zeggen.
- Bezemsteel: Neem een borstelsteel en laat de groep langs beide kant van de steel staan. Iedereen houdt z'n wijsvingers constant tegen de onderkant van de steel, ze mogen er nooit van los komen. Start met de steel op ooghoogte. De deelnemers moeten de steel tot op de grond laten zakken. Tegen de wil van de deelnemers gaat de steel alleen maar omhoog. Pas na wat 'tunen' lukt
- Glazen plaat: Op de grond ligt een ingebeelde glazen plaat. De deelnemers moeten die samen opheffen. De handen moeten overal even hoog staan (anders breekt het glas).
- Spiegelen: de deelnemers gaan per twee tegenover elkaar staan alsof ze elkaars spiegelbeeld zijn. De ene begint met traag te bewegen, de andere volgt de bewegingen als een spiegelbeeld. Bij 'wisselen' neemt de andere het initiatief over vanuit de positie waar ze op dat moment zijn. Na een tijdje zeg je niet meer 'wisselen' maar nemen ze zonder af te spreken van elkaar over.
- Levend kneden: opnieuw per twee: de ene is een homp klei, de andere een beeldhouwer. De beeldhouwer mag de hoop klei een bepaalde vorm geven, maar zonder de andere aan te raken, hij/zij beweegt z'n hand boven het lichaamsdeel in de richting die hij/zij wenst. Is het beeld af, dan wisselen!

Enkele vertrouwensspelen:
- Overlopen: Verdeel je groep in twee. De ene helft gaat verspreid over de vloer liggen. De andere helft moet over de mensen stappen, lopen, springen, … Daarna wisselen.
- Circel: De groep gaat in een circel staan. Eén deelnemer wordt geblinddoekt en gaat in het midden van de circel staan. Hoe moet gewoon rondlopen. Als het te dicht bij iemand komt klapt die in zijn handen. Maak de circel steeds groter.
- Tafel: Zet een paar tafels naast elkaar. Eén deelnemer gaat geblinddoekt op de tafel staan. De andere deelnemers staan rond de tafel. Als de deelnemer te dicht tegen de rand komt geven de andere spelers een tikje op de voet.
- Laken: Eén speler gaat geblinddoekt op een laken liggen. Enkele andere spelers trekken het laken met de speler erop vooruit.
- Pakje: Speel per twee. De ene gaat in een bolletje zitten, als een pakje. De andere opent het pakje door telkens iets 'open te trekken' (arm opendoen, hoofd omhoog,…) tot de persoon plat open op de grond ligt.

2.Even uitproberen
In een volgende stap laat je deelnemers even wat snoezelactiviteitjes aan den lijve ondervinden.
Bijvoorbeeld:

- Zaklantaarnspelletjes: we ontdekken de plaats in het donker aan de hand van het lichtpunt, we spelen tikkertje met de lichtbundels van twee zaklampen, schaduwen, …
- Rol- en duwspelletjes: sherborne-technieken, als een bolletje in elkaar liggen en elkaar verduwen, over ballonnen rollen, liggen, wiegen, …
- Geluidenspelletjes: jukebox op elkaars lichaam spelen, geluiden raden , een verhaal vertellen en de geluiden laten maken, geluiden transformeren door een ballon, op het lichaam laten vibreren door de mond tegen de rug/buik/kaak te houden, …
- Blaasspelletjes: een stofzuiger laten blazen als een sterke wind, doekje op gezicht wegblazen, balletjes wegblazen naar elkaar, verf uitblazen …
- Kruipspelletjes: kruipen door een tunnel, door een hoop kussens, dekens, speelgoedbeertjes, doeken op jezelf leggen, je verstoppen in een hoop kussens, ballen, …

3.Even kaderen
Na de eerste kennismaking kan je theoretisch kaderen.

Snoezelen is een samentrekking van twee woorden: snuffelen en doezelen.
Snuffelen staat voor: ontdekken, experimenteren, beetje bij beetje, …
Doezelen staat voor: relaxen, soezend wegdromen, in een ontspannen sfeer vertoeven, …

Theoretisch zou je het kunnen uitleggen als:
‘Het selectief aanbieden van prikkels, op zintuiglijk gebied, in een sfeervolle omgeving’
‘een primaire activering van personen met een zwaar verstandelijke handicap, vooral gericht op zintuiglijke waarneming en ervaring’
‘een ongedwongen belevingsmoment voor iedereen waar oog is voor de keuzes en mogelijkheden van een persoon met een verstandelijke handicap’.

Wat bedoelen we met …

1) Selectief aanbieden van prikkel op zintuiglijk gebied.

Selectief omdat een persoon met een verstandelijke handicap zich veelal terugtrekt of op een negatieve manier reageert in de wereld zoals wij hem elke dag beleven, met een veelheid aan stimuli en prikkels die op ons afkomen. Wij hebben dat nodig en vinden het zelfs fijn.. anders zijn we ‘verveeld’ en is iets saai. Personen met een (ernstige) verstandelijke handicap missen echter de gave om alle prikkels te onderscheiden, er een selectie in te maken en er op te reageren zoals dat verwacht wordt.

Het gaat hier dus om een selectie te maken van prikkels, bv. het zien en dan vooral visuele prikkels aan te bieden (doch ook hier ervoor wakend dat het er niet te veel zijn).
De zintuigen worden als het ware in de diepte aangesproken in plaats van in de breedte.

Vb: voelzakjes met verschillende voorwerpen erin, in dezelfde kleur en vorm doen op deze manier een beroep op de tastzin; wij zouden geneigd zijn om alle zakjes in een verschillend kleurtje te steken of ze andere vormen te geven waardoor het echter moeilijker en te bedreigend kan worden voor de persoon met een handicap.

Dit alles gebeurt in een sfeervolle omgeving: een eenheid van licht, geluid, omgeving … m.a.w. er wordt een sfeer gecreëerd waar rust en ontspanning uit spreekt.

2) Primaire activering van personen met een ernstige verstandelijke handicap

Als we spreken over activering is dat niet in de zin van 'je moet iets presteren, je moet daar of daar geraken, op dat niveau – resultaat!'. Het is meer de bedoeling dat de omgeving van snoezelruimte uitnodigend werkt om op verkenning te gaan, uitnodigt tot proberen, tot experiment, je prikkelt. Maar dan wel op een niet agressieve manier, niet zoals prikkels op ons afkomen in het dagelijkse leven. Je kan een beetje spreken van een spanningsveld tussen het voorgaande en dit thema.

3) Een ongedwongen belevingsmoment met oog voor keuzes

Niks moet, alles (of toch veel) kan. We moeten tijd gunnen voor de persoonlijke beleving van de persoon met een verstandelijke handicap, zodat hij op zijn gemak kan genieten van verschillende ervaringen. Dat tijd gunnen is wel moeilijk omdat we vaak de neiging hebben om onze eigen gevoelens te projecteren in de persoon met een handicap en soms te vlug overstappen naar iets nieuws uit schrik voor verveling. We dringen dan als het ware ons tempo op aan de persoon met een handicap - en dat wordt al elke dag gedaan in onze samenleving.

Samenvattend kunnen we stellen dat het snoezelen de persoon met een handicap in staat stelt om op een zo authentiek mogelijke manier ervaringen en belevingen op te doen.

Snoezelen als doel of …

Snoezelen kan op zich een doel zijn: het is ontspannen en het is relaxt beleven.
Maar er is meer: onderzoek wees uit dat het ook een middel is om de ervaringswereld van de persoon met een ernstig verstandelijke handicap – die meestal moeilijker te bereiken is – te vergroten.
Het kan ook een middel zijn om na te gaan wat de persoon kan of in zich zou kunnen hebben: het lokt de sluimerende mogelijkheden uit. Door het snoezelen ontwikkelt men de zintuigen; de snoezelactiviteiten bieden de persoon met een verstandelijke handicap de mogelijkheid tot keuze. Hij of zij wordt voor de uitdaging gesteld om – voor zichzelf – een keuze te maken, het heft in eigen handen te nemen en zelf tempo te bepalen. Tenslotte verruimt het ook de lichaams- en ruimtebeleving

4) Een snoezelruimte knutselen

Vervolgens kan je met je groep een snoezelruimte inrichten. Voorzie materialen die de verschillende zintuigen apart aanspreken (visueel, auditief, tactiel, geur, …). Ideaal is het als je meteen een snoezelruimte kan maken die mag blijven staan en meteen gebruikt wordt. Vraag anders naar wat stevige boxen om eventueel materiaal in te bewaren.

Kijken
Kijkflessen
Kleine flesjes kan je vullen met gekleurd water. Water kan je kleuren met crêpe papier of met voedingskleurstof. Je kan er ook snippers zilverpapier of kleine kraaltjes in doen. Maak het niet té druk.

Mobiles
Maak met een aantal stokjes, kapstokken, … een mobiel en hang er allerlei poppetjes, beertjes, … aan. Je kan ook mobieles maken met oude cd's en daar een spotje op zetten. Voor een nog leuker effect kan je elastische draad of elastieken gebruiken: zware voorwerpen gaan meer doorhangen, je kan ze op en neer laten bewegen, … Je kan een mobile ook combineren met voel- en geurzakjes (zie verder). Dat is ook een fijne variatie.

Spiegels
Een kind kan er vaak van genieten om naar zichzelf te kijken. Plaats een rode stip op de neus van een jong kind en kijk naar de reactie. Speel met de poppen voor de spiegel of neem de spiegel vast en exploreer al liggend de hele kamer.

Een spiegeldoos
In de binnenkant van een oude schoendoos of een houten kist kleef je allerlei stukken spiegel. Je kan die spiegels eventueel op maat laten snijden. Het geeft een zeer vreemd effect om jezelf een paar keer gereflecteerd te zien.

Horen
Rainmaker
Neem een oude kartonnen koker (zo eentje om posters te beschermen) en klop er willekeurig een hele pak nagels in, tandenstokers gaat ook. Doe nu niet-gekookte rijst in de buis en sluit goed af. Wanneer je zo'n buis van verticale richting verandert, hoor je een fijn, twinkelend geluid.

Geluidswand
Tegen een wand maak je allerlei instrumenten vast: een claxon, een fietswiel met belletjes of met kralen, een verjaardagskaart met muziek in, fluitjes, toeters, een dikke pvc-buis waar je langs 1 kant stevige plakband op plakt (een soort trommel) of een buis die kan rond draaien met allerlei losse materialen erin, ...

Spreekdarm
Aan beide uiteinden van een tuinslang kan monteer je een trechter. Je kan vlot via de trechters met elkaar communiceren. Je kan de tuinslang ook ingraven in het zand.

Schud- en rammeldozen
Kaasdoosjes of andere potjes gevuld met macaroni, graantjes, nagels. Zorg ervoor dat de doosjes goed gesloten kunnen worden (evt. met plakband). Je kan er ook bloem, graantjes, spaghetti, harde erwten, knikkers, zout, bloem of rijst in stoppen. Vloeistoffen geven ook een eigenaardig gevoel. Je kan ze gebruiken als een soort van muziekinstrumenten, maar ook als voeldozen.

Voelen
Voelschort
Op een (kinder)schort stik of kleef je allerlei voorwerpen met een verschillende 'structuur' (zacht-hard, dun-dik, rimpelig-glad, ...). De kinderen doen de schort om en ontdekken zo het materiaal.

Voelwashandjes
Stik een aantal washandjes vast op een groot stuk stof. Zorg ervoor dat de 'open' kant van het washandje open blijft. Plak een aantal harde en zachte voorwerpen vast onder de washandjes (knikkers, watte, piep-schuimballetjes,...) voor je ze vast stikt. De kinderen stoppen hun handen in de washandjes en voelen zo wat er onder zit.

Voelwandtapijt
Tegen een wand kleef je verschillende harde en zachte materialen: een schapenvel, schuurpapier, wat blubber, dingen die koud aanvoelen en warm, korreling en langharig, ...

Voelhandschoenen
Vul een aantal rubberen andschoenen op met verschillende materialen (watten, zand, rijst, knikkers, ...). Hang ze met stevige elastieken vast aan het plafond, op verschillende hoogtes. De kinderen kunnen eraan voelen en terug naar boven laten schieten.

Voelzakjes
Maak zakjes uit allerlei stofjes en materialen (ballonnen, washandjes, plastiek zakjes, stofjes, warm en koud, hard en zacht,…). Je kan de zakjes vullen met rijst, bloem, harde erwten, knikkers, … Maak ook zakjes met veel en weinig materiaal in (bv. een ballon volgepropt met bloem en een ballon met iets minder bloem in.)

Voelschilderij
Maak op een blad papier of karton een 3-D tekening. Kleef spaghetti, zout, zand, veertjes, schuurpapier, washand, stofje, haarborstel, eierdopdoos, … Je kan een verhaal maken, een voelboek met andere woorden. Je kan ook allerlei materialen naast elkaar kleven, overgangen geven een speciaal, onverwachts voel-effect.

Voelboek
Je kan ook uit heel veel verschillende stofjes en materialen een voelboek stikken.

Voelbox
In oude schoendozen stop je allerlei verschillende materialen. Kleef de deksels vast en maak openingen die net groot genoeg zijn voor de handen en armen van de kinderen. Wie durft z'n handen in de dozen steken? Wie raadt wat er in zit?

Ruiken
Geurzakjes en -potjes
Je kan potjes of zakjes vullen met geurtjes. Door de geuren te 'vangen' op watten, blijft de geur langer. Gebruik ook potjes met kruiden (peper, nootmuskaat, choco, wasmiddel, …) en potjes met watten gedrenkt in deodorant, zeep, sinaasappelsap. Met de geurzakjes idem dito!

Bewegen
Schommelton
Bij de slager, in een frituur, … vind je soms grote plastieken vaten (genre regenton) van 1 m hoog en een halve meter breed. Zaag de ton in de lengte doormidden en was ze goed uit. Je kan een deken in de ton leggen of de ton vullen met balletjes uit het ballenbad.

Ballonenbed
Vul een oud dekbedovertrek op met balonnen. Zorg ervoor dat de balonnen nog een beetje kunnen verschuiven. Een goeie afsluiting kan je maken met een strip velcro of door er een rits in te naaien.

Ballenbad
Je kan een ballenbad ook zelf maken met een opblaasbaar zwembadje en proppen krantenpapier. Je kan de proppen eventueel verstevigen met plakband om ze langer te laten meegaan.

5. Snoezelen uitproberen

Verdeel je groep in twee. De ene helft duikt de snoezelruimte in en probeert de installaties te ontdekken. De andere helft verzint een snoezelactiviteit met concreet materiaal en probeert deze uit op de andere groep. Daarna is het wisselen. Bijvoorbeeld:

Snoezelen met … rijst
met je handen door rijst voelen, luisteren naar rijst, op rijst stappen, rijstmassage, rijst door je vuist laten glijden, rijst in je schoenen, rijst tussen je tenen, rijst over je rug laten glijden, rijst gooien, grote tekeningen maken met rijst, …

Snoezelen met … zand
zandballen maken, met blote voeten in het zand friemelen, bulldozer spelen, kloppen op het zand, krabben in het zand, modder maken, putten maken, greppels graven en vullen met water, zand tussen je vuist, taarten maken, begraven in het zand, afdrukken maken, …

Snoezelen met … water
opzuigen, spetsen in het gezicht, spuwen, glazen overgieten, voetbadje met zeepsop, zeepbellen, drijven, onder een doorschijnend plastiek waar water op ligt, water omhoog gooien met een plastiek zeil, kloppen met je handen op het water, roeren in water, emmer water ronddraaien, …

Snoezelen met … krantenpapier
verfrommelen, proppen maken, scheuren, ruiken, rollen in krantenpapier, verstoppen onder krantenpapier, handen zwart maken, onder je kleren steken, in twee kloppen als een karate, verschillende geluiden mee maken, laten klakken door er hard aan te trekken, …

6. Nabespreken

- Wat is er vandaag allemaal gebeurd?
- Hoe voel je je bij dat gesnoezel?
- Wat heb je hieruit geleerd?
- Kan je dit ook toepassen in de praktijk?
- Wat als … vragen
- Wat volgt er nu? Wat gaan jullie concreet doen met deze sessie?

7. Evaluatie

Bijlage 18 – Het verhaal van Holland – zie werkvorm 41

Er is mij vaak gevraagd om het opvoeden en verzorgen van een kind met een handicap te beschrijven. Dit om een poging te doen om mensen die deze unieke ervaring niet kennen te laten ervaren hoe dat zou voelen. Het voelt ongeveer zo…..

Als je een baby verwacht kan je dat vergelijken met het voorbereiden van een geweldige vakantiereis …. naar Italië.

Je koopt een lading reisgidsen, maakt prachtige plannen, het Colosseum, de David van Michelangelo, de gondels in Venetië. Je leert een paar makkelijke Italiaanse zinnetjes. Kortom erg spannend.

Dus na maanden wachten vol spanning komt eindelijk de dag. Je pakt je koffers in en daar ga je. Enkele uren later landt het vliegtuig. De stewardess komt binnen en zegt,"Welkom in Holland."

"Holland?!?" roep je. "Wat bedoel je met Holland?? Ik had geboekt voor Italië! Ik hoor in Italië te zijn. Mijn hele leven droom ik al van een reis naar Italië." Maar er is een wijziging in het vluchtschema gekomen. Ze zijn geland in Holland en daar moet je blijven.

Gelukkig hebben ze je niet naar een enge, verschrikkelijke, vieze plaats, vol met hongersnood en ziektes gebracht. Het is gewoon een andere plek.

Dus nu moet je nieuwe reisgidsen gaan halen. Je moet een nieuwe taal leren. En je leert een hele nieuwe groep mensen kennen die je anders nooit had ontmoet.

Het is gewoon een andere plek. Beetje trager dan Italië, niet zo extravagant. Maar als je er een tijdje bent en je bent op adem gekomen, begin je rond te kijken … en je ziet ineens dat Holland molens heeft … en dat Holland tulpen heeft. Holland heeft zelfs Rembrandts.

Maar iedereen die je tegenkomt is druk met het heen en weer reizen naar Italië … en ze scheppen op over de mooie tijd die ze daar gehad hebben.En de rest van je leven zal je zeggen "Ja, dat was ook mijn eindbestemming. Dat was het plan." En die pijn zal never, never, nooit weggaan … want het verlies van die droom is een groot verlies. Maar … als je de rest van je leven blijft rouwen om het feit dat je niet in Italië terecht kwam, zal je jezelf nooit de kans geven om te genieten van het hele speciale, het liefdevolle … Holland

Vrij vertaald vanuit "Welcome to Holland" door Emily Perl Kingsley

Bijlage 19 – Thema's voor een getuigenis – zie werkvorm 43

Mogelijke thema's:

1. Handicap
   - ontstaan/oorzaak
   - evolutie (begin, heden en toekomst)
   - mogelijkheden en belemmeringen
   - aanpassingen

2. School
   - kleuter/basis/middelbaar/ev voortgezet onderwijs
   - aanpassingen
   - relatie klasgenoten en leerkrachten

3. Zelfbeeld
   - evolutie: vroeger en nu (aandacht voor de puberteitjaren)
   - aanvaarding van de handicap
   - familie en vrienden
   - reacties van anderen
   - relaties

4. Vrije tijd
   - hobby's en sport
   - reizen
   - uitgaansleven
   - aanpassingen

5. Wonen
   - aanpassingen
   - thuis/alleen: evolutie
   - externe hulp

6. Mobiliteit
   - openbaar vervoer
   - rijbewijs
   - aanpassingen

7. Werk (vrijwilligerswerk)
   - aanpassingen
   - financieel
   - collega's
   - loopbaan

Bijlage 20 – Het verhaal achter de foto's – zie werkvorm 46

Stefanie. Ze komt graag naar het speelplein om wille van alle aandacht die ze dan krijgt van de kinderen en animatoren. Ze is een beetje een deugniet want ze durft er zomaar van door gaan met haar rolstoel ... Ze houdt heel veel van de liedjes die er 's morgens gezongen worden. Ze kan ze niet meezingen zoals de anderen maar ze zingt zeker zo mooi. Een goede animator is voor haar iemand die goed voor haar zorgt, haar leuke activiteiten aanbiedt en haar niet 'vergeet' als er andere kinderen bij zijn die gemakkelijker om aandacht vragen.

Marouane. Hij houdt vooral van slapen en rustige dingen. Het onthaal is soms wat druk, maar dat is gemakkelijk opgelost door net na de drukte pas aan te komen. In 1 arm is hij ijzersterk waardoor de animatoren goed moeten opletten dat hij zichzelf of anderen geen pijn doet als hij opgewonden is tijdens een spel. Een goede animator is voor hem iemand die hem zijn rust laat en respecteert, maar daarom niet vergeet.

Freya. Ze is altijd goed gezind, ze doet graag met alles mee en zeker dingen waar muziek bij te pas komt. Ze houdt ervan om haar rolstoel te versieren en om haar rolstoel in de schijnwerpers te zetten, door samen met de animator coole danspasjes uit te voeren of hem te 'tunen'. Ze eet niet zoals de andere kinderen. Ze krijgt sondevoeding. Ze is dus vaak nog haar laatste restjes aan het opsmikkelen terwijl de anderen al gedaan hebben. Dit is geen probleem voor haar of de animatoren.

Arno. Altijd goed gezind! Hij lacht en giert ganse dagen. Hij doet niet de ganse tijd aan het plein mee omdat het heel erg druk is voor hem. Hij kan niet praten, maar kan zich op allerlei manieren duidelijk maken. Voorlopig kan hij enkel aansluiten als er individuele begeleiding voorzien is voor hem. Een goede animator voor hem is iemand die mee kan lachen en kietelen en zingen en met de bal spelen.

Bijlage 21 – Eilandverhaal – zie werkvorm 47

Uitsluiting

In de klassieke oudheid en de vroege middeleeuwen waren personen met handicap verstotelingen, paria's, 'des duivels'. Ze waren het slachtoffer van zonde en werden uit de maatschappij gestoten. Soms werden ze zelfs uit de weg geruimd … (denk maar aan de verhalen over de Spartanen). Tot op de dag van vandaag is onze eerste reactie tegenover personen met een handicap er eentje van onwennigheid, soms zelfs afkeer. Ze verstoren ons netjes 'geordend' leven.

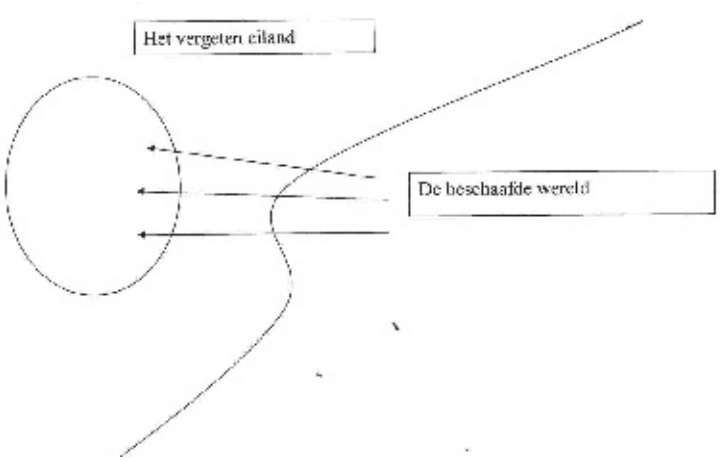

Caritas

In navolging van Christus' liefde voor de zwaksten nemen vanaf de middeleeuwen geestelijken de zorg op voor personen met een handicap. Ze bevinden zich nog steeds buiten de maatschappij, maar worden met goede zorgen omringt. Hierin vinden we de oorsprong van het aura van zorgzaamheid en medelijden dat personen met een handicap nog tot op de dag van vandaag omringt. Voor veel mensen zijn personen met een handicap 'sukkelaars' waar je vooral moet 'compassie' mee hebben.

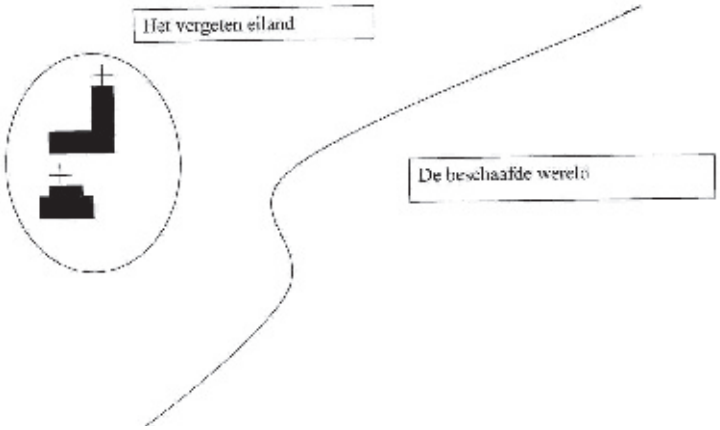

Medische kijk

Vanaf de 19de eeuw ontstaat er een nieuwe aanpak van personen met een handicap. Door de grote opkomst van de medische wetenschap stijgt de overtuiging dat men mensen met een handicap zal kunnen genezen. Daarom moeten ze onderzocht worden, gemeten en gecatalogiseerd. Immers de ene 'gehandicapte' is de andere niet en verdient een aparte behandeling, naar gelang diens specfieke handicap. Ook nu nog willen we kinderen graag 'catalogiseren' binnen een bepaald soort handicaps met z'n aparte kenmerken en onze aparte 'behandeling' daaraan aanpassen (want een 'autist' is toch helemaal anders dan een 'mongool' of een 'hyperactief' kind … (sic)).

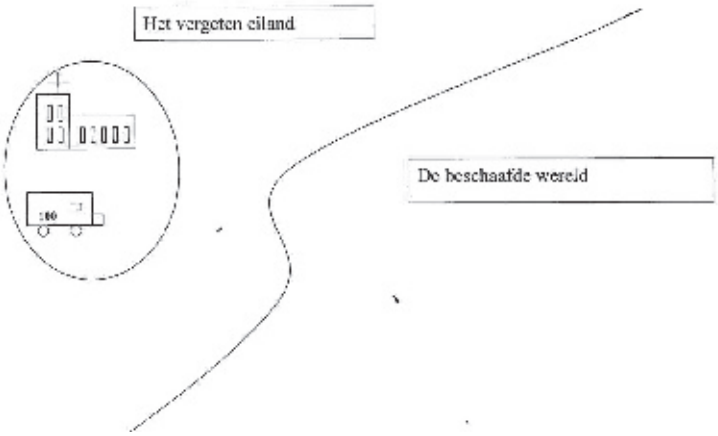

Normalisatie

Vanaf de jaren '50–'60 tot nu is de stroming van 'normalisatie' één van de meest invloedrijke en best doorgedrongen ontwikkelingen in de zorg voor personen met een handicap (en eigenlijk in het omgaan met heel wat 'minderheidsgroepen'…). In wezen komt het erop neer dat personen met een handicap een zo normaal mogelijk leven moeten leiden, dat zo goed mogelijk lijkt op het leven van 'normale' mensen. Privacy hebben, gaan werken, uitgaan, op café gaan, leuke kleren kunnen kopen, naar de jeugdbeweging kunnen gaan, naar school gaan, vorming volgen, op reis kunnen gaan, niet wonen op de plaats waar je werkt, … Deze ontwikkeling heeft geleid tot de uitbouw van een parallel circuit van beschutte werkplaatsen, scholen voor Buitengewoon Onderwijs, vormingsinstellingen, clubs, kampen en reizen … speciaal op maat van personen met een handicap.

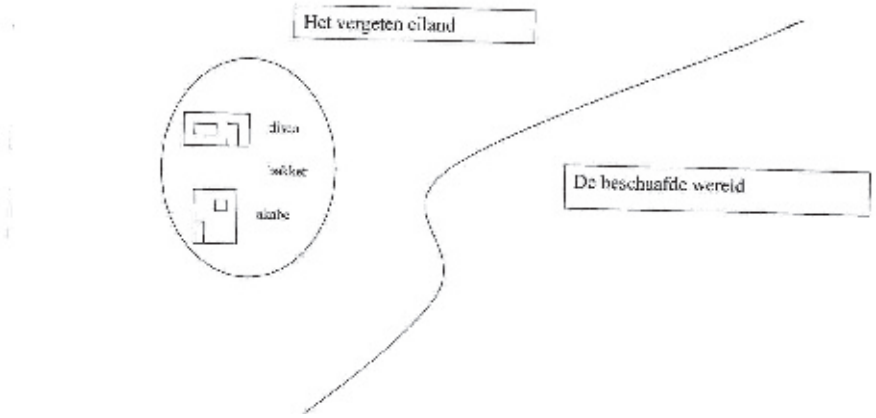

Integratie

Bijna tegelijkertijd groeit ook de stroming van ‘integratie’ die voorzichtig probeert personen met een handicap terug te integreren in de samenleving. In plaats van de kapper of de dokter die komt naar de voorziening trekken de bewoners naar de kapper en de dokter in het dorp. Voorzieningen vind je niet langer alleen diep weggestopt in de bossen, maar ook midden een stad. In het jeugdwerk ontstaan er ‘integratie’ activiteiten. Ideeën worden geopperd om personen met een handicap in te schakelen in het gewone arbeidsmilieu, hen naar een gewone school of een gewone jeugdbeweging te laten gaan … Maar in tegenstelling tot de ‘normalisatie’ komt de ‘integratie’ niet of nauwelijks van de grond. De eisen liggen te hoog voor personen met een handicap. Ze kunnen niet mee en vallen uit de boot. Veel ouders en hulpverleners schrikken daar ook voor terug.

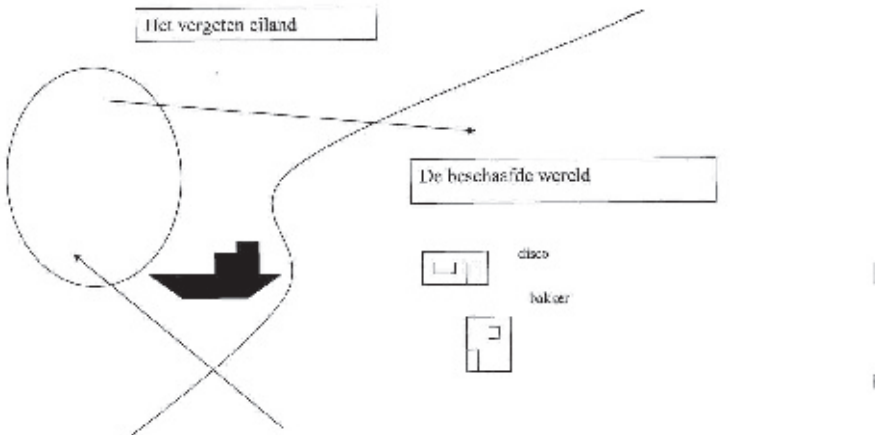

Inclusie

Door bovenstaande stromingen hebben personen met een handicap plots meer kansen gekregen om zich te ontwikkelen. Stilaan begint er een nieuwe kijk te groeien op deze personen.

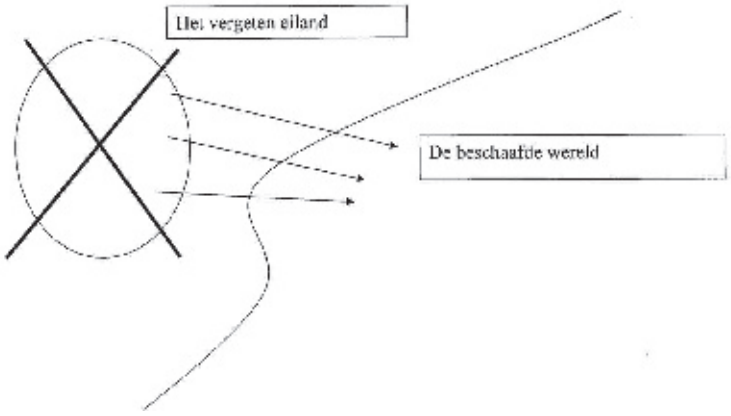

Personen met een handicap blijken eigenlijk in de eerste plaats gewone mensen te zijn zoals u en ik (met dezelfde mensenwensen, en dezelfde mensenstreken … en dezelfde mensenrechten). In plaats van de nadruk te leggen op de beperkingen (de handicap) wil men de focus leggen op wat mensen met een handicap wél kunnen, op hun mogelijkheden.

Handicap ontstaat ook in **'interactie' met een context**. Hoe iemand functioneert is niet alleen een gevolg van diens capaciteiten, maar ook van de eisen en de ondersteuning van de omgeving.

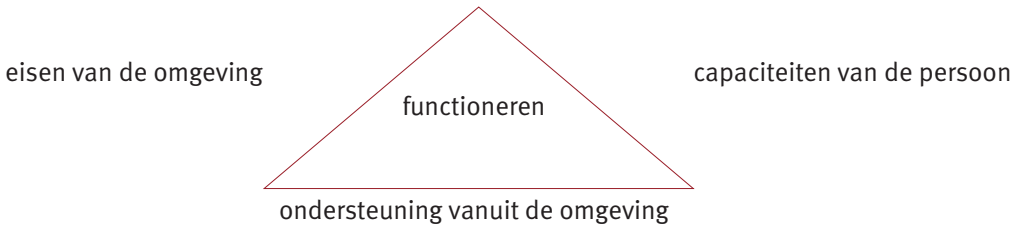

Deze nieuwe kijk heeft ook geleid tot de nieuwe terminologie van 'personen met een handicap' die wil beklemtonen dat deze mensen in de eerste plaats personen zijn, die een handicap hebben.

Daarnaast heeft deze kijk er ook toe geleid dat men de 'uitsluiting' van personen met een handicap aan de kaak is gaan stellen. Wat voorheen als vanzelfsprekend en zelfs als beter werd beschouwd wordt nu ervaren als discriminatie. Vandaar dat men in de meest radicale zin het parallelle circuit voor personen met een handicap wil afschaffen (wat in andere landen soms gebeurd) en een volledige 'inclusie' wil realiseren waarbij de maatschappij haar eisen zo opstelt dat iedereen kan participeren.

Bijlage 22 – Rollenspel 2 – zie werkvorm 49

[1]
Piet zit in een rolwagen. Samen met enkele vrienden gaat hij iets gaan drinken. Piet kan ze nogal verzetten, waardoor hij regelmatig naar het toilet moet. Hierbij heeft hij nogal wat hulp nodig. Dit is niet zo gemakkelijk en neemt veel tijd in beslag. Na een tijdje vragen zijn vrienden hem wat minder te drinken, zodat hij wat minder naar het toilet moet. Piet voelt zich nogal aangevallen (is het teveel gevraagd; voor mij is dat ook niet altijd zo leuk om steeds hulp te moeten vragen; …). Dit was niet hun bedoeling en ze proberen naar een oplossing te zoeken. Misschien moet hij in het vervolg een plasfles meenemen, zodat hij niet iedere keer op het toilet moet getild worden. Dat neemt minder tijd in beslag en maakt het niet zo lastig. Piet vindt dit ook een goede oplossing.

Piet
Je zit in een rolwagen en je gaat samen met enkele vrienden iets drinken. Je kan ze nogal goed verzetten, wat ook wil zeggen dat je regelmatig naar het toilet moet. Je vrienden moeten je daar bij helpen, want je kan dit niet alleen.
Als Koen hierover een opmerking geeft ga je in de aanval (is het te lastig om me eens te helpen, …). Jan stelt voor in het vervolg een plasfles mee te nemen, dan kan je zelfstandig naar het toilet en is het voor iedereen gemakkelijker. Je vindt dit ook wel een goed idee.

Koen
Samen met Piet (rolwagen) en Jan ga je iets drinken. Piet giet goed door met als resultaat dat jullie hem constant naar het toilet moeten helpen dragen, wat veel tijd in beslag neemt. Je vindt dit niet zo prettig en je zegt dat ook tegen Piet. Hij kan toch wat minder drinken of zo. Jan stelt voor om in het vervolg een plasfles mee te nemen. Iedereen vindt dit een goed idee.

Jan
Samen met Piet (rolwagen) en Koen ga je iets drinken. Piet kan ze goed verzetten met als resultaat dat jij en Koen hem constant moeten helpen om naar het toilet te gaan. Koen vindt dit niet zo tof en geeft er een opmerking over.
Jij stelt voor om in het vervolg een plasfles mee te nemen. Dit lijkt voor iedereen de beste oplossing.

[2]

Bart is een jongen die studeert aan de universiteit. Hij heeft al een tijdje een vriendin (Veerle). Veerle heeft een lichte handicap (moeilijk praten en een beetje spastisch), maar is vrij zelfstandig. Bart gaat Veerle voorstellen aan zijn ouders (die echter niet op de hoogte zijn dat Veerle een handicap heeft). Wanneer Bart thuiskomt reageren zijn ouders een beetje geschrokken. Als Bart in de keuken koffie gaat halen, komt zijn moeder achter hem aan en begint een discussie. Vader blijft bij Veerle, maar weet niet goed wat te vertellen. Als iedereen terug in de woonkamer zit stelt moeder een vraag: hebben jullie al aan kinderen gedacht. Er valt een ijzige stilte.

Bart

Je komt thuis met Veerle en je stelt haar voor. In de keuken begint je moeder je enkele vragen te stellen. Je zegt dat Veerle heel zelfstandig is. Ze werkt en woont zelfstandig. Jullie hebben de situatie op voorhand overwogen, maar jullie zien elkaar graag, dus waarom zouden jullie niet proberen? Trouwens, je moeder moet maar begrip hebben voor de situatie en Veerle aanvaarden zoals ze is. Terug in de living weet je niet hoe te reageren op je moeders vraag.

Moeder

Je zoon, Bart, komt thuis met zijn nieuwe vriendin. Je bent nogal geschrokken, omdat Veerle in een rolwagen zit. Als Veerle wordt voorgesteld, reageer je beleefd en vriendelijk. Als Bart naar de keuken gaat, volg je hem. Je begint een discussie met hem. Je vraagt hem of hij daar wel goed over nagedacht heeft. Bart moet veel aandacht steken in zijn studies. Misschien zal dat nu een struikelblok zijn, aangezien hij voor Veerle zal moeten zorgen. Ook moet hij denken aan zijn latere carrière. Wat gaan de mensen allemaal niet zeggen. Ook ben je boos op hem, omdat hij je niet verwittigd heeft dat Veerle een handicap had. Terug in de living stel je de vraag of ze al aan kinderen gedacht hebben. Er valt een ijzige stilte.

Veerle

Je hebt een fysieke handicap en je gaat voor het eerst mee naar Barts (je vriend) ouders. Je merkt dat Bart zijn ouders niet op voorhand heeft verwittigd over je handicap. Je merkt dat zijn ouders nogal geschrokken zijn, maar je blijft rustig en vriendelijk. Als Bart naar de keuken gaat met zijn moeder, blijft je alleen met de vader achter in de living. Er wordt weinig gezegd. De vader weet duidelijk niet hoe hij zich moet gedragen tegenover jou. Je lacht vriendelijk. Als Bart en zijn moeder terugkomen uit de keuken stelt de moeder de vraag of jullie al aan kinderen gedacht hebben. Er valt een ijzige stilte.

Vader

Bart komt zijn nieuwe vriendin voorstellen. Je wist echter niet dat ze een handicap had en je reageert nogal geschrokken. Je weet je geen houding te geven als je alleen met Veerle in de living achter-blijft. Je begint te vertellen over koetjes en kalfjes, maar je voelt je niet op je gemak. Je weet niet goed hoe je je moet gedragen tgo. Veerle. Als je vrouw het koppel vraagt over hoe het zit met kinderen krijgen, blijf je stil. Je weet niet goed waar je het hebt.

[3]

Koen (in een rolwagen) passeert voorbij een café dat er heel gezellig uit ziet. Hij zou daar graag iets drinken, maar kan niet alleen naar binnen, omwille van de drempel. Hij steekt de deur open en vraagt iemand hem te helpen. De cafébaas ziet dit helemaal niet zitten. Het café is totaal niet toegankelijk en hij heeft geen tijd om hem met Koen bezig te houden. Hij vraagt Koen niet lang te blijven. Koen staat op zijn rechten en blijft zolang hij dat zelf wil. Als hij naar toilet moet vraagt hij de baas om hem te helpen. Deze weigert, maar een klant wijst hem op zijn plichten, waardoor hij wel moet.

Koen

Je zit in een rolwagen en je passeert een gezellig café waar je binnen wil. Je steekt de deur open en vraagt een klant om jou te helpen, want door de drempel kan je niet alleen binnenkomen. Als de baas jou vraagt het café te verlaten, omdat het niet toegankelijk is, weiger je. Je staat op je rechten. Je hebt zelfs het lef om de cafébaas hulp te vragen als je naar het toilet moet. Ondertussen doe je eens goed je beklag hoe schandalig het wel niet is dat het café ontoegankelijk is (in deze maatschappij wordt maar weinig rekening gehouden met ons; ze spreken van integratie in de maatschappij, maar aan u café is dat toch niet te merken, ...).

Cafébaas

Een jongen (Koen) in een rolwagen wil je café binnenkomen, maar dat zie jij helemaal niet zitten. Je weigert Koen te aanvaarden. Je bent zelfs zo grof te vragen of hij je café wil verlaten, het is toch niet toegankelijk. Je bent echt heel grof en bot tegen Koen. Ook wil je hem niet helpen om naar het toilet te gaan. Wanneer een andere klant je op je plichten wijst, moet je hem wel helpen.

Jozef

Je bent een vaste klant in het café. Als er een jongen in een rolwagen aan de deur staat, help je hem naar binnen. Je vindt het grof hoe de cafébaas reageert op Koen en je wijst de cafébaas op zijn verantwoordelijkheden. Als de jongen naar het toilet moet en de cafébaas weigert te helpen, wijs je hem erop dat hij maar een aangepast toilet moet hebben. Je zegt dat hij hem wel moet helpen, ... Je gaat erna zelfs bij Koen zitten en doet er een praatje mee. Ook steun je Koen, als reactie op de cafébaas.

[4]
Melissa zit op de tram en haar slechthorende buurvrouw stapt op. Deze begint een praatje, maar dat is nogal luidruchtig. Melissa trekt zich daar echter niets van aan en begint even luid te praten als haar buurvrouw. Een andere passagier vindt dit geen doeningen en maakt van zijn oren. Melissa geeft hem een passend antwoord en ze praat gewoon verder met de buurvrouw.

Melissa
Je zit op de tram. Als je buurvrouw opstapt, begin je er mee te praten.
Nogal luid, want je buurvrouw is slechthorend.
Als een medepassagier een opmerking maakt over het luide gepraat, zeg je hierop dat je er ook niet kan aan doen dat die mevrouw slechthorend is.
Waarom zou je niet met haar mogen praten, je hebt dat recht toch?
En je bent niet van plan het gesprek stil te leggen, omdat het hem stoort.

Buurvrouw
Je bent slechthorig en je stapt op de tram. Je ziet Melissa (je buurmeisje) zitten en je zet je naast haar. Je begint (luid) met Melissa te praten. Een medepassagier zegt iets, maar daar hoor je niets van. Erna praat je gewoon verder met Melissa.

Medepassagier
Je zit op de tram en 2 meisjes zitten luid te babbelen. Je bent geïrriteerd door het luide gebabbel en je stelt je recht om hier een opmerking overte maken. Je zegt dat het je enorm stoort dat ze zo luid praten. Ze kunnen toch wat stiller praten. Het meisje zegt bot dat haar vriendin slechthorig is, dus dat ze wel zo luid moeten praten. En dan sta je daar met je mond vol tanden en je gaat terug op je plaats zitten. Je excuseert je niet.

[5]
In de klas zit een leerling (Bert) met een fysieke handicap. Bert is heel afhankelijk en deinst er niet voor terug om hulp te vragen. Van de lerares krijgt Bert meer dan voldoende aandacht. Ze helpt hem met vanalles en nog wat. Ook Bob (een andere leerling) helpt Bert constant (met het dragen van zijn boekentas, …). Walter (ook een medeleerling) voelt zich niet zo goed meer bij de situatie. Ook hij helpt Bert, als hij denkt dat het nodig is, maar hij vindt dat Bert veel dingen, die hij zelf kan, toch door anderen laat gebeuren. Na de les helpt Bob Bert en blijft Walter met de lerares achter. Hij wil eens goed zijn beklag doen.

[6]
3 meisjes (Els, Sara, Marieke) gaan samen naar een fuif. Els kent een jongen (Jan) die in een rolwagen zit. Toevallig is die jongen ook aanwezig op die fuif. Jan komt naar Els en haar vriendinnen toe. Hij is alleen naar die fuif gekomen en kent daar niemand. Hij wil graag de meisjes vergezellen. Na een tijdje willen de meisjes ergens anders heen. Die fuif is toch maar saai. De plaats waar ze heen willen is echter niet toegankelijk voor Jan. Er volgt een discussie over wat ze nu gaan doen.

Jan
Je zit in een rolwagen en gaat op eigen initiatief naar een fuif. Je kent daar een meisje, Els, en gaat erheen. Je praat eventjes met haar vriendinnen, maar erna richt je je tot Els.
Als haar vriendinnen ergens anders heen willen gaan, zeg je dat je niet mee kan, omdat het daar niet toeganke-lijk is voor jou.
Je moeit je niet met de discussie tussen de vriendinnen.

Els
Je bent enthousiast Jan terug te zien. Je stelt hem voor aan je vriendinnen.
Je babbelt de hele tijd met Jan.
Als je vriendinnen ergens anders heen willen gaan, pruttel je tegen. Het is toch niet zo erg om voor deze ene keer op de fuif te blijven. Jan zit trouwens in een rolwagen. Het is hier toch niet zo saai?!
Uiteindelijk willen je vriendinnen daar weg en ga je mee. Jullie laten Jan achter op de fuif.

Sara
Je praat met Els en Marieke vooral over de mooie jongens. Je ziet het wel zitten om iemand te versieren. Als Jan wordt voorgesteld reageer je onverschillig.
Je babbelt met Marieke gewoon verder over de mooie jongens.
Je vindt de muziek wat tegenvallen. Je wordt trouwens nog ergens anders verwacht en je stelt voor om daar nu al heen te gaan, het is hier toch maar saai.
Na een korte discussie verlaat je samen met Marieke en Els de fuif.
Jan wordt achtergelaten.

Marieke
Je bent met Els en Sara aan het babbelen op de fuif. Wanneer Jan wordt voorgesteld reageer je onverschillig en praat je verder met Sara.
Wanneer Sara het voorstel doet om ergens anders heen te gaan steun je haar volledig.
Het is hier toch maar saai. Je wil niet je hele avond verbrotten, je mag maar 1 keer in de maand weg. Na een korte discussie verlaat je samen met Sara en Els de fuif. Jan wordt achtergelaten.

[7]

Els moet naar een receptie van een trouw. Dezelfde dag had ze afgesproken met haar vriendin Elke. Elke zit in een rolwagen, maar is mentaal volledig in orde. Els stelde voor aan Elke om mee te gaan naar die receptie. Alles verloopt naar wens, totdat er een ober komt met drankjes. De ober gaat ervan uit dat Elke, omdat ze in een rolwagen zit, mentaal ook wel een achterstand zal hebben. Daarom vraagt hij aan Els wat Elke wil hebben om te drinken. Met enig geïrriteerdheid antwoordt Els hierop dat hij het haar maar zelf eens moet vragen.

Els

Je gaat samen met je fysiek gehandicapte vriendin naar een receptie.
Alles verloopt goed, totdat een ober komt. Hij vraagt aan jou wat Elke wil hebben om te drinken.
Je antwoordt bits dat hij het haar maar eens moet vragen.
Misschien kan ze wel praten!

Elke

Je zit in een rolwagen en je gaat samen met je vriendin, Els, naar een receptie. Een ober vraagt aan Els wat jij zou willen drinken. Els reageert daarop nogal bits. Erna vraagt hij beschaamd aan jou wat je wil hebben. Je blijft gewoon vriendelijk.

Ober

Je bent aan het werken op een receptie. Als je bij 2 meisjes komt, waarvan 1 in een rolwagen zit, vraag je, met de beste bedoelingen, aan de valide wat haar vriendin wil om te drinken.
Je wordt afgesnauwd door het meisje. Je biedt onmiddellijk je excuses aan en vraagt erna, nogal beschaamd, aan het meisje in de rolwagen wat ze wil drinken.

[8]
Jan zit in een rolwagen en gaat boodschappen doen. Dit is niet zo evident, want hij kan niet overal aan, waardoor hij regelmatig hulp moet vragen. Hij vraagt Sofie of zij hem even wil helpen. Sofie is nogal gehaast en als ze merkt dat Jan er wat begint van te profiteren zegt ze hem dat ze nogal gehaast is en dat hij nu maar aan iemand anders moet vragen om hem verder te helpen. Ze draait zich om en gaat weg.

Jan
Je zit in een rolwagen en je gaat naar de supermarkt. Het is voor jou moeilijk om alleen boodschappen te doen, want je kan niet overal bij. Gewoonlijk vraag je iemand anders jou wat te helpen. Je ziet een knap meisje in de winkel lopen en vraagt of ze jou wil helpen. Dit doet ze en omdat je haar zo knap vindt profiteer je wat van de situatie. Na een tijdje moet het meisje weg en zegt ze dat je nu maar iemand anders moet vragen om je te helpen. Je bedankt haar.

Sofie
Je bent enorm gehaast en je moet nog snel in de supermarkt iets halen. Een persoon in een rolwagen vraagt of je hem even wilt helpen. Dit doe je met plezier, maar vandaag past het echt niet om daar veel tijd aan te besteden.
Als je merkt dat de persoon er begint van te profiteren, beslis je om te vertrekken. Je zegt vriendelijk dat je nu echt weg moet en dat hij maar aan iemand anders moet vragen om wat verder te helpen.

[9]

2 Vriendinnen (Sofie en An) gaan samen naar een discotheek. Het zijn beide knappe meisjes. Jan, een jongen in een rolwagen is daar ook aanwezig. Wanneer hij Sofie ziet wordt hij stapelverliefd op haar. Om wat indruk op haar te maken, danst hij met zijn rolwagen constant voor hun voeten. Het stoort An en Sofie enorm dat Jan daar aan het dansen is, want hij neemt veel plaats in en ze zouden graag ook een beetje ruimte hebben om te dansen. Als ze zover zijn om hem op een vriendelijke manier te vragen uit de weg te gaan, wordt er juist een slow opgelegd. Jan waagt zijn kans en vraagt Sofie of ze met hem wil slowen. Sofie stemt in op voorwaarde dat hij erna even opzij gaat, zodat ze met haar vriendin wat kan dansen. Tijdens de slow vertelt Jan haar hoe verliefd hij op haar is. Ze stelt zich recht, wijst hem af en gaat weg met haar vriendin.

Ann

Je bent samen met je vriendin in een discotheek. Een jongen in een rolwagen danst voortdurend voor jullie voeten, zodat jullie moeilijk kunnen dansen. Je wil graag dansen en begint met Sofie te praten dat dit toch geen niet te doen is. Je vraagt aan Sofie of zij hem wil vragen even uit de weg te gaan (iedereen betaalt hier evenveel, dus heeft iedereen het recht om te dansen; je neemt meer plaats in dan wij samen,...). Daarna verlaat je samen met Sofie de discotheek.

Sofie

Je bent samen met je vriendin Ann in een discotheek. Een jongen in een rolwagen danst voortdurend voor jullie voeten, zodat jullie moeilijk kunnen dansen. Ann vraagt je om die jongen te vragen uit de weg te gaan. Je ziet dit niet zitten (het is toch zijn schuld niet dat die rolwagen zoveel plaats inneemt; misschien zal hij hierdoor enorm gekwetst zijn; is dat niet een beetje onbeschoft, ...), maar je gaat er toch naartoe. De jongen vraagt jou om te slowen. Je stemt toe, op voorwaarde dat hij daarna even uit de weg gaat. Wanneer Jan jou vertelt dat hij stapelverliefd is op jou, schrik je zodanig, dat je stopt met slowen. Je wijst hem af en gaat weg met Ann.

Jan

Je zit in een rolwagen en bent alleen in een discotheek. Je ziet Sofie staan en je wordt stapelverliefd op haar. Om indruk te maken ga je in haar buurt dansen. Als er een slow wordt gedraaid vraag je haar om te slowen. Het meisje wil wel, op voorwaarde dat jij daarna eventjes stopt met dansen, zodat zij kunnen dansen. Je gaat akkoord met haar voorstel. Je beslist om haar te vertellen hoe verliefd je op haar bent. Je wordt serieus afgewezen en blijft alleen achter op de dansvloer.

[10]
Op de speelplaats struikelt Sonja (een zwaarlijvig meisje) over de rolwagen van Pieter. Pieter verwijt Sonja dat ze lomp is en wat beter moet uitkijken. Ze zou beter wat vermageren, zodat ze tenminste ziet waar ze loopt. Hierop reageert Sonja dat hij maar beter zijn mond zou houden. Bij haar is het een ziekte waar ze niets kan aan doen. Hij kan er wel aan doen dat hij in een rolwagen zit. Hij moest maar niet met zijn zatte kop tegen een boom gereden zijn met zijn brommer.

Sonja
Je hebt een ziekte waardoor je zwaarlijvig bent. Hierdoor wordt je op school vaak uitgelachen. Als je over de rolwagen van Pieter struikelt, verwijt hij jou dat je dik en lomp bent.
Je pikt dit niet en zegt hem dat hij beter zou uitkijken waar hij met zijn karretje heen rijdt. En daarbij, hij zou beter stoppen met jou steeds uit te lachen omdat je zo dik bent. Bij jou is het een ziekte, bij hem is het omdat hij met zijn stomme kop tegen een boom is gereden.
Je draait je om en gaat weg.

Pieter
Je zit in een rolwagen en je wordt razend als Sonja erover struikelt. Sonja is een makkelijk slachtoffer, want ze is zwaarlijvig. Je kan er gemakkelijk de spot mee drijven. Je zegt haar dan ook dat ze moet kijken waar ze loopt met haar lomp lijf.
Wanneer zij reageert met de woorden: “je zou beter zwijgen, bij mij is het een ziekte en ik kan er niets aan doen, bij jou is het omdat je met je stomme kop tegen een boom bent gereden!”, dan zeg je niks meer. Daar sta je dan met je mond vol tanden.

Bijlage 23 – Visie onder vuur spel – zie werkvorm 50

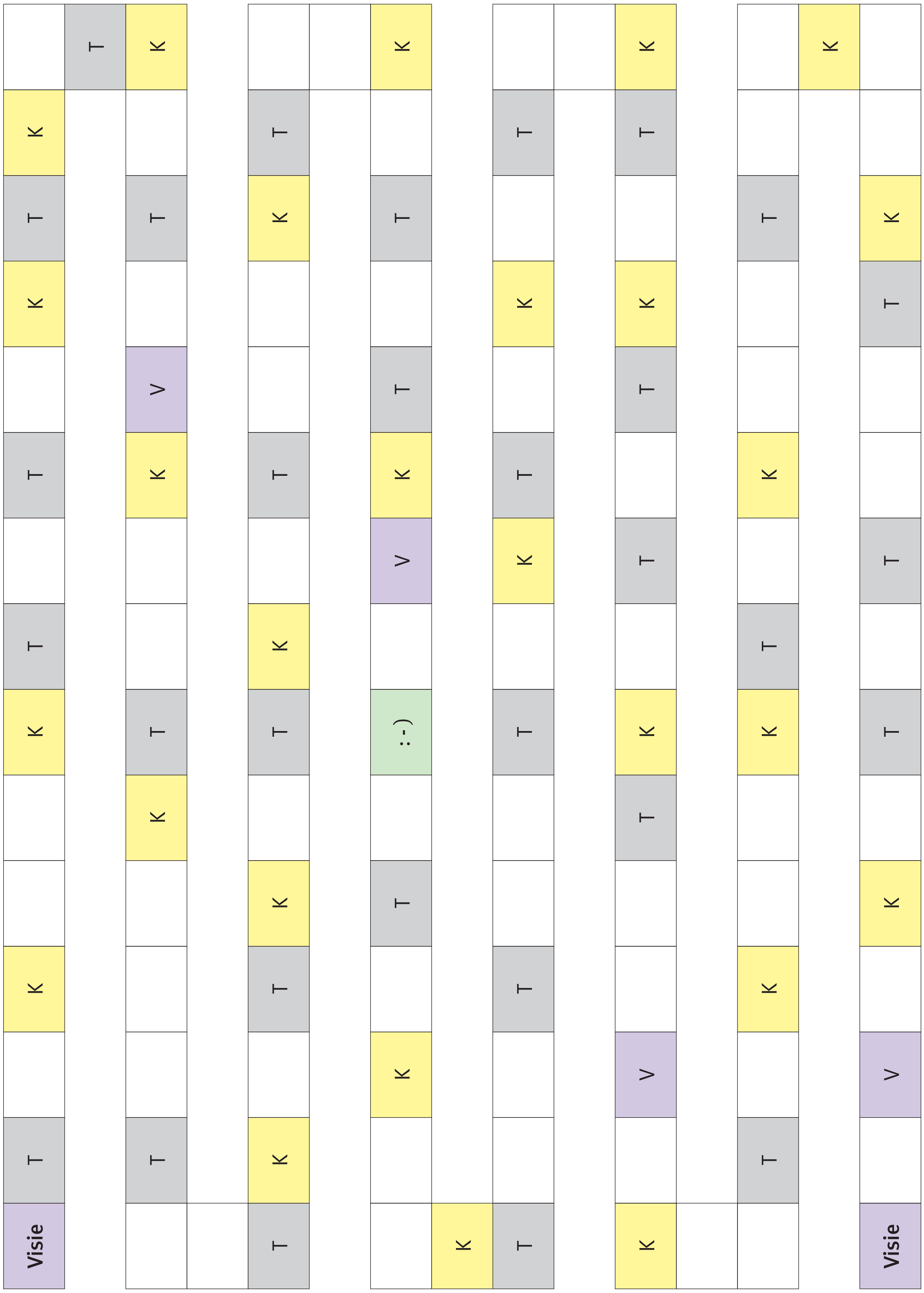

Kanskaarten

- positief contact met ouder van het kind met handicap
- beleid staat achter de werking
- extra hulp wit-geel kruis
- omgeving staat tegenover de werking
- snoezelruimte
- persaandacht
- sanitaire voorziening
- subsidie van de Lions-Club
- aangepaste speeltuigen
- jaarlijkse vorming
- bekwame animatoren
- alle animatoren staan erachter
- enthousiaste animatoren
- kans op uitwisseling met het buitenland
- aangepaste gebouwen
- extra werkingsgeld
- gemotiveerde Hoofdanimatoren
- ouder staat een deel van de PAB af om kinderen te begeleiden
- ondersteuning van een organisatie die werken met kinderen met handicap
- leuke reactie van de andere kinderen
- gedragen door alle ouders
- overleg met de gemeente voor eventuele subsidie
- extra animatoren komen erbij
- aangepaste schommel wordt op spw geplaatst
- kinderen van een reguliere werking komen meespelen
- nieuwe monitoren
- extra geld van gemeente voor vorming over personen met een handicap
- schenking van pictogrammen
- mogelijkheid om gratis verzorgingstafel uit te lenen
- schenking aangepaste fiets
- opzet van voetbal tornooi met kinderen van een andere werking
- kinderen van JNM komen met jullie kinderen samen spelen rond thema natuur
- studenten doen een tevredenheids onderzoek op jullie werking
- jullie werking op ‘man bijt hond’
- mogelijkheid tot uitlenen van materiaal bij de spelotheek
- extra hoofdanimator

Pechkaarten

- klachten van de buren
- rolstoel gepikt
- uitlachen en pesten
- de kinderen met handicap en begeleiding vormen een eilandje
- ervaren begeleidster valt weg
- wit-geel kruis valt weg
- subsidie valt weg omwille van besparingen
- er zijn te weinig animatoren
- kind met handicap vertoont storend gedrag
- ouders houden kinderen thuis omdat er kinderen met een handicap meespelen

- accident met kind met handicap -› moeder werkt op KVG en zegt dat er niet goed gewerkt wordt op de werking
- er is een kind bij dat niet samenspeelt en 1 op 1 begeleiding nodig heeft. Je werkt inclusief maar toch leeft het kind op een eiland
- gebouw niet toegankelijk
- verbouwingen tijdens de werking en de toiletten zijn niet toegankelijk
- overbezorgde moeder en wil de werkingniet verlaten en houdt het kind tegen om mee te spelen met de anderen
- omwille van ziekte wordt het kind niet geaccepteerd in de groep
- pestgedrag van kinderen zonder handicap
- aangepaste fiets moet hersteld worden

Bijlage 24 – Rollenspel vergadering – zie werkvorm 51

De rollen tegen inclusie:

Joris
- 22 jaar
- Een kerel met humor
- Durft niet veel extra verantwoordelijkheid te nemen.

De argumenten van Joris:
- Wij zijn een jeugdbeweging en geen kinderoppasdienst.
- Wij kunnen die jongeren met een handicap niet verzorgen.
- Wij weten niet hoe we ze moet begeleiden. Daar zijn toch specialisten voor nodig?

Sara
- 17 jaar
- Het populaire meisje in de groep.
- De groep luistert naar haar mening.
- Ze is eigenwijs. Haar idee en opvatting is de enige juiste.
- Ze kan moeilijk luisteren.
- Ze kan het goed uitleggen.

De argumenten van Sara:
- De lokalen moeten aangepast worden als we jongeren met een handicap opnemen.
- De ouders van de andere kinderen gaan het niet goed vinden dat er kinderen met een handicap komen.
- Er is voor kinderen met een handicap extra begeleiding nodig.
- Er zal gepest worden

Mieke
- 19 jaar
- Ze hecht veel belang aan luxe en geld en minder aan de medemens.
- Ze houdt van sportieve activiteiten waarin competitie kan gevoerd worden.

De argumenten van Mieke:
- Ze vindt dat sport en spel niet meer mogelijk met zo een jongere met een handicap.
- Ik wil niet over straat lopen met een debiel. Wat zullen de mensen wel niet denken?
- Wie wil jongeren met een handicap in de groep bij een competitiespel.
- Het is veel te gevaarlijk, er moet te veel aandacht aan een jongere met handicap besteed worden.

De rollen voor inclusie:

Sofie
- 17 jaar
- Ze probeert de argumenten van de anderen (contra's) te weerleggen door voor elk probleem een oplossing te zoeken.

De argumenten van Sofie :
- We kunnen nog iets leren van de jongere met een handicap zoals hun doorzettingsvermogen, hun enthousiasme en hun liefde voor anderen.
- We kunnen nieuwe talenten ontwikkelen door : meer aandacht te hebben voor de zwakkere onder ons, oplossingen te zoeken voor praktische problemen en anderen het pesten af te leren.
- We gaan creatiever moeten nadenken over hoe we onze spelletjes zullen organiseren en dat is op zich niet slecht voor ons. Nieuwe ideeën zijn altijd welkom.

Bart
- 21 jaar
- Hij heeft een paar jaar leiding achter de rug
- Hij studeert voor opvoeder
- Hij wil alles wel eens proberen.
- Hij is een creatieve denker
- Hij wil de andere overtuigen van een open en positieve houding aan te nemen ten opzichte van de jongeren met een handicap. Hij vraagt zich af wat het gevolg zal zijn als de jeugdbeweging de jongeren met een handicap uitsluiten. Hoe gaat de jeugdbeweging dan om met de anderstaligen, de holebi 's en de arme jongeren die zich geen uniform of uitstappen kunnen veroorloven?

De argumenten van Bart:
- Wij moeten ons een beetje aanpassen
- De jongere met een handicap kan af en toe komen
- Sommige gehandicapten kunnen komen

Koen
- 20 jaar
- Hij gaat al van zijn 5 jaar naar de jeugdbeweging.
- Hij is al 2 jaar leider.
- Hij komt uit een gezin met 3 kinderen. Hij is een deel van een tweeling. Bij de geboorte had zijn tweelingbroer te weinig zuurstof en heeft daardoor een verstandelijke handicap. De andere broer heeft het syndroom van down, in de volksmond beter bekend als een mongooltje.

De argumenten van Koen:
- Hij spreekt heel positief over zijn broer vb heel lief, veel fantasie, heel lenig, houdt van de natuur, gaat graag wandelen, een groot uithoudingsvermogen, enorm enthousiast en goed geluimd.

De observatielijst

1. Wat heb je gehoord of gezien?

2. Wat viel er je het meeste op?

3. Heeft het jouw idee over inclusie gewijzigd of bevestigd?

4. Heb je er iets nieuws uit geleerd?

5. Wat verwachten jullie zelf van inclusie?

Bijlage 25 – Extra stellingen – zie werkvorm 52

1. Inclusie is niet te nemen of te laten, het is iets dat je geleidelijk moet opbouwen.
2. Ieder kind heeft recht om in zijn eigen gemeente deel te nemen aan het jeugdwerk, ook een kind met een handicap, hoe ernstig de handicap ook is.
3. kinderen met een handicap mogen alleen komen als de andere kinderen er geen last van hebben.
4. De meerprijs van de aanpassingen van het jeugdwerk (extra begeleiding, aanpassing van gebouwen) moeten niet door het jeugdwerk betaald worden. De gemeente moet ons dus meer geld geven.
5. Wij willen onze werking wel open stellen voor gehandicapten, maar dan alleen voor die kinderen en jongeren uit onze eigen gemeente, want anders dreigen we overrompeld te worden.
6. Jongeren met een handicap mogen wel lid worden, maar kunnen geen leiding worden.
7. Het jeugdwerk mag zich niet te veel gaan aanpassen aan gehandicapten want anders woelen de anderen zich niet meer thuis.
8. Het jeugdwerk moet jeugdwerk kunnen blijven en niet een soort van kinderopvang of opvangcentrum van moeilijke jongeren worden.
9. Als een werking zich open stelt voor de kinderen en jongeren met een handicap, dan blijven de andere jongeren weg.
10. Wij zijn al inclusief als we jongeren met een handicap af en toe naar onze activiteiten laten komen.
11. Jongeren met een handicap gaan liever naar een eigen jeugdwerking met alleen jongeren en kinderen die hetzelfde zijn als hen.
12. In onze gemeente (stad) zijn er ijna geen jongeren met een handicap dus is het de moeite niet om ons aan te passen.
13. Het jeugdwerk moet zich niet aanpassen aan kinderen en jongeren met een handicap, maar kinderen en jongeren met een handicap moeten zich aanpassen aan het jeugdwerk. Als ze dit niet kunnen of willen, dan betekent dit dat ze niet geschikt zijn om deel te nemen aan het jeugdwerk.
14. Als een jeugdwerking zich open stelt voor kinderen en jongeren met een handicap dan is dit verrijkend voor de jeugdwerking want zo leer je de jongeren om anderen te aanvaarden zoals ze zijn.
15. Iedereen heeft recht op jeugdwerk. Het jeugdwerk moet dus investeren om iedereen een plaats te geven in het jeugdwerk.
16. Door het begeleiden van kinderen met een handicap wordt ik een betere begeleider/monitor.
17. Van jongeren met een handicap kunnen wij ook iets leren, dus ze zijn van harte welkom.
18. Het jeugdwerk moet altijd experimenteren en zich open stellen voor vanalles. Als ze nu maar eerst eens aan de volwassenen vragen om al hun sport- en culturle verenigingen open te stellen voor kinderen en jongeren met een handicap.

Bijlage 26 – Flairtest – zie werkvorm 53

Hoe sta jij tegenover kinderen met een handicap?

Tijdens een voorbereidingsvergadering komt de verantwoordelijke vertellen dat er volgende week een kindje met een handicap zal meespelen op jullie werking.
Hoe reageer je?

1. Liefst niet in jouw groep. Je hebt samen met de andere animatoren een kei-sjiek programma in elkaar gestoken! Het kind met een handicap zal roet in het eten gooien.
2. Je hoopt stiekem dat het niet in jouw groep is. Je hebt schrik dat het moeilijk zal zijn en dat het kind zich niet zal amuseren. Je kent helemaal niets van kinderen met een handicap!
3. Je wil het wel doen, maar je wil wel goed geïnformeerd worden. Over welke handicap gaat het? Wat moet jij precies doen? Wat als het niet lukt?
4. Geen enkel probleem! Laat maar komen! Dat zijn toch ook gewoon kinderen zoals alle kinderen? We doen gewoon ons ding en we zien wel!

Er wordt een extra animator vrij gesteld om een oogje in het zeil te houden. Hij kan het kind ondersteunen als het nodig is. Wat vind je daar van?

1. Dat is goed. Die kan dan voor het kind zorgen als hij niet mee kan met de spelletjes. Zo kunnen wij gewoon ons programma verder zetten.
2. Het is wel goed dat er iemand is die er veel verstand van heeft. Maar hij mag zich niet teveel moeien met onze gewone werking. En geen dingen verwachten die ik niet kan!
3. Interessant! Misschien moeten we afspraken maken? Kan hij al iets vertellen over het kind?
4. Een beetje overdreven, niet? Wij kunnen toch best wel zelf voor dat kind zorgen! Dat is ook niet eerlijk tegenover de andere kinderen? Zij krijgen geen extra aandacht.

De werking kiest ervoor om het kind gewoon met zijn leeftijdsgenoten te laten meespelen. Maar hoe zullen de andere kinderen reageren? Wat denk jij?

1. De werking zal te saai worden voor de andere kinderen. Ze zullen ambetant worden en zagen omdat ze altijd moeten rekening houden met dat kind.
2. Ik heb schrik dat het kind met een handicap zal gepest worden. Kinderen zijn nu al zo hard voor elkaar. Als er dan en speciaal kind komt zal het zeker de kop van jut zijn!
3. Misschien moeten we andere kinderen wat voorbereiden? Een spel over handicaps of een spel waar het kind goed uit de verf komt? We moeten ook ‘ns horen wat we best aan de andere kinderen vertellen.
4. Kinderen zijn daar niet zo mee bezig. Die komen vooral om te spelen. En als er eens een opmerking komt … zo zijn kinderen, hé.

De verantwoordelijke vraagt of jullie elke dag ‘ns een praatje willen maken met de ouders en een soort schriftje willen invullen.

1. Kan die extra animator dat niet doen? Dan kunnen wij ons bezig houden met de activiteiten!
2. Dat heb ik nog nooit gedaan! Ik zal door de mand vallen… Ik weet er niet zoveel van en die mensen zullen snel door hebben dat ik niet goed voor hun kind zal zorgen.
3. Dat lijkt me wel interessant. Ouders kunnen ons dan helpen als we iets niet weten. Zij kennen hun kind het beste, natuurlijk!
4. Ik vind dat overdreven. Het kind is welkom, zolang we niet al die speciale maatregelen moeten nemen. Wij zijn een jeugdwerking en geen speciale instelling voor kinderen met een handicap.

Je gaf vooral

- antwoord 1: Je bent niet zo'n fan van kinderen met een handicap… Je ziet vooral de moeilijkheden en de beperkingen. Kinderen met een handicap zijn welkom… zolang jij er maar niet mee bezig moet zijn.

- antwoord 2: Oei, oei. Je hebt nogal schrik! Dat je het niet zal kunnen, dat het niet zal gaan, . Aan de ene kant is schrik heel normaal. Maar aan de andere kant moet je je er misschien toch ook wat kunnen overzetten.

- antwoord 3: Dit lijkt ons een zeer verstandige houding. Je staat open om het te proberen. Je stelt de juiste vragen. Je bent bereid om bij te leren en nieuwe dingen uit te proberen. Maak kinderen met een handicap ook niet te speciaal. Je hoeft er niet altijd zoveel eieren onder te leggen.

- antwoord 4: Fijn dat je kinderen met een handicap niet té speciaal wil maken. Maar verwacht niet te veel dat de kinderen zich wel aan jullie werking zullen aanpassen. De liefde moet toch van twee kanten komen. Als kinderen met een handicap de hele tijd op de toppen van hun tenen moeten lopen, zullen ze na een tijd weer afhaken.

11. Eigen materiaal

Hier kan je je eigen sessies kwijt. Stuur je hersenspinsels zeker door naar één van de betrokken organisaties. Zij nemen je vondsten met plezier op als er een navulpack voor deze map wordt samengesteld.

12. Colofon

Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad, maar we zijn trots op de realisatie van de Handicap Vormingsmap. Wat begon als een eerder kleine samenwerking tussen enkele jeugdwerkorganisaties, is uitgegroeid tot een interprovinciale uitgave. Het is een bundel geworden waarin verschillende theoretische kaders en praktijkvoorbeelden ervoor zorgen dat organisatoren van kadervorming een steuntje in de rug krijgen. Zo hopen we dat het luik 'inclusief werken' een meer structurele plaats krijgt op de kadervormingsinitiatieven.

Graag willen we dan ook de organisaties bedanken die hun medewerking verleenden tot de realisatie van deze map:
Jeugddienst Sjalom vzw
Troeffel vzw
Vlaamse Dienst Speelpleinwerk vzw
Achilles vzw
Provinciale Jeugddienst Antwerpen
Provinciale Jeugddienst Limburg
Provinciale Jeugddienst Vlaams-Brabant
Provinciale Jeugddienst Oost-Vlaanderen
Provinciale Jeugddienst West-Vlaanderen

Verantwoordelijke uitgever
Achilles vzw
Dorpsstraat 9
3660 Opglabbeek
0495 52 94 19
vlaanderen@achilles-vzw.be
www.achilles-vzw.be

Er is de mogelijkheid om de mappen bij te bestellen bij de verantwoordelijke uitgever.